

Літаратура і Мастацтва

ВЫДАЕЦЦА
3 1932 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

№ 33 (2819)

Пятніца, 13 жніўня 1976 г.

Цана 8 кап.

У ДАРНАЯ ПРАЦА... На заводах і фабрыках, на будоўлях, на калгасных і саўгасных палетках ёю ствараецца слаўны летапіс нашага жыцця.

Рабочыя, калгаснікі, інтэлігенцыя, ажыццяўляючы гістарычныя рашэнні XXV з'езда КПСС, ствараюць новыя станкі і машыны, будуюць жылля дамы і заводы, убіраюць залатую збжыну.

Спелы духмяны жывень радасны для камбайнера саўгаса «Беларусь» Жабінкаўскага раёна Шавая Карымава. На палях вырашчаны багаты ўраджай, і ветэран саўгаса, лепшы механізатар вельмі рупіцца, каб як мага хутчэй і да апошняга каліва сабраць сонечную збжыну. (Здымак справа).

Днямі ў жыцці камсамольца Юрыя Попрыча адбыліся вялікія змены. Ён прыйшоў на працу на Полацкі завод шкловакна, Мікалай Дзмітрыевіч Шчарбіцкі, лепшы слесар і настаўнік моладзі, перадае юнаку свой багаты вопыт. (Здымак злева).

Плённа працуюць праходчыкі з камбайнавай брыгады Мікалая Максімавіча Мацюшына (здымак унізе) з Салігорскага аб'яднання «Беларуськалій» імя 50-годдзя СССР. Брыгада намнога абганяе час, штодзённа перавыконвае зменныя заданні.

Фота М. АМЕЛЬЧАНІ.

ДЭМАНСТРУЮЦА ТВОРЫ РАБОЧАГА

Выстаўна дакументальнай мастацкай фатаграфіі рабочага Пінскага завода уніфікаваных і спецыяльных вузлоў для аўтаматычных ліній Ф. Рычагова экспануецца ў залах карціннай галерэі горада над Пінай. На выстаўцы прадстаўлена дзвесце фатаграфій.

Арганізавана выстаўна аддзелам культуры Пінскага гарвыканкома, гарадскім аддзяленнем Беларускага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры і карціннай галерэі. Разнастайная тэматыка выстаўленых работ: «Яны амагаліся за Радзіму», «Брэсцкая крэпасць-герой», «Пінск індустрыяльны», «Сельская гаспадарка і меліярацыя Беларускага Палесся», «Культура нашага краю», «Фізкультура і спорт».

Тэме працы аўтар прысвяціў многія свае работы. На іх — будоўлі заводаў і фабрык, вытворчыя цэхі і кал-

гасныя фермы. Широка паказаны ўдарнікі 9-й пяцігодкі, механізатары і вынаходнікі, маладыя спецыялісты і іх настаўнікі. Гэта брыгадзіры будтрэста № 2 Сяргеі Райтовіч і Аркадзь Чымбур, шліфоўшчыца завода халоднай штампоўкі Г. Н. Гайваронская, Герой Сацыялістычнай Працы з калгаса «Аснежыцкі» Л. Н. Журбіла і галоўны аграном гэтага калгаса В. М. Гарошка.

Мастак дакументальна зафіксаваў квітнеючыя саўгасна-калгасныя палі на палескай ціліне.

З цеплынёй перадаў аўтар незабываемую сустрэчу пінчан з дарагім госцем, двойчы Героем Савецкага Саюза, лётчыкам-касманаўтам Пятром Ільчом Клімуком. Ніхто не пойдзе раўнадушным з выстаўкі. Пра гэта сведчаць удзячныя запісы ў кнізе водгукаў і пажаданняў.

**В. БАРАВІКОВ,
Я. ПЧОЛКА.**

АТЛАС БЕЛАРУСКАЙ ЛЕКСІКІ

Колькі «імянаў» у брукі? Дакладны адказ на гэта пытанне могуць даць вучоныя Інстытута мовазнаўства Акадэміі навук БССР. Аказваецца, у розных мясцовасцях рэспублікі гэты караняплад называюць па-рознаму: брукі, брукі, брукі, брукі і іншыя, усяго 25 назваў.

Усё багацце роднай мовы, яе разнастайнасць знойдуць адпостраваўшы ў лексічным атласе беларускіх народных гаворак. Складанне яго пачаў сектар дыялекталогіі Інстытута мовазнаўства пад кіраўніцтвам члена-карэспандэнта АН БССР Ю. Ф. Мацкевіч.

Напярэдне было праведзе-

на некалькі соцень мовазнаўчых экспедыцый. Даследчыкі запісалі ад жыхароў вёсак і пасёлкаў прайшоўшыя праз дзесяткі пакаленняў, адшліфаваныя стагоддзямі і народжаныя нашым імклівым часам самыя розныя назвы рэчаў і з'яў. У картатэку занесена каля 300 тысяч слоў, сабраных ва ўсіх абласцях рэспублікі.

Уся работа разлічана на пяць вялікіх выпускаў. Яна будзе складацца з 1.700 картаў, на якія наісяць усе існуючыя ў беларускай мове тэрміны, у тым ліку і тыя, што сустракаюцца ў адзінкавым варыянце.

«БЕЛТА».

ДУШОЙ НАПОЎНЕННЫ ПАЛЁТ

ЛЕНІНГРАДСКІ АКАДЭМІЧНЫ ТЭАТР ОПЕРЫ І БАЛЕТА ІМЯ С. М. КІРАВА УКЛЮЧЫУ СВОЙ РЭПЕРТУАРНЫ ПЛАН БАЛЕТ БЕЛАРУСКАГА КАМПАЗИТАРА Я. ГЛЕБАВА «ЦІЛЬ УЛЕНШПІГЕЛЬ» І ЗАПРАСІУ ДЛЯ ЯГО ПАСТАНОўКІ ГАЛОўНАГА БАЛЕТМАЙСТРА АКАДЭМІЧНАГА ВЯЛІКАГА ТЭАТРА ОПЕРЫ І БАЛЕТА БССР В. ЕЛІЗАР'ЕВА.

Усяго тры гады назад Елізар'еў закончыў факультэт музычнай рэжысуры Ленінградскай кансерваторыі і быў накіраваны ў сталіцу Беларусі. Амаль усе, з кім ён працуе, для яго з'яўляецца не толькі творчым кіраўніком, але і бесспрэчным аўтарытэтам, на ўзросту старэй за яго. Аднак у рэпетыцыйнай зале гэта не адчуваецца. Перад майстрамі беларускай сцэны не навочок, а вопытны настаўнік, арыгінальны мастак з вострым успрыманнем.

Першай яго пастаноўкай на мінскай сцэне была «Кармэ-сюіта» Бізэ-Шчадрына. І, пачаўшы работу, ён імкнуўся ўдыхнуць у выканаўцу галоўную думку, ідэю, настрой героя.

— Валіянін Мікалаевіч мысліць рухам, які, як і думка, нараджаецца тут жа, на нашых вачах, здзіўляючы сваёй ёмістасцю і лаканічнасцю, — гаво-

рыць народная артыстка БССР Людміла Бржажоўская. — Усё ў яго цікавае, арыгінальнае, новае.

Елізар'еў не навязвае свайго рацённага акцёру, а абуджае яго ўяўленне, ініцыятыву і разам з ім стварае закончаны пластычны малюнак вобраза. Ён адкрыў артыстам і глядачам зусім існую, чуллыва-паэтычную, а не толькі бескампрамісную ў сваім імкненні да шчаснага Кармэн, да якой усе даўно прывыклі.

У высокіх традыцыях рускага балета Елізар'еў бачыць невычарпальную крыніцу для новых класічных спалучэнняў. Гэта праявілася і ў другім яго аднаактовым балете на музыку Р. Шчадрына «Камерная сюіта» і, асабліва, у вялікім, шматпланавым харэаграфічным паляце «Стварэнне свету».

Ленінградскі кампазітар А. Пятроў пасля прэм'еры, якая з захваленнем прынята мінчанамі, сказаў:

— На мой погляд, новая работа беларускага тэатра — значная з'ява савецкага мастацтва. Яна выгадна адрозніваецца ад іншых савецкіх і замежных пастацовак майго балета. Тут арганічна спалучаецца тонкі гумар, жарт і іронія з глыбокімі філасофскімі абагульненнямі. Сродкамі класічнага танца і сучасных рытмаў Елізар'еў быццам перакідае мост ад біблейскай легенды аб стварэнні свету ў XX стагоддзе.

Музыка А. Пятрова асабліва

блізкая творчаму характару Елізар'ева. Пачуўшы сімфанічную «Пэзму» кампазітара, Валіянін, яшчэ студэнтам, напісаў да яе лібрэта і паставіў у Дзяржаўным канцэртна-харэаграфічным ансамблі СССР балет, у якім аднавіў неўміручыя вобразы салдат, што не вярнуліся з вайны. Паказаная на ўсесаюзным конкурсе балетмайстраў «Пэзма» прынесла яму званне лаўрэата.

Мастакі кіраўнік ансамбля, былы партнёр Уланавай і Лепчынскай, народны артыст РСФСР Ю. Жданаў адным з першых убачыў у сціплым хлопцу вялікага, своеасаблівага мастака. Ён даверыў Валіяніну пастаноўку «Кантрастаў» Р. Шчадрына і «Класічнай сімфоніі» С. Пракоф'ева, якія раней ніхто не перакладаў на мову харэаграфіі. Яны і сёння займаюць вядучае месца ў рэпертуары калектыву.

Яркі талент беларускага балетмайстра заўважыла і Мал Плісецкая, прапанаваўшы яму стварыць харэаграфію да тэлевізійнага фільма «Весняныя воды».

За тры гады самастойнай работы Елізар'еў набыў шмат прыхільнікаў сярод танцораў, знаўцаў і аматараў балета. Прызнаннем яго таленту стала і прысваенне яму высокага звання заслужанага дзеяча мастацтваў БССР.

**Я. ПАЛУШКІНА,
нар. БЕЛТА.**

А ПЛАДЫ СМЕНТЫ МАЙСТРАМ ЭКРАНА

Нядаўна ў Столінскім раёне праходзілі здымкі новай мастацкай кінастужкі «Сямейныя абставіны», якая ствараецца на студыі «Беларусьфільм». Перад ад'ездам у Мінск майстры экрана сустрэліся з працоўнымі га-

радскога пасёлка. Сустрэча пачалася з дэманстрацыі фільма «Вялікі трамплін». Яго рэжысёр Л. Мартынюк, які, дарэчы, і ставіць «Сямейныя абставіны», расказаў аматарам кіно аб сваёй рабоце, падзяліўся творчымі

планами. Выступілі таксама выканаўцы роляў — артысты, запрошаныя на здымкі з розных гарадоў краіны. Зараз сталініцы і жыхары навакольных вёсак, дзе працавала кінаэкспедыцыя, з нецярпеннем чакаюць прагляду завершанай карціны, у якой, апрача герояў фільма, адлюстраваны і непаўторныя мясціны палескай зямлі.

А. СЦЕПАНОВІЧ.

З АНКЕТЫ: Пякельнік Аляксандр Дзяменцэвіч, год нараджэння — 1935, месца — вёска Рэдкавічы Любанскага раёна, адукацыя — вышэйшая, пасада — галоўны інжынер калгаса імя Кірава Слуцкага раёна, член КПСС.

СА СЛУЖБОВАЙ ХАРАКТАРЫСТЫКІ: Ініцыятыўны, аддае справе імат сін і ведаў, карыстаецца аўтарытэтам у механізатарай... Узнагароджаны ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.

РОСТУ ён невысокага, каржакаваты, на смуглявым круглым твары невялікія, з хітраватым прыжмурам, вочы. Што яшчэ заўважаш пры першым знаёмстве? Ага, спакойныя рукі механізатара са слядамі мазуты, якая ўелася ў скуру.

Расказвалі пасля мне, што Аляксандр Дзяменцэвіч можа сам гадзінамі корпацца ў матары, а то, скінуўшы піжак, залезці пад трактар, калі трактарыст не можа даць рады машыне. Наогул жа, і гэта любіць вельмі падкрэсліваць галоўны інжынер, механізатарскі корпус у калгасе, а ён тут складае больш як 140 чалавек, надзвычай моцны і ёсць такія самародкі, што кожнага смела можна ставіць механікам.

Расказ аб сваёй рабоце інжынер пачаў з расказу... аб Іване Лявонцэвічы Сцягубе, праслаўленым калгасным механізатары, Герой Сацыялістычнай Працы.

— Гэта, снажу я вам, такі чалавечка... Не, ён не з тых, што проста прадуе з усіх сіл. Я цяно ў людзях праціва-

тасць, калі ў аснове яе ляжыць, так сказаць, творчы пачатак. Каб чалавек думаў, разумеў, што ён робіць. Вось вам, да прыкладу, нядаўні выпадак. Неяк пасылаем Івана Лявонцэвіча ў адну з брыгад садзіць бульбу. Сустрэкае ён мяне назаўтра раніцою і кажа:

— Дзяменцэвіч, месца там пад бульбу занадта вільготнае. Не ўродзіць.

— Дык што ты прапанауеш? — пытаюся.

— Мо на ленінградскаму метаду зробім?

— А які гэта метада?

— Я, калі ездзіў у Маскву на выстаўку, быў у павільёне «Земляробства». Там, разумееш, адзін стэнд расказвае, як вырошчваюць бульбу ў Ленінградскай вобласці. Землі ў іх скрозь вільготныя, дык яны садзіць бульбу не ў барозны, а ў грабяні. Што калі і нам?

Ну, я ўжо ведаю, калі Сцягуб што прапануе, дык ужко сто разоў усё ўзвжыў.

— Дасійнічай, — кажу.

Так ён і зрабіў. Нарэзаў барозны культыватарам, а

потым бульбасаджалкай пасадзіў клубні ў грабяні. Мы яшчэ там не каналі, але па ўсім відаць, што цэнтнераў па дзвесце з гакам з гектара зьбіром.

Я рады, што Пякельнік разгаварыўся. Бо ў першыя минуты, калі ўбачыліся, сваім выглядам Аляксандр Дзяменцэвіч паказаў, што з карэспандэнтам ён гута-

сельгасугоддзю. Ну, і грашоў даходы ў калгасе адпаведныя. У мінулым годзе гаспадарка атрымала за рэалізацыю сваёй прадукцыі мільён 79 тысяч рублёў. Цікава, відаць, будзе даведацца, як зарабляюць калгаснікі. Дык вось, сярэдняй месячнай аплата працы, снажам, даярак сілала летась 261 рубель, амаль столькі ж і механізатарай.

Звычайна лічылі не «чытаюцца», і таму паставілі на

чаў, скрозь забудаванай прыгожымі двухпавярховымі катэджамі. Растлумачыў, што кожны з іх мае ўсе камунальныя выгоды — водаправод, паравое адцяпленне, каналізацыю і г. д.

— Ну, а цяпер я ведаю, якое вы хочаце мне задаць пытанне, — усміхнуўся ён. — І, не чакаючы адказу, растлумачыў: — Усе газетчыкі ў мяне заўсёды пыта-

ЗЯМНОЕ ПРЫЦЯГНЕННЕ

рыць неахвотна, што няма ў яго на гэта часу.

А цяпер я зраблю незлікае адступленне і трохі раскажу пра калгас, дзе вось ужо каля дванаццаці гадоў працуе галоўны інжынерам Пякельнік.

Кіраўцы знакаміты на ўсю Міншчыну высокімі ўраджаямі. Год на год, вядома, не прыходзіцца, але менш як 30 цэнтнераў збожжя з гектара за апошнія гады тут не збіралі. А ў 1974 годзе аж 41,8 было. Тое самае з бульбай: 280 цэнтнераў з кожнага гектара — вось іх паказчык.

Славіцца калгас і высокапрадуктыўнай жывёлагадоўляй. У год тут надойваюць амаль па 4 тысячы кілаграмаў малака ад каровы. А валавы выхад малака летась склаў больш як пяць тысяч тон. Перадавой лічыцца гаспадарка ў вобласці і па вытворчасці мяса, нягледзячы тымі амаля па 120 цэнтнераў на 100 гектараў

гэтым пералічэнні кропку. Галоўны інжынер... Кожны дзень чакаюць яго дзесяткі неадкладных спраў. Дзіва што. Адных трактараў пад пяцьдзесят, 18 збожжавых і 14 бульбаўборачных камбайнаў, некалькі камбайнаў для ўборкі цукровых буркаў, мноства рознай іншай сельскагаспадарчай тэхнікі. Для поўнага малюнка дадамо яшчэ 52 аўтамашыны. І кожнаму механізму трэба даць работу, і кожны механізм трэба выкарыстаць на поўную магутнасць. А машына, яна хоць і жалезная, а ламаецца, ды яшчэ як.

Не ведаю, зярок ці не, а толькі правёў мяне інжынер на галоўнай вуліцы Казлові-

юцца, з дзяцінства я марыў аб сваёй прафесіі, ці стаў сельскім інжынерам выпадкова. Вельмі ім хочацца, каб з дзяцінства...

— Ну, а на самай справе? Субяседнік мой усміхнуўся.

— А і сапраўды з дзяцінства. Калі скончыў я дзясцігодку, не было для мяне пытання, куды ісці далей вучыцца, якую прафесію сабе выбіраць. Так я стаў студэнтам Беларускага Інстытута механізацыі сельскай гаспадаркі.

Якога б веку ні быў чалавек, а заўсёды здаецца яму, што да дзяцінства, да яго маладых гадоў можна дацягнуцца рукой. Вось, вось, зу-

га раёнаў! Тут на асноўных, самых адказных участках вытворчасці працуе шмат моладзі. Ды што гаварыць! Савецкая моладзь, выхаваная ленинскай партыяй і камсамолам, сёння заваявала вялікі аўтарытэт у нашым грамадстве. Ска-

лектываў — рабочых маскоўскага электрамеханічнага завода імя Ільіча і данецкіх шахцёраў, хлебарабаў Алтайскага краю і Растоўскай вобласці, якія выступілі ініцыятарамі барацьбы за высокі ўра-

«Пяцігодцы якасці — рабочую гарантыю!», «Ад высокай якасці работы кожнага — да высокай эфектыўнасці працы калектыву».

...Хтосьці скажуць, што май — месяц маладосці. Гэта праўда. У май маладзее зямля, расцвітаюць кветкі, першыя спорныя ліўні абмываюць планеце, усё жывое на зямлі цягнецца да святла і сонца. Але ёсць у годзе яшчэ адзін месяц, які можна назваць месяцам моладзі. Жніўне! Ён прымае ў маладых экзамен на сталасць, дае пуцёчку ў новае жыццё. І сапраўды, паспрабуй, скажам, прыбярэ без моладзі ўсё тое багацце з палёў, якое вырашчана бацькамі!

У жніўні вяртаюцца дамоў абтурянты. Адно — шчаслівычкі, узрадаваныя, іншыя — засмучаныя, але не страціўшыя светлых надзей.

Усіх іх чакаюць шырокія жыццёвыя дарогі. Аднох — студэнцкія аўдыторыі, другіх — новабудуолі, заводы і фабрыкі, калгасныя і саўгасныя палеткі. Працоўныя калектывы з радасцю прымуць іх у сваю дружную сям'ю. Старэйшыя будуць перадаваць ім свой вопыт, сваю жыццёвую мудрасць. А яны, гаспадары зямлі, будуць завабываць новыя светлыя далечыні. Шчаслівага шляху ім!

Віктар ДАЙЛІДА.

ЯНЫ ІДУЦЬ У ЖЫЦЦЁ

У КАЛГАСЕ імя Карла Маркса Слуцкага раёна бачыў я, як ехалі на камбайнах маладыя камбайнеры. Ехалі адзін за адным. За штурвалам парэдняй машыны сядзеў зусім яшчэ юны хлопцёк, любіць тэхнікі, Сяня Карповіч, а каля яго на «капітанскім месціку» стаяў сталы ўжо камбайнер, яго бацька Аляксандр Васільевіч. Камбайны ішлі шпарка, а маладыя хлопцы, закончыўшы ўборку на вялікім палетку, ехалі дамоў стомленыя, запыленыя, але вясёлыя, з адчуваннем уласнай годнасці, задаволеныя сваёй працай.

Потым Аляксандр Васільевіч раскажаў, як працуе ў калгасе моладзь.

Сёння ў калгасе імя Карла Маркса каго ні возьмі — маладога трактарыста Валодзю Макаеда, механізатара Валяціна Вайтовіча, палывода Мікалая Гапановіча, — адразу зразумееш, што гэта здольныя і сур'ёзныя маладыя людзі. Ім з упэўненасцю можна даверыць і адказную пачэсную працу жывёлавода, і складаную тэхніку, і лёс будучага ўраджаю. А колькі такіх маладых людзей у шматлікіх гаспадарках нашай рэспублікі! Возьміце хоць бы перадавыя, вядомыя на ўсю Беларусь калгасы «Аснежык» Пінскага, імя Урыцкага Гомельскага і імя Кірава Слуцка-

жаш слова «моладзь», і ў думках твайму погляду адкрываюцца карпусы новых фабрык і заводаў, тэрыконы шахт і нават цэлыя гарады. Успомніце Магнітка, Брацк, Салігорск і многія-многія іншыя камсамольскія новабудуолі. І нека сама сабой узнікне ў душы харошая задорная камсамольская песня «Ад Байкала да Амура мы праложым магістраль...»

Сёлета мне давялося пабываць у саўгасе «Рудзенскі» Пухавіцкага раёна. Там, на будаўніцтве памяшканняў для грамадскай жывёлы, працавалі студэнты Мінскага будаўнічага тэхнікума. Зусім юныя, можна сказаць, яшчэ «зялёныя» хлопцы, працавалі на будаўніцтве кароўніка так старанна, што ім ад усяго сэрца дзякавалі хлебарабы і кіраўніцтва калгаса. У абедзены перапынак мы доўга гутарылі са студэнтамі, разказвалі ім аб дасягненнях беларускай савецкай літаратуры, слухалі іх расказы аб вучобе і працы і радаваліся: якія гэта здольныя, дысцыплінаваныя, эрудзіраваныя і падрыхтаваныя людзі.

Дзесятая пяцігодка ўзнікне і цвёрдай халой крочыць па краіне. Горача адобрышы і падхапішы пачып перадавых

джай, моладзь нашай рэспублікі высока і з гонарам трымае дэвіз перадавікоў краіны:

Больш чым 400 юнакоў і дзючат займаюцца ў новым тэхнічным вучылішчы тэкстыльшчыкаў № 123 горада Магілёва. Яны стануць ткачамі, фарбавальшчыкамі, кантралёрамі, памочнікамі майстроў. 240 з іх неўзабаве прый-

дуць у цэхі Магілёўскага камбіната шаўковых тканін.

На здымку: майстар вытворчага навучання вучылішча В. П. ПАЛУЖІНА на прантычных занятках з першакурснікамі.

Фота А. ІКАЛАЕВА. (ВЕТТА).

сім нядаўна было... Мо ад гэтых думак замаўкае мой спадарожнік і некалькі хвілін засяроджана глядзіць на дарогу, што бачыць пад калёсы машыны.

Мы пад'язджаем да палетка азіміны, па якім бы пльывуць адзін за адным чатыры камбайны. Параўняўшыся з намі, парэдня машына спыняецца і з яе саскоквае малады хлопчына ў камбінезоне.

— Усё ў парадку. Дзяменцэвіч, — на хаду крычыць ён, — недзе на 35 цэнтнераў намалочваем...

Інжынер цікавіцца, як працуюць камбайны, ці не было паломак, ці няма затрымак з адвозкай збожжа. Усё як быццам у парадку.

— Бач, які вясёлы, — усміхаецца Пякельнік, калі ад'язджаем. — Гэта Саша Радзюк. Давялося з ім у свой час павалюндацца. Не, хлопцёк ён добры, працавіты, але нейкі быў няўпэўнены ў сабе. Скончыў нашы калгасныя курсы механізатараў, ездзіў на цаліну ўбіраць ураджай — працаваў там памочнікам камбайнера. Я, дарэчы, калі быў студэнтам, сам два гады запар ўбіраў цаліны ўраджай, спачатку памочнікам камбайнера, потым самастойна, — ажыўляецца Аляксандр Дзяменцэвіч. — Прыб'ез адтуль нават медаль за асваенне паліны і Грамату ЦК ВЛКСМ... Ага, ну дык,

значыць, як вярнуўся гэта Радзюк у калгас, акурат атрымалі мы новы збожжавы камбайн «СК-4». Прапанаваў яму — не згаджаецца. Маўляў, самастойна не працаваў ніколі, баіцца. Ледзь угаварыў. Тут, разумееш, мала ведаць добра тэхніку. Трэба яшчэ і добрым псіхалагам быць — што ні чалавек, то свой характар. Адным словам, сеў усё ж такі гэты Саша на камбайн. Ну, праўда, далі яму вопытнага памочніка, ды і звенявога Юсіфа Курьса — у нас групавы метада ўборкі — напрасіў дапамагач яму. Натуральна, і самому давялося часцей да яго наведвацца. І словам падбадзёрыць, і паказаць, як убіраць складаныя участкі. Ну, а сёлета, бачыце, усё ў поўным парадку.

— Паедзем, пакажу вам нашы майстарні, — кажа Аляксандр Дзяменцэвіч. — Ды і мне трэба да рамонцікаў, даў ім адну складаную работу...

Тэхніка, тэхніка... Даўно прыкмеціў, што нідзе яна так не ўраджае, як у вёсцы. Мо таму, што ў земляробства прыйшла ў такой колькасці параўнальна нядаўна. Па сутнасці, карэнныя змены ў механізацыі сельскагаспадарчай вытворчасці адбыліся ў апошнія дзесяць-пятнаццаць гадоў.

Што датычыцца Аляксандра Дзяменцэвіча, дык ён

можа раскажаць пра кожную з машын гадзінамі. І калі набыта, і як яе рэгулявалі, і хто працаваў, і якія былі паломкі, як іх выпраўлялі.

— Такой тэхнікі ў нашым раёне пакуль што няма амаль ні ў кога, — з асобай інтанацыяй гаворыць інжынер, ляпаючы рукой па колу буракаўборачнага камбайна. — О, гэта цэлая гісторыя, як мы іх набылі, прыстасоўвалі да работы.

Калгас сее шмат цукровых буракоў, недзе пад 250 гектараў. Культура не традыцыйная для Беларусі, і да самага апошняга часу яна прыносіла, ды і там-сям прыносіць цяпер нямала клопату. Чаму? Вельмі высокая працаёмкасць. Пасеяць няцяжка, з доглядам так-сяк упраўляліся, а вось ўборка... Уручную ў асноўным і ўбіралі. Пакуль убярыш!

Вось чаму дзень, калі ў калгасе з'явіўся першы буракаўборачны комплекс, ператварыўся для кіраўцаў у сапраўднае свята. І асабліва для Пякельніка. Але клопат толькі пачынаўся. Як прыстасаваць новую, незнаёмую, па сутнасці, тэхніку для работы ў мясцовых умовах?

— Трэба было мяняць тэхналогію апрацоўкі глебы на бурачных плантацыях, каб не было ні каліва пустазелля, — успамінае інжынер. — Яно моцна перашкаджае машынай ўборцы. Нямала часу

пайшло на рэгуліроўку вузлаў. Помню, ніяк не ўдалася знайсці аптымальны вугал атакі нажоў на бацьвіне-ўборачным аргэаце. А пакуль падабралі людзей...

Усё гэтыя цяжкасці цяпер ззаду. Тройчы калгасныя механізатары выходзілі пераможцамі рэспубліканскага спаборніцтва на ўборцы буракоў. А летась нават занялі першае месца ў гэтым спаборніцтве, за што ўсё звяно ў колькасці чатырох чалавек на чале з Міхаілам Ігнатавічам было ўзнагароджана турэцкімі пудзёкамі ў ЧССР.

Тое, што мы расказалі, — невялікая старонка жыцця Пякельніка, яго паўсядзённы клопат. У мяне ёсць нямала знаёмых інжынераў, якія плённа, удала працуюць на заводах, на «ты» з самай складанай тэхнікай і клопату, і цяжкасцей ім хапае. І ўсё ж тут, у калгасе, неаднойчы прыходзіла ў галаву думка, што сельскаму інжынеру даводзіцца куды цяжэй. Уявіце такі малюнак — усю ноч ішоў прыліўны дождж, звінеў шыбамі ў вокнах шалёны вецер. Кажуць, пад дождж добра спіцца. Але, ведаеш, Пякельнік ў такую ноч не да сну. Якім сустроне яго раніцай поле, спелае, жыўнае поле? А раптам паклала, пакруціла збожжы? Уборачная пара ў разгары. Кожная гадзіна прастаю камбайнаў

аберанецца тонамі недабравага ўраджаю. Трэба тэрмінова знаходзіць выйсце. А выйсце такое: неадкладна абсталяваць камбайны спецыяльнымі прыстасаваннямі, якія паднімаюць збожжыну. Яны напачатку, трэба, каб з раніцы іх падвезлі ў поле да ўсіх аргэатаў...

Цяпер на Слуцкім праводзіцца вялікая работа па спецыялізацыі і канцэнтрацыі сельскагаспадарчай вытворчасці. Менавіта ў калгасе імя Кірава па гэтых пытаннях праводзіўся рэспубліканскі семінар. Што датычыцца канкрэтна самой гаспадаркі, дык тут будуць, у прыватнасці, спецыялізавацца па вырошчванні цукровых буракоў, пасевы якіх падвоўца.

Усё гэта, вядома, на аснове самай дасканалай механізацыі...

...Не прыкмеціў, як сталі доўгімі цені. Падетуваюцца густыя жніўныя прыцемкі. Мы развітваемся ля калгаснай канторы. Вечарам партыйны сход, на якім інжынер робіць справаздачу аб рабоце тэхнікі на ўборцы.

Толькі цяпер заўважаю, які стомлены, а мо проста заклапочаны яго твар. Калгасны інжынер — гэта так адказна, так складана, так пачэсна.

М. ЗАМСКІ.

Калгас імя Кірава Слуцкага раёна.

Іван Паўлавіч МЕЛЕЖ

АД ЦЭНТРАЛЬНАГА КАМІТЭТА КП БЕЛАРУСІ,
ПРЭЗІДЫУМА ВЯРХОЎНАГА САВЕТА БССР,
САВЕТА МІНІСТРАЎ БССР

Цэнтральны Камітэт Камуністычнай партыі Беларусі, Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР і Савет Міністраў БССР з глыбокім жалем паведамляюць, што 9 жніўня 1976 года пасля цяжкай хваробы на 56-м годзе жыцця памёр Іван Паўлавіч МЕЛЕЖ — народны пісьменнік БССР, лаўрэат Ленінскай прэміі, дэпутат Вярхоўнага Савета БССР, вядомы грамадскі дзеяч.

9 жніўня на 56-м годзе жыцця памёр Іван Мележ.

Перасталася біцца сэрца вернага сына Камуністычнай партыі, народнага пісьменніка Беларусі, лаўрэата Ленінскай прэміі, дэпутата Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Шматнацыянальная савецкая літаратура панесла вялікую страту. Памёр пісьменнік, кнігамі якога ганарыцца наш народ, творы якога сталі побач з класічнай спадчынай Купалы і Коласа. Трывала ўвайшла ў духоўны вопыт нашага сучасніка «Палеская хроніка» Івана Мележа — выдатная з'ява народнага жыцця, твор, які набыў шырокую вядомасць у нашай краіне і за яе межамі.

Да гэтага вяршыннага твору пісьменнік ішоў разам са сваім народам — праз гады сацыялістычнага будаўніцтва, праз выпрабаванні Вялікай Айчыннай вайны.

Нарадзіўся Іван Мележ 8 лютага 1921 г. у вёсцы Глінішча Гомельскай вобласці ў сялянскай сям'і. Праца на вяскоўных

палатках, у райкоме камсамола, вучоба ў Маскоўскім інстытуце гісторыі, філасофіі і літаратуры былі пачаткам яго жыццёвага, грамадскага фарміравання і пасталення. З першых дзён Вялікай Айчыннай вайны як салдат-артылерыст Іван Мележ удзельнічаў у баях з фашыстамі. На фронце быў цяжка паранены.

У гэты час пачаўся творчы шлях пісьменніка — у шпіталі ён напісаў свае першыя апавяданні. Пасля вайны Іван Мележ аддае ўсяго сябе творчай працы, піша апавесці, апавяданні, нарысы, стварае сяман «Мінскі напрамак», у якім маюць шырокую панараму герайчнай барацьбы Савецкай Арміі і партызан за вызваленне Савецкай Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопчыкаў.

На ўсю моц разгарнуўся магучы талент пісьменніка ў часе працы над раманами «Людзі на балоце» і «Подых невальніцы», за якія Іван Мележ быў удастоены Ленінскай прэміі.

У творчасці Мележа спалу-

чыліся вострая назіральнасць мастака і глыбокая думка даследчыка народнага жыцця. Яго кнігі населены яркімі народнымі характарамі — тыпамі, ім уласцівыя эпічны размах, сацыяльная маштабнасць, суровы драматызм жыцця, псіхалагічная прэўда.

Кнігі Мележа ўвабралі ў сябе багацейшыя моўныя скарбы народа. Местак шырокага творчага дыяпазону Іван Мележ унёс значны ўклад у развіццё беларускага тэатра. Яго п'есы «Пакуль вы маладыя» і «Дні нашага нараджэння» заваявалі заслужаны поспех у глядача.

Крытычныя артыкулы, даследаванні, публіцыстычныя выступленні пісьменніка, сабраныя ў кнізе «Жыццёвыя клопаты», вызначаюцца эстэтычнай і філасофскай глыбінёй, праўдзівасцю ацэнак, высокім грамадзянскім пафасам.

Слова Мележа-мастака стала ўзорам высокай творчай патрабавальнасці і адказнасці перад народам. У творчым і грамадскім асяроддзі Івана Паўлавіча ведалі як чалавека выключнай сціпласці і прынцыповасці. Ён увасабляў самыя лепшыя рысы савецкага пісьменніка, для якога служэнне спраае партыі, барацьба за росквіт духоўнай культуры народа з'яўляюцца сэнсам і галоўнымі прынцыпамі ўсяго жыцця.

Шмат сіл Іван Паўлавіч Мележ аддаваў грамадскай дзейнасці як дэпутат Вярхоўнага Савета БССР, старшыня Беларускага камітэта абароны міру, член Сусветнага Савета Міру, старшыня Беларускага аддзялення таварыства «СССР — Францыя». Ён быў членам паўлення Саюза пісьменнікаў ССССР, членам прэзідыума праўлення Саюза пісьменнікаў БССР. На працягу многіх гадоў працаваў сакратаром, а пасля намеснікам старшыні праўлення Саюза пісьменнікаў БССР.

Савецкі ўрад высока ацаніў грамадскую і пісьменніцкую дзейнасць Івана Мележа. Ён ўзгагароджаны двума ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцяга, ордэнамі Чырвонай Зоркі і «Знак Пашаны», медалямі.

Чалавек выключнага душэўнага багацця, высокага творчага гарэння, Іван Паўлавіч Мележ усё сваё жыццё аддаў спраае камуністычнага будаўніцтва. Іван Мележ — адзін з тых мастакоў, з імёнамі і творами якіх звязана сусветнае, усечалавечае значэнне савецкай літаратуры. Светлы вобраз выдатнага пісьменніка, чалавека вялікага сэрца назаўсёды застаецца ў памяці народнай.

П. М. Машэраў, Ф. А. Сурганаў, Ц. Я. Кісялёў, В. Ф. Шаўра, А. Н. Аксёнаў, А. Т. Кузьмін, М. І. Лагір, У. Ф. Міцкевіч, Я. П. Нікулкін, М. Н. Полазаў, І. Я. Палякоў, А. А. Смірноў, В. С. Шавялуха, У. Е. Лабанок, Н. Л. Сняжкова, І. Ф. Якушаў, М. М. Зайцаў, К. А. Федзін, М. А. Шолахаў, Л. М. Ляонаў, М. С. Ціханаў, Г. М. Маркаў, К. М. Сіманаў, А. А. Суркоў, Б. М. Палявой, Ю. М. Верчанка, В. М. Кажэўнік, В. М. Озераў, С. В. Сартакоў, А. Б. Чакоўскі, М. А. Барысевіч, В. А. Гвоздзеў, А. Л. Петрашэвіч, Р. П. Платонаў, У. А. Ляпёшкін, М. В. Кавалёў, Г. Т. Карасевіч, А. М. Адамовіч, А. Х. Асіпенка, К. К. Атраховіч [Кандрат Крапіва], П. У. Броўка, І. А. Брыль, Г. М. Бураўкін, В. У. Быкаў, А. І. Вярцінскі, Н. С. Гілевіч, В. В. Зуёнак, К. Ц. Кірзенка, Ц. В. Крысько [Васіль Вітка], А. А. Куляшоў, А. М. Кулакоўскі, А. А. Лужанін-Каратай [Максім Лужанін], А. Я. Макаёнак, І. Я. Навуменка, П. Е. Панчанка, Н. Е. Пашкевіч, Б. І. Сачанка, І. Д. Сіпанкоў, Я. І. Скурко [Максім Танк], М. Г. Ткачоў, І. Г. Чыгрынаў, І. П. Шамянін.

РАЗВІТАННЕ З ДРУГАМ

Ён не пазвоніць болей мне позна ўвечары, мой дарагі друг Іван Паўлавіч, і не скажа, як заўсёды:

— Не спіш? І я не магу спаць... Нешта кепска сябе адчуваю.

І не парадземся мы разам з ім новаму добраму апавяданню ці вершу, і не абурымся, як абураліся нярэдка, пісаніаю нахабных халтуршчыкаў.

Мы страцілі вялікага пісьменніка беларускай зямлі, аднаго з самых таленавітых празаікаў Савецкага Саюза. Палескія раманы Івана Мележа — адна з высокіх і сонечных вяршынь беларускай савецкай культуры.

Мы пазнаёмліся з ім даўно, яшчэ да вайны. У 1939 годзе ў Мінскім ДOME пісьменніка ён чытаў мне свае вершы. І ў прозе ён быў непаўторным паэтам свайго роднага Палесся. Яго выдатныя раманы будуць жыць доўга, вельмі доўга, а вобразы, створаныя Іванам Мележам, пойдучы, як жывыя людзі, да новых пакаленняў, каб расказаць нашым нашчадкам, як трэба працаваць, змагацца, кахаць, як трэба ўсім сэрцам любіць родную зямлю.

Яго душа была багатая, вочы вострыя і мудрыя, розум аналітычны, рука нястомная. Колькі засталася няздзейсных планаў, як бы яшчэ ўзаба-

гацілася наша літаратура!

Цяжка хворы, ён працаваў з поўнай самааддачай, пакутаваў і радаваўся са сваімі героямі.

Патрабавальны да сябе, ён і ў другіх цаніў перш за ўсё талент, працавітасць, сумленнасць і сур'ёзнае стаўленне да літаратурнай працы, прынцыповасць. Ненавідзеў літаратурную нехайнасць, павярхоўнасць, бяздум'е.

На Усесаюзнам з'ездзе пісьменнікаў мы ў чэрвені гэтага года ехалі разам, у адным вагоне. Доўга не спалі і гаварылі, гаварылі пра жыццё, пра літаратуру. Ён з хваляваннем і ўдзячнасцю ўспамінаў наш сямнаццацігадовы пералёт над яго любімым Палесsem, калі мы прыязмліліся ў яго родных Глінішчах, каля яго школы і насустрач выбеглі ўсе вучні і з радасцю пазналі свайго славутага земляка. Пасля з'езда мы больш так і не пабачыліся...

Не прыедуць болей з Глінішчаў на яго творчы вечар палескія дзяўчаты і не спяюць любімую песню Івана Мележа.

А я да канца жыцця буду весці са сваім другам шчырую размову, а сёння з вялікім болем у сэрцы кажу:

— Бывай, мой дарагі не забывіны таварыш!

Пімен ПАНЧАНКА.

МАСТАК ШЫРОКІХ ДАЛЯГЛЯДАЎ

Аналітычны тэатр імя Янкі Купалы тройчы сустракаўся з Іванам Мележам і як з таленавітым майстрам эпічнага жанру, і як з драматургам. І тройчы рэжысура і акцёры адчувалі радасць ад паглыблення ў сваёсаваблівы, мележаўскі свет мастацкага мыслення.

«Пакуль вы маладыя» (пастаўлена ў 1957 г.), «Дні нашага нараджэння» (на сцэне паказана ў 1958 г.), інсцэніроўка «Людзей на балоце» (1967 г.)... Названыя спектаклі — значныя вехі ў развіцці пасляваеннага тэатра Беларусі. І важна не тое, што Іван Паўлавіч даў нам асобныя творы, якія ўзбагацілі афішу: ён стаў чалавекам тэатра. Патрэбным нам, чулым да нашых інтарэсаў, уважлівым да творчасці артыстаў. Хай сабе і не так часта, але зробленыя ім быццам «мімаходзь» вусныя рэцэнзіі аб прагледжаным спектаклі, аб тваёй рабоце на сцэне, яго заўвагі і парады былі тактоўнымі, назіральнымі, выяўлялі

настроенасць Івана Паўлавіча на тонкія нюансы і амаль няўлоўныя адценні ў творчасці акцёра. Калі творчыя кантаты такога характару спалучаліся з магчымасцю паглыбіцца потым у яго маляўнічую прозу, то гэта было ўжо частай неабходнай для артыста духоўнай работы. Таму смела можна сказаць: Іван Мележ значна пашырыў далягледзі сцэнічнага мастацтва свайго народа.

Як радавала нас, што тэлефільм «Людзі на балоце» і тэатральны спектакль той жа назвы ішлі, бывала, на экране і на сцэне амаль адначасова, аднолькава заваёўваючы тысячы прыхільнікаў. Нам, выканаўцам роляў, прынесла вялікае творчае задавальненне такая атмасфера грамадскага інтарэсу да гэтых маштабных, прасякнутых суровай праўдай жыцця, багатых на непаўторныя вобразы твораў.

Л. ДАВІДОВІЧ,
народная артыстка БССР.

НЕ ВЕРУ!..

Не можа быць!
Не веру!
Не хачу!..
Адкіну прэч жалобную паперу.
Ні ворагу, ні сябру, ні ўрачу
Ніколі не паверу.
Не паверу.

Не могуць ні хвароба, ні вайна
Яго ад нас забраць,
Не маюць права.
Навекі з ім турбота ў нас адна,
Адна ў нас недавершаная
справа.

Зямліцы роднай ён так шмат
аддаў

Крыві, здароўя, таленту і працы,
Што забіраць яго ад ніў і траў
Яна, матуля, не магла
спяшацца...

Не веру я бязлітаснай жарстве,
Што холадам магільным руці
коле.

Ён ёсць.
Ён ёсць!
Ён з намі.
Ён жыве...

Ён нежывым не можа быць
ніколі!
Генадзь БУРАЎКІН.

СТРАТА ЦЯЖКАЯ, НЕПАПРАЎНАЯ

Вельмі ж цікава пайшоў ад нас Іван Паўлавіч Мележ. Як так здарылася, што не ўсцерагалі мы такога чалавека, такі талент, якім магла б ганарыцца любая літаратура свету?

Ён быў у самым росквіце творчых сіл, у тым узросце, калі з-пад пера в'яўляецца тая лепшая кніга, якую чакаюць, да якой імкнецца і сам пісьменнік усё сваё творчае жыццё.

Смерць чалавека выдатнага таленту—заўсёды вялікая страта, а смерць талента ў творчым росквіце—страта крыўдная, да болю душы крыўдная і несправядлівая. Колькі б ён мог яшчэ зрабіць для беларускай, для агульнасаюзнай, для сусветнай літаратуры!

Мележ для нас быў тым, хто на працягу дзесяцігоддзяў стаяў на пераднім краі грамадскай думкі, у творчасці якога найлепшым чынам рэалізаваліся рысы сацыялістычнага рэалізму—партыйнасць і народнасць літаратуры.

Ён быў пісьменнікам, якому, можа, лепш, чым каму ў беларускай літаратуры, удалося паказаць вобраз беларускага сялянскага чалавека пераўтварэнняў. Ён быў песняром вёскі, якая рабіла свае першыя крокі па шляху перабудовы. Ідэй пранікнення сацыялізму ў вёску глыбока хвалявалі пісьменніка.

Іван Паўлавіч не любіў дзяліцца планами далёкай перспектывы, але і раней уяўляліся яго творчыя магчымасці і накірункі, і ні ў кога, хто блізка знаў яго, не было сумнення, што пасля «Палескай хронікі» наступе не менш грандыёзнае палатно пра людзей сучаснай індустрыяльнай вёскі, вёскі здзейсненай мары. Для гэтай кнігі ён адточваў свае мастацкія сродкі, адбіраў іх, падтрымліваў сваю творчую форму. Заўсёды ж здаецца, што калі

пісьменнік на ўздыме, то ўсё напісанае ім да гэтага, якое б таленавітае яно ні было, а з'яўляецца толькі нейкай прэлюдыяй да наступнай кнігі, якая наступе, з'явіцца ў гады найвышэйшага творчага ўзлёту і якой чакае падрыхтаваны ўсёй папярэдняй творчасцю чытач.

У асобе Мележа беларуская літаратура страціла майстра слова вялікай мастацкай сілы, майстра тонкага і непаўторнага жывага, майстра арыгінальнага голасу, знойдзенага ў тэніках духоўнага гена беларускага народа, майстра, які пасцігаў лепшыя традыцыі сусветнай літаратуры і смела ішоў па іх парашэнне, калі гэтага вымагаў ідэйны змест твора.

Смерць Івана Паўлавіча Мележа вялікім болям адазвалася ў душы кожнага, хто быў знаёмы з ім асабіста ці праз творы, блізка ведаў ці сябраваў з ім. Успамінаюцца гады вайны. Сорак трэці. Станцыя Сходня пад Масквою. У духпаварховым дзеравяным дамку навава разгортвае сваю работу Беларускай дзяржаўнай універсітэту. Тут адбылося наша першае спатканне, спатканне двух студэнтаў, фізічна неспрыгодных ужо несі паважную службу пасля цяжкіх раненняў, у добра панашаных шинялях.

Гэта была тая пара, калі ўжо добра павесялела на душы пасля нашых перамог пад Масквою, пад Сталінградам і Курскам, калі ўжо былі вызвалены першыя раёны Беларусі, разарвана блакада Ленінграда. На літаратурным гуртку я чытаю ўрывкі з задуманага, але так і не напісанага рамана, Іван Мележ—свае першыя апавяданні. Прызнанне ў сваіх літаратурных захапленнях яшчэ больш зблізіла нас. Сустрэчы нашы ў вольны час ператварыліся ў працяглы прагулак па сходнянскіх бярэзавых гаіх. Тэмы размоў

усё тая ж: літаратура, сустрэчы ў Маскве, абмен літаратурным вопытам, якога не хапала ні ў аднаго, ні ў другога.

Аднойчы Іван Паўлавіч сустрэў мяне і сказаў: «Я загадчык ваеннай кафедры. Ідзі да мяне выкладчыкам». Хоць я быў толькі сержантам, а не афіцэрам, як Іван Паўлавіч, але, маючы за плячамі дзесяцігадовы стаж педагогічнай работы, я адважыўся згадзіцца з яго прапановай. І вось мы выкладаем ваенную справу тым жа студэнтам, з якімі сядзелі побач на лекцыях па іншых прадметах. У тых дні ў нас зарадзілася добрае сяброўскае пачуццё саборніцтва. Мы часта разам рыхтавалі экзамены і разам ішлі здаваць. Ён часцей ішоў першы і потым сядзеў, перажываў за поспех кожнага з нас.

Помініца наша сустрэча і агульная радасць у сувязі з надрукаваннем яго першага апавядання «Сустрэча ў шпіталі». Іван Паўлавіч з вялікім задавальненнем і прыкметным хваляваннем выслухоўваў заўвагі сяброў—аднака падзвычэй сур'езнага стаўлення да таго, што называецца мастацкай творчасцю. Гэта сур'езнасць адносін да літаратурнай работы не толькі захавалася па ўсё яго творчае жыццё, але і пераарэла ў высокую патрабавальнасць да сябе як да мастака, высокую адказнасць перад чытачом, што ў сваю чаргу з'явілася самым дзейным выхавальнікам яго рэдкага таленту.

Іван Паўлавіч не ствараў дэманічнага збору твораў, ён далёка не вычарпаў усіх сваіх задумаў, цяжкая хвороба і смерць перапынілі яго творчае жыццё ў самым росквіце. Але тое, што яму ўдалося зрабіць, астанецца назаўсёды ў залатым фондзе літаратуры беларускага народа.

Мікола ЛОБАН.

У АПОШНІ ШЛЯХ

Цяжка паверыць у тое, што няма больш сярод жывых Івана Паўлавіча Мележа—пісьменніка выдатнага таленту, актыўнага грамадскага дзеяча, бясконца сціплага, безаглядна шчодрара на дабро людзям чалавека. Вестка аб яго заўчаснай смерці вострым болям адазвецца ў сэрцах мільёнаў чытачоў у нашай краіне і за рубяжом.

Ён прыйшоў у літаратуру з гарачых дарог вайны і ўсе гады напружанай творчай работы заставаўся мужным байцом, салдатам, які з натхненнем і адвагай ішоў на штурм усё новых і новых творчых вышынь.

Ім напісана нямаля кніг, але дастаткова было б адной «Палескай хронікі»—выдатнай эпопеі народнага жыцця, каб імя яго навечна засталася ў летапісе шматнацыянальнай савецкай літаратуры. «Мне вельмі хацелася, каб нашы ўнукі і праўнукі даведаліся аб тых людзях, тым жыцці, каб не забывалі, з чаго мы пачыналі, якім нялёгкім быў наш шлях да сённяшняга дня. Нялёгка, крута, вялікі шлях, пройдзены народам на чале з партыяй У. І. Леніна»,—сказаў аднойчы І. П. Мележ аб галоўнай кнізе свайго жыцця.

Незадоўга да смерці пісьменніка апублікаваны трэці раман эпопеі—«Завей, снежань», які адкрыў чытачу новыя грані магутага таленту І. П. Мележа, таленту мудрага і смелага, што пранікае ў самыя глыбіні чалавечага сэрца. Ён думаў і аб чацвёртай, заключнай кнізе хронікі і нават будучы цяжка хворым, упарта і карпатліва рыхтаваўся да яе. Ён да апошняга дня заставаўся верным свайму партыйнаму, пісьменніцкаму і грамадзянскаму абавязку.

...Тысячы шчырых сяброў Івана Паўлавіча Мележа ішлі і ішлі з раніцы 11 жніўня да Дома літаратара, дзе была ўстаноўлена труна з целам памёршага. Развітанца з любімым пісьменнікам, сціпіць у жалобным маўчанні галаву перад яго светлай памяццю прыйшлі рабочыя мінскіх прадпрыемстваў і будоўляў, пісьменнікі і вучоныя, воіны Савецкай Арміі, студэнты і школьнікі.

Бясконца людская рака, што павольна цяло ўздоўж пастамента, на якім у акаймаванні з жывых кветак стаіць труна з целам нябожчыка. Над узгаляем—вялікі партрэт І. П. Мележа ў жалобнай рамцы. На падушачках—высокія ўзнагароды Радзімы, якімі адзначаны ратны і працоўны подзвіг пісьменніка: два ордэны Працоўнага Чырвонага Сцяга, ордэны Чырвонай Зоркі і «Знак Пашаны», медалі. Тут жа ляжыць залаты знак лаўрэата Ленінскай прэміі.

Вакол пастамента і ўздоўж сцен залы—мноства вянок. Сярод іх вянок ад ЦК КПБ, Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР і Савета Міністраў рэспублікі.

Не змаўкаюць жалобныя мелодыі. У ганаровую варту ля труны становяцца ўсё новыя і новыя людзі. Журботную вахту нясуць члены праўлення Саюза пісьменнікаў БССР, прадстаўнікі паэтычных, савецкіх, прафсаюзных і камсамольскіх органаў, творчай інтэлігенцыі, землякі пісьменніка.

Надыходзяць апошнія мінуты развітання. У ганаровую варту становяцца таварышы П. М. Машэраў, Ц. Я. Кісялёў, А. Т. Кузьмін, М. І. Лагір, Я. П. Нікулкін, М. Н. Полазаў, І. Я. Палякоў, А. А. Смірноў, Ф. А. Сургану, В. С. Шавялуха, Н. Л. Сняжкова, І. Ф. Якушаў.

У 14 гадзін пачынаецца грамадзянская паніхіда. Жалобны мітынг адкрывае намеснік Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР У. Е. Лабанок.

— Сёння мы з бязмерным жалем і болям у сэрцы развітаемся з верным сынам Камуністычнай партыі, народным пісьменнікам Беларусі, лаўрэатам Ленінскай прэміі, дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР Іванам Паўлавічам Мележам,—сказаў ён.— Няўмольная смець вырвала з нашых рудоў чалавека велізарнага душэўнага багацця, выключнай сціпласці і грамадзянскага абавязку, які аддаў усё сваё жыццё служэнню народу, Савецкай Радзіме, справе барацьбы за пабудову камунізму ў нашай краіне.

Шматнацыянальная савецкая літаратура панесла вялікую ўтрату—памёр пісьменнік шырокага творчага дыяпазону, творамі якога ганарыўся наш народ.

Жыццёвы шлях Івана Паўлавіча—гэта шлях чалавека, які выйшаў з народа і працаваў у імя яго шчасця.

Іван Паўлавіч Мележ нарадзіўся ў 1921 годзе ў вёсцы Глінішча Хойніцкага раёна Гомельскай вобласці ў сялянскай сям'і. Праца ў сельскай гаспадарцы, у камсамоле, вучоба ў Маскоўскім інстытуце гісторыі, філасофіі і літаратуры былі пачаткам яго біяграфіі, зрабілі дабратворны ўплыў на фарміраванне ў ім лепшых якасцей пісьменніка і грамадзяніна.

З першых дзён Вялікай Айчыннай вайны ён знаходзіўся на фронце, быў цяжка паранены. Пасля дэмабілізацыі стаў студэнтам філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, які скончыў у 1945 годзе. Пасля заканчэння аспірантуры працаваў тут жа старшым выкладчыкам, а затым—кансультантам аддзела (Заканчэнне на стар. 6—7).

МАЙСТРА, НАСТАЎНІК, ДАРАДЦА

...Калі наша, народжанае пасля вайны, пакаленне пачынала спрабаваць свае сілы ў літаратуры, Іван Паўлавіч Мележ быў ужо ў росквіце творчых сіл, адным з найбольш яркіх майстроў мастацкага слова.

Толькі што надрукаванымі тады раманамі «Людзі на балоце» і «Подых навалішчы» былі пазначаны не толькі ягоны творчы вышыні, але і дасягненні ўсёй сучаснай беларускай і ўсесаюзнай прозы.

Мележаўская «Палеская хроніка» і тады была, і цяпер ёсць узор адлюстравання, мастацкага асэнсавання жыццёвага матэрыялу, увасаблення яго ў падзеі і характары, узораў мастацкасці, ювелірнага карыстання словам, спалучэння філасофскіх і эсэтычных, нацыянальных і інтэрнацыянальных поглядаў аўтара. Гэта—творы, да якіх доўга і настойліва ішла беларуская проза, якія замацавалі яе сталасць і высокі ўзровень.

Цяжка было нам, маладым, нялёгка і цяпер ісці ў такую развітую літаратуру, прозу ў прыватнасці, бо цяжка, не маючы яшчэ вялікага жыццёвага і творчага вопыту, трымаць творчае саборніцтва (а мусіць, толькі так да пісьменніка можа прыйсці поспех). І хоць літаратура—справа вельмі асабістая і троба спадзявання толькі па свой вопыт ды талент, але без данамогі сталага майстра, майстра таленавітага, добра-звычайнага, не абыйсця, не

стаць на ногі.

Іван Паўлавіч—таленавіты празаік і крытык, вястомны грамадскі дзеяч, вельмі сціплы, сумленны, спагадлівы і вялікай культуры чалавек—быў адным з тых вопытных майстроў, ад каго можна было заўсёды чакаць помачы, падтрымкі. Шмат ён увагі ўдзяляў нам, маладым: пастаянна чытаў нашы надрукаваныя творы, па тэлефоне, пры сустрэчы выказваў сваё ўражанне, адзначаў удачы і гаварыў пра недаканаласці, не імкнучыся надаць усё гэта абнародаваць: яму было важней памагчы шчырым словам маладому пісьменніку пераадолець першыя цяжкасці. Такімі ж ілюзіямі ён кіраваўся, калі доўгі час узначальваў камісію па прыёме ў члены Саюза пісьменнікаў. Думаю, што не толькі я, але і мае ровеснікі А. Жук, В. Казько, заўважаныя і падтрыманыя Іванам Паўлавічам, будуць таксама праз усё жыццё несі пачуццё

ўдзячнасці і павагі да яго.

І вось вельмі ж неспадзявана, калі ўсе мы чакалі працягу новага рамана, перастала біцца сэрца нашага выдатнага майстра прозы, чулага і сардэчнага чалавека. Гэта вялікая, вельмі вялікая наша страта. Усе мы ле будзем, безумоўна, вельмі доўга адчуваць, як у свой час адчувалі страту Мележавага настаўніка—Кузьмы Чорнага...

Вельмі сумна, цяжка і трывожна ад гэтага. Але ёсць усім нам і вялікая падтрымка—Мележавы творы. Раманы, апавесці, апавяданні, дублістыка і крытыка. Творы магутага мастацкай сілы і вялікага грамадзянскага гучання. З імі мы заўсёды будзем адчуваць, што Іван Паўлавіч Мележ побач з намі ва ўсіх нашых справах, што ён на-ранейшаму наш настаўнік, калега, дарадца.

Нізі яму наклон да самай зямлі!

Генрых ДАЛДОВІЧ.

СМУГОЮ ЗАЖУРЫЛІСЯ ПАЛІ

ПАМЯЦІ ІВАНА ПАЎЛАВІЧА МЕЛЕЖА.

На жытнішча ўпаў падбіты жораў,

Смугою зажурыліся палі.

«Якое гора! О якое гора!»

Па важаку галосіць жураўлі.

За кім цяпер ляцець

у паднябессе!

Як абысціся без яго ў жыцці!

Без важака дарогу на Палессе

Увесну над разводдзем не

знайсці.

Яго журбы і скаргаў не пачулі:
З далёкіх дзён атручаная злом
Яго дагнала на адлёце куля,
Калі ляцеў з падраненым

крылом.

Якое гора! О якое гора!

Смуга заслала нечакана свет—

На паўдарозе ўпаў падбіты

жораў.

А на зямлі яго не згасне след.

Сяргей ГРАХОЎСКІ.

9.VIII.1976 г.

У АПОШНІ ШЛЯХ

(Заканчанне. Пачатак на стар. 5).
прапаганды і агітацыі ЦК КП Беларусі.

Дзе ён працаваў Іван Паўлавіч, ён паказаў сябе рознабакова падрыхтаваным работнікам, з гонарам апраўдаў давер партыі, аддаваў усе свае сілы, веды, кіпучую энергію на карысць народа і сацыялістычнай Радзімы.

Ужо яго першыя творы, напісаныя ў гады вайны, у шпіталі, поўныя невычэрпнага аптымізму, любові да жыцця і веры ў цудоўную будучыню. У ваенна-гістарычным рамане «Мінскі напрамак» Іван Паўлавіч паказвае гераічную барацьбу Савецкай Арміі і партызан за вызваленне Беларусі ад нямецка-фашысцкіх акупантаў.

Вялікім дасягненнем у літаратурнай дзейнасці Івана Мележа сталі раманы цыкла «Палеская хроніка» — «Людзі на балочце» і «Подых навальніцы», у якіх ва ўсю моц разгарнуўся магутны талент пісьменніка. Яны прынеслі аўтару вялікую папулярнасць у нашай коіліне і за рубяжом, удасноены вышэйшай узнагароды Радзімы — Ленінскай прэміі. У гэтых раманых адлюстраваны думы, мыслі, справы пакаленняў, чый шлях прабег праз важнейшыя этапы гераічнай гісторыі беларускага народа.

Іван Паўлавіч працягваў работу над самай выдатнай эпопеяй народнага жыцця — сёлета ў часопісе «Полымя» друкаваліся раздзелы з рамана «Завеі, снежань».

У гэтых творах асабліва ярка раскрываецца гераічны воблік нашага сучасніка, натхнёнага працаўніка квітнеючай Беларусі.

Мабыць, няма ў нашай рэспубліцы чалавека, які б не ведаў яго кнігі, і, загортаючы б апошнюю старонку, не задумаўся б над жыццём, над вялікімі палеміямі, не імкнуўся б быць смелым, верным высокім чалавечым ідэалам.

Шчыры і ідэйнага кругляду, палітычна сталасць Івана Паўлавіча дапамагалі яму арыентавацца ў складаных пытаннях мастацтва і культуры.

Ён вяртаў і паглыбляў сацыялістычны рэалізм, унёс значны ўклад у мастацкую спадчыну шматнацыянальнай культуры. Яго творы, у якіх глыбока адлюстравана жыццё роднага народа, заваявалі шырокае прызнанне і любоў чытача.

Кнігі Івана Мележа перакладзены на многія мовы народаў нашай краіны і за мяжой.

Плэчнай і шматграннай была грамадская дзейнасць Івана Паўлавіча Мележа. Ён з'яўляўся старшынёй Беларускага рэспубліканскага камітэта абароны міру членам Сусветнага Савета Міру, старшынёй Беларускага аддзялення таварыства «СССР — Францыя», членам праўленчай Саюза пісьменнікаў СССР і БССР.

Да апошняга дня І. П. Мележ быў на працоўным пасту, жывіў напружаным, кіпучым творчым жыццём.

Светлая памяць аб Івану Паўлавічу Мележу, пісьменніку-камуністу, чалавеку вялікай і цудоўнай душы, страшным барацьбіту за ўсталяванне камуністычных ідэалаў, назаўсёды захавецца ў памяці нашага народа, счытаў у заключэнне У. Ф. Лабачок.

Слова атрымлівае стацьшыня прыянення Саюза пісьменнікаў БССР народны пісьменнік Беларусі, Герой Сацыялістычнай Працы Максім Танк.

Дарагія таварышы! Есць словы, якія ашаламляюць сваім трагізмам і якія мы вымаўляем з паучцём бязмежнага смутку.

Гэта нашы развітальныя словы.

Цяжка паверыць, што перастала біцца сэрца нястомнага байца нашай партыі, народнага пісьменніка Беларусі, лаўрэата Ленінскай прэміі, дэпутата Вярхоўнага Савета Беларускай ССР Івана Паўлавіча Мележа.

Цяжка змірыцца з думкай, што наш добры друг і саратнік Іван Паўлавіч Мележ перайшоў тую фатальную мяжу, за якой мы больш не пачуем яго голасу, не пабачым яго самога. Тое, што ён зрабіў, што стварыў яго непаўторны талент, застаецца на гэтым баку жыцця, застаецца з яго народам. Ён быў з таго баявога пакалення, якое сцярджала жыццём і змагалася супраць смерці.

Няшмат людзей, адыходзячы, пакідаюць пасля сябе такую спадчыну, якую пакінуў Іван Паўлавіч. Спадчыну больш трывалую, чым эпітафіі і помнікі. Ён быў себятан добрага і вечнага, быў воінам, які ў грозны час грудзямі засланяў ад варажых куль маці — Радзіму, быў вядомым грамадскім дзеячам і адным з выдатнейшых пісьменнікаў беларускай і ўсёй нашай шматнацыянальнай савецкай літаратуры, які ў сваіх высокамастацкіх творах уключаў працоўныя і ратныя подзвігі савецкага народа, даў непаўторныя вобразы характава роднай зямлі, якая была яго калыскай, а сёння будзе месцам яго спачынку і славы.

Мы ведаем людзей таленавітых, сумленых, сціпых і самаадданных, але мала ёсць такіх, як Іван Паўлавіч, у якім так гарманічна ўсё гэта ўвасобілася.

Ён заўсёды стараўся ісці не ў другім эшалоне, а ў першых радах, у першай шэразе атакуючых. Многім з нас выпала шчасце разам з Іванам Паўлавічам пратупаць у салдацкіх ботах па нялёгкіх дарогах вайны, разам працаваць і ў Саюзе пісьменнікаў, і ў камітэце міру, і ў Вярхоўным Саўеце рэспублікі, і на іншых шматлікіх участках, чужы яго заўсёды глыбока і мудрыя выказванні, парады, яго радасць за нашы поспехі і заклапочанасць, а часам і смутак, калі здараліся няўдачы.

Незаканчанай засталася яго несмяротная эпопея. Відаць, поа ніводнага выдатнага мастака мінулага негэта сказаць, што ён адышоў, закончыўшы, здзейсніўшы ўсе свае планы. У гэтым і веліч пісьменніка, што ён сам, узараўшы цаліну нашага жыцця, напісаўшы выдатныя творы, якія ўзялі нашу літаратуру на высокі сённяшні ўзровень, пакінуў нашчадкам працягваць незакончаную ім работу.

Праўда, цяжка сказаць, што мы зможам яе прадоўжыць з такім майстэрствам, з такой жа ідэйнай глыбінёй, бо мы ведаем, што з адыходам выдатнага майстра адыходзіць ад нас і тое непаўторнае, што было толькі ўласціва яму.

Кажуць, чалавек жыве на зямлі двойчы. Пасля смерці ён жыве ў памяці тых, якія яго зналі і любілі, жыве ў сваіх справах, якія працягваюць яго нашчадкі.

Іван Паўлавіч належаў да людзей, у якіх з гадамі раслі планы і намеры. І таму нават апошні дзець Івана Паўлавіча абарваўся не на нейкім неспадчэным моманце, а на дарозе, якая вядзе ў бясконцую далечыню жыцця.

Цяжка гаварыць аб такіх справах, як адыход чалавека, друга, вялікага мастака, бо ніхто яго не замяніць, хоць у літаратуру поўходзяць новыя і нават не меншыя таленты. Таму, што ў мастацтве кожны сапраўды выдатны талент — з'ява непаўторная.

Кожная смерць чалавека пакрывае нас жалобай. І асабліва балюча і невымоўна, калі адыходзіць той чалавек, які яшчэ мог многае зрабіць. Страта гэта — найцяжэйшая.

Іван Паўлавіч узышоў на тую дарогу, якая аддзяляе яго ад жытых.

Але на гэтай дарозе яго магутная, такая дарагая і знаёмая постаць заўсёды будзе бачна яго нашчадкам, яго народу.

— Перад намі заўсёды будзе стаяць жывы і абаяльны вобраз камуніста, выдатнага пісьменніка і грамадзяніна Івана Паўлавіча Мележа, — сказаў у заключэнне М. Танк. — Перад творчым і жыццёвым подзвігам яго мы ўсе сёння нізка схіляем галовы і гаворым: «Бывай, дарагі дружал Ты быў верным байцом сваёй партыі, свайго народа, ты шмат зрабіў для яго велічы і славы. І ўдзячны народ ніколі цябе не забудзе».

Выступае сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў СССР С. В. Сартакоў. Ён гаворыць:

— Заўсёды цяжкія словы і хвіліны развітання. Асабліва цяжкія яны, калі ўходзіць таварыш у самыя росквіце творчых сіл, калі абрываюцца яго рукапісы на палове старонкі, калі цудоўныя задумы новых кніг, якія прынеслі б вялікую радасць народу, чытачам, застаюцца неабыццёўнымі.

Івану Паўлавічу споўнілася ўсяго толькі 55. Але зрабіў ён вельмі шмат. Ён стварыў выдатныя раманы «Мінскі напрамак», «Людзі на балочце», «Подых навальніцы», якія сталі славай і гонарам беларускай і нашай адзінай савецкай літаратуры.

Гэтыя раманы ўдасноены вышэйшай узнагароды Радзімы — Ленінскай прэміі. Гэтыя раманы, які ўся творчасць Івана Паўлавіча, горака любімыя народам. Таму што ён ведаў жыццё не па ўяўленню здалёк, а адчуўшы сэрцам сваім усё, пра што ён пісаў.

Мне шмат разоў дазодзілася падоўгу працаваць з Іванам Паўлавічам у Ялцінскім Доме творчасці. І я бачыў, як ён увесь, з тым душэўным трапаннем і хваляваннем, якія вызначаюць сапраўднага мастака слова, схіляўся над аркушамі паперы, каб чарадзейнай сілай свайго творчага ўяўлення прымуціць іх загаварыць. Праўдзіва, сумленна, пераканаўча, з тысяч тон слэзснай руды выбіраючы словы самыя ёмістыя, самыя дакладныя. Цудоўны быў яго талент — светлы і мудры, напоўнены цвёрдай верай у вялікую будучыню роднага народа, які паспяхова будзе камуністычнае грамадства, — шлях, па якому людзі Савецкай Радзімы ідуць у братнім адзіным страі ўсіх рэспублік.

Майстэрства мастака эпічных раманных палотнаў Іван Паўлавіч заўсёды спалучаў з настойлівай работай публіцыста. Яго ерытыкулы — узор сціслай, дынамічнай думкі, высокага грамадскага напаянення.

Незабыўны яго надрукаваныя роздумы аб майстэрстве пісьменніка, аб тых патаемных сілах, якія тоцяць у творчай свядомасці пісьменніка, якія здольны зрабіць людзей крылатымі, калі пісьменнік востра адчувае рух Часу, калі ён зяртаецца да народа ад імя народа, усёй сваёй істотай падзяляючы яго думы і спадчэванні.

Есць высокі пісьменніцкі талент. І ёсць проста пісьменніцкі чалавечы воблік. Тая мяккасць характару, далікатнасць, якія зусім не супярэчаць вобразу перакананага і цвёрдага ідэйнага змагаюча. На чулае слова чалавек заўсёды адгукаецца чуласцю. Прыемна было гу-

тарыць з Іванам Паўлавічам пра жыццё, пра літаратуру, несціся марай у цудоўныя, рэалістычныя — падкрэсліваю: рэалістычныя! — далечыні. І тады яго асабістае абаяннае ўзмацняла ідэйна-маральны сэнс такіх гутарак у шмат разоў.

Мілы Іван Паўлавіч! Вы пайшлі ад нас, але вы пакінулі нам назаўсёды свае кнігі, сваё чыстае і сумленнае, натхнёнае бачанне свету. Вы пакінулі нам, літаратарам, свой заповіт: працаваць не знаючы стомы. Бо зробленым можа быць толькі тое, што зроблена добра! Вы пакінулі нам цудоўны прыклад гэтага.

Бывайце, дарагі Іван Паўлавіч! І няхай родная зямля, якую вы так любілі, якая вас так любіла, будзе вам пухам! Прыміце наш апошні паклон.

Выступае член прэзідыума Савецкага камітэта абароны міру, лэзтэса К. В. Швелева:

— Савецкія прыхільнікі міру, прагрэсіўная сусветная грамадскасць смуткуюць з прычыны цяжкай страты — заўчаснай смерці Івана Паўлавіча Мележа — вялікага пісьменніка, члена прэзідыума Савецкага камітэта абароны міру, члена Сусветнага Савета Міру, чалавека, які ўвасабляў у сабе лепшыя рысы нашага вялікага народа.

Удзельнік вайны, Іван Паўлавіч ведаў цану міру, усім сэрцам адчуваў неабходнасць і веліч барацьбы за мір, якую вядуць наша партыя, наш урад, наша краіна. І. П. Мележ сам быў як бы часцінкай гісторыі, «палаючай у барацьбе ідэй, учынкаў і надзей». Яго самаадданая гарэнь мы бачылі будучы з ім разам за рубяжом. У найскладанейшай палітычнай абстаноўцы Іван Паўлавіч умеў праявіць дзяржаўную мудрасць, партыйную прыныцповасць, таленавітасць свайго роднага народа.

Мы чакалі яго слова на пленуме нашага камітэта, які аббудзецца праз тыдзень. І коцы мы не пачуем яго, усё тое, што натхнёна гаварыў і пісаў Іван Паўлавіч, будзе гучаць у нашых сэрцах. Такія людзі, як ён, не забываюцца.

— Мне, прадстаўніку рабочага класа, маім таварышам па рабоце асабліва блізка і дарагі творы І. П. Мележа, — сказаў рабочы Мінскага аўтазавода Э. В. Сукалінаў. — Яны расказваюць аб мужнасці і гераізме савецкага народа ў суровую пауу вайны, аб яго працоўным подзвігу.

Па творах І. П. Мележа мы вучымся жыць і перамагаць. Любоў да Радзімы, пафас працы і барацьбы, неспакойныя думкі і пачуцці герояў Івана Паўлавіча, іх чалавечыя радасці і засмучэнні — усё гэта хва-

люе нас, знаходзіць водгук у нашых сэрцах.

Ад землякоў пісьменніка слова развітання гаворыць настаўнік Глінішчанскай сярэдняй школы Хойніцкага раёна М. Я. Яраш.

— Усё жыццё і працоўная дзейнасць Івана Паўлавіча былі цесна звязаны з Гомельшчынай, — сказаў ён. — Тут ён нарадзіўся і вырас, адсюль пайшоў у вялікую літаратуру.

Беларускае Палессе стала той невычэрпнай крыніцай, якая жыла натхненне пісьменніка.

Сваімі творами Іван Паўлавіч увекавечыў вобразы нашых сучаснікаў, сярод якіх жыў і якіх добра ведаў.

Іван Паўлавіч памёр. Але назаўсёды застаецца ў нашай памяці светлы вобраз нашага вялікага земляка, выдатнага пісьменніка, палымянага патрыёта, стойкага камуніста.

Перад мікрафонам студэнтка філалагічнага факультэта БДУ імя У. І. Леніна Вольга Бяззубава.

— Іван Паўлавіч — выпускнік нашага факультэта, — сказала яна. — І да апошніх сваіх дзён ён не губляў з ім сувязі, прыходзіў на сустрэчы са студэнтамі і выкладчыкамі, прымаў удзел у абмеркаванні новых твораў. Глыбока праўдзіва, хваляючыя кнігі І. П. Мележа выклікалі і будуць выклікаць цікавасць чытачоў, таму што ў іх адлюстравана вялікая праўда жыцця нашага народа, яны сталі настольнымі кнігамі падростаючага пакалення.

Мітынг закончыў. Жалобны картэж накіроўваецца па Ленінскаму проспекту на могілкі. Тут, ля магілы, журботнае слова развітання сказаў народны пісьменнік Беларусі І. П. Шамякін.

Дарагія таварышы! Наступае апошняя хвіліна развітання з Іванам Паўлавічам Мележам. Цяжкая гэта хвіліна. Балюча, горка, крыўдна, што няўмоўная смерць вырвала з нашых радаў цудоўнага чалавека, выдатнага пісьменніка, вядомага грамадскага дзеяча, які ўвёс свой багаты талент, сілы, энергію аддаваў служэнню народу, роднай Камуністычнай партыі, прапагандзе яе ідэалаў магутнымі сродкамі мастацкай творчасці, служэнню высякароднай справе ўмацавання міру, дружбы паміж народамі і літаратуры.

Іван Мележ — горадасць савецкай літаратуры і яе слава. Кнігі яго ўвайшлі ў залаты фонд шматнацыянальнай літаратуры Краіны Саветаў і заваявалі шырокае прызнанне ва ўсім свеце. Немагчыма сёння ўявіць не толькі беларускую літаратуру, але і ўсю савецкую

Саюз пісьменнікаў БССР глыбока смуткуе з прычыны заўчаснай смерці народнага пісьменніка Беларусі, лаўрэата Ленінскай прэміі Івана Паўлавіча МЕЛЕЖА і выказвае спачуванне сям'і і блізкім нябожчыка.

Рэдакцыйная калегія і калектыў часопіса «Полымя» глыбока смуткуюць з выпадку заўчаснай смерці народнага пісьменніка Беларусі, лаўрэата Ленінскай прэміі, члена рэдакцыі часопіса «Полымя» Івана Паўлавіча МЕЛЕЖА і выказваюць шчырае спачуванне родным і блізкім нябожчыка.

Калектыў супрацоўнікаў і рэдакцыі часопіса «Беларусь» глыбока смуткуюць з прычыны смерці народнага пісьменніка БССР, члена рэдакцыі «Беларусі» Івана Паўлавіча МЕЛЕЖА і выказваюць сардэчнае спачуванне сям'і і блізкім нябожчыка.

Саюз кампазітараў БССР глыбока смуткуе з прычыны смерці народнага пісьменніка Беларусі, лаўрэата Ленінскай прэміі Івана Паўлавіча МЕЛЕЖА і выказвае спачуванне сям'і і блізкім нябожчыка.

Калектыў і рэдакцыйная калегія штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» глыбока смуткуюць з прычыны заўчаснай смерці народнага пісьменніка Беларусі, лаўрэата Ленінскай прэміі, дзяржаўнага і грамадскага дзеяча Івана Паўлавіча МЕЛЕЖА і выказваюць сардэчнае спачуванне яго родным і блізкім.

літаратуру без імені Мележа, без яго раманаў, як немагчыма яе ўявіць без Горкага, Купалы, Фадзеева, Шолахава, Рыльскага, Уліта.

«Людзі на балоце» і «Подых назальніцы» — творы, адзначаныя вышэйшай прэміяй Саюза, якая носіць імя вялікага Леніна, — плод шматгадовай напружанай працы сур'ёзнага майстра, гэта сапраўдная эпопея жыцця, барацьбы партыі і рабочага класа, беларускага працоўнага сялянства за новае жыццё — за тое жыццё, якое мае народ сёння і якому шчыра радаваўся Іван Паўлавіч.

Салдат Вялікай Айчыннай вайны, Іван Паўлавіч прайшоў па самых цяжкіх яе дарогах. Фашысцкія кулі цяжка ранілі яго, раненне гэтак было прычынай доўгай і пакутлівай хваробы, якая прывяла да трагічнага канца. Але яшчэ лежачы ў ваенным шпіталі, франтавік знайшоў сваё месца ў баявым страі. Стаў у строй і зноў выйшаў на пярэдні край змагання з фашызмам, з сіламі вайны і смерці салдат партыі — пісьменнік Іван Мележ. Вайне, гераічнаму подзвігу салдат і партызан, адной з найвялікшых бітваў Савецкай Арміі з фашызмам — бітве за родную яму Беларусь — прысвяціў ён першы свой роман «Мінскі напрамак», які прынёс тады яшчэ параўнальна маладому пісьменніку ўсесаюзную вядомасць.

Іван Паўлавіч працаваў няспынна, нястомна, працаваў больш, чым дазваляла яго здароўе. Да апошняга дня свайго жыцця, да апошняга дыхання ён тварыў, жыў літаратурай. За некалькі гадоў да смерці Іван Паўлавіч з болем гаварыў аб тым, што на сталае засталася незавершанай трэцяя кніга эпопеі «Завей, снежань», першую частку якой ён апублікаваў у гэтым годзе. Працуючы над фундаментальным творам, Іван Паўлавіч падрыхтаваў кнігу сваёй палымнай публіцыстыкі, адшукаў і апублікаваў свае ваенныя дзённікі. Гэта дакументы вялікай сілы, мужнасці, высокага патрыятычнага напалу, дакументы, якія абнавіваюць фашызм, услаўляюць гуманізм савецкіх людзей і гарача заклікаюць сучаснікаў — змагацца за мір.

Роўна тры месяцы назад з той сцэны нашага новага Дома літаратара, дзе ён сёння быў у апошні раз у жалобным абкружэнні блізкіх і сяброў, Іван Мележ выступіў перад дэлегатамі VII з'езда пісьменнікаў Беларусі з гарачай аптымістычнай прамовай. З глыбокім клопатам гаварыў мастак аб двух самых важных праблемах нашага літаратурнага жыцця: аб выхаванні моладзі і аб павышэнні ідэйна-мастацкага ўзроўню нашых кніг, аб праўдзе жыцця, якая заўсёды павінна прысутнічаць у любым творы літаратуры — сацыялістычнага рэалізму.

Вялікую страту панесла наша літаратура, таварышы. Вялікае ў нас сёння гора. Бязмежнае гора ў сям'і Івана Паўлавіча. Прыміце, дарагая Лідзія Якаўлеўна, дарагія Людміла і Ларыса, браты і сёстры, усе родныя і блізкія сардэчнае спачуванне ад беларускіх пісьменнікаў. Суцешыць вас і ўсіх нас, яго сяброў, мільёны чытачоў можа толькі адно — што кнігі вялікага савецкага пісьменніка Івана Мележа будуць жыць вечно і будуць несці сваю баявую службу гэтак жа плённа, як нёс яе іх аўтар.

Бывай, наш таварыш, наш баявы друг і настаўнік! Бывай, дарагі Іван Паўлавіч!

Пад гукі жалобных мелодый труна з целам І. П. Мележа беражліва апускаецца ў магілу. Яе пакрываюць шматлікія вянкi і букеты жывых кветак.

Алена ВАСІЛЕВІЧ

«ПАЧАКАЙ, ЗАТРЫМАЙСЯ...»

Аповесці. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1972 г.

Пятрусь МАКАЛЬ

«ДОТЫК ДА ЗЯМЛІ.»

Кніга паэзіі. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1975 г.

З ДАВЕРАМ
ДА СВЕТУ І ЛЮДЗЕЙ

Са старонкі кнігі даверліва глядзіць дзяўчынка. Недзе поруч імкліва стужкаю бяжыць дарога... Здаецца, што вось-вось дзяўчынка скажа:

— А я прыпынілася толькі на хвілінку. Пагавары са мною, а то я хутка пайду далей...

Адкрываецца вокладка, і я «знаёмлюся». Завуць дзяўчынку Ганькай і жыве яна ў «чароўнай краіне з нетутэйшай назвай—Ідылія».

Так адбылося маё першае знаёмства з гераіняй аповесці Алены Васілевіч «Расці, Ганька». Жыццё адмерала з таго дня ўжо ладны кавалак часу: я адвучылася ў школе, сёлета закончыла ўніверсітэт. І зноў сустрэча. Прызнацца, калі цяпер узяла кнігу ў рукі, захвалывалася: а ці будзе яна такою цікавай для мяне, як некалі ў дзяцінстве, ці верніцца свежэй радасць сустрэчы?

Толькі сумненне было дарэзным — чытала я з той жа асаладой і цяпер, чытала і бы сама вярталася ў маленства, і з вышнімі сённяшніх гадоў па-новаму ўсведамляла перапытае: «калі між намі лягла такая неабсяжная прастора часу і ўзросту, калі лягло столькі каменя на той дарозе, якая нас развяла і

раз'яднала, я пытаюся, дзівіцца і спадзеючыся:

— Тая даўня з таго далёкага Ты—гэта Я? Я цяперашняя—гэта Ты таксама?

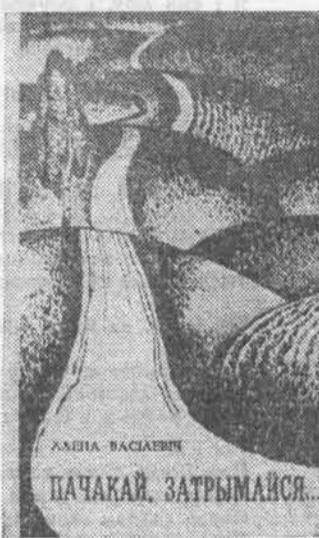
І я заву цябе са смуткам і надзеяй адтуль, з тае раніцы:

— Пачакай, затрымайся...

«Пачакай, затрымайся...» — так называецца і тэтралогія пісьменніцы. У яе ўвайшлі ўжо вядомыя чытачам творы: «Расці, Ганька», «Доля знойдзе цябе», «Новы свет». Заканчваецца кніга аповесцю «Пачакай, затрымайся...»

Перад намі — жывы свет, у які даверліва ўваходзіць чытач. Ужо з першых старонак мы марым з Ганькай пра тую спакусліваю Фотаву яму — хіба ж гэта не прыёмна кураца ў цёплай, «як густа завараны чай», вадзе, «хіба не радасць выцягнуць з-пад карча, з глею, проста рукамі старога, тоўстага ўюна. Або злавіць серабрыстага шчупака з вострым ашчэраным ротам» («Фотавая яма»); шчыпліва перажываем развітанне з тым, што для нас асабліва звычайна і дарагое.

Нагадаем хоць бы сцэну, калі са Слуцка павінен прысхаць Ошар купляць карову

Цыганку. Ганька разумее, што карову трэба прадаць, бо, каб пабудаваць новую хату — гэтую мару яны з маці песьцяць у думках ужо даўно — трэба грошы. І ўсё ж шкада...

Пісьменніца псіхалагічна тонка перадае настрой сваёй гераіні, якая пакутуе ад таго, што прадаюць карову.

Але самае цяжкае развітанне было яшчэ наперадзе — у Ганькі памірае маці. Дзяўчынка жыве спачатку ў сквапнай цёткі Фядоры, потым яе бярэ пад сваю страху дружнай і прыветнай сям'я цёткі Іваніхі. Ганька ходзіць у школу. З трапяткою радасцю і здзіўленнем яна прыходзіць на першы ўрок...

Што ні новая старонка, дык дакладна схапленыя пільным пісьменніцкім вокам абразкі з жыцця паслярэвалюцыйнай дзетвары ў беларускай вёсцы. Добрае веданне жыцця, трапінасць назіранняў дазваляюць А. Васілевіч ствараць яркія, каларытныя чалавечыя характары. Але найбольшае

дасягненне пісьменніцы — вобраз Ганькі. Менавіта праз яе ўспрыманне і падаюцца ўсе падзеі.

Подых новага жыцця адчуваецца ў Ганьчынай вёсцы. Праўда, спачатку яна прымае яго асяржона і недаверліва («Каліжы», «Лікбез», «Радзіва»). Аднак яно, новае, прыкываецца, адкрывае новыя далегляды і перад Ганькай. Гады клічуць яе ў «дарослы» свет — яна паступае ў Слуцкае педуучылішча, затым — у Рагачоўскі настаўніцкі інстытут. Прычым, усё гэта не нейкія чыста біяграфічныя факты, што падаюцца па загадзі складзенай схеме, а «жывы адрэзак» жывога жыцця з яго клопатамі, радасцямі і засмучэннямі.

Нічога не застаецца па-за ўвагай аўтара — у яе няма галоўнага і другараднага. У тэтралогіі — цэлая галерэя цікавых, запамінальных вобразаў. Некаторым з іх прысвечаны цэлыя часткі-навелы — «Волька-кулачка», «Іван Дарэмны», «Цётка Фядора» і іншыя.

Багатая і сакавітая мова пісьменніцы, аздобленая дасціпным народным гумарам, з песнямі, прымаўкамі. А. Васілевіч дасканала перадае гаворку Слуцчыны.

Вось, як напрыклад, гаворыць Марыля-аднаасобіца («Акадэмія»): «Ета ж, боль яе воўку, зноў парвала сёння настромкі ў баране! — кляне Марыля кабылу. — Ета ж хоць ты ў калгас пішыса — нямашака больш царнення і сілы...».

Шмат у гэтай таленавітай кнізе даверу да людзей, людзей простых, шчодрых сваёй душой і адкрытых сэрцам. Пісьменніца расказала пра іх цёпла і пранікліва. Яе тэтралогія — адно з лепшых дасягненняў нашай дзіцячай літаратуры апошніх гадоў.

Святлана ХОРСУН,
супрацоўнік біялетэзі
«Родная прырода».

Есць словы, што прасцей,
чым двойчы два:

Зямля,
Вада,
Паветра,
І трава,
Але чаму ж, як вымаўляю
іх,
Шчыпліва перахоплівае
дых?

— так пачынаецца зборнік Пятруса Макаля «Дотык да зямлі».

Радасці такога пачуцця ў чалавеку дарослым, які шмат паняў і пабачыў на сваім вяку, можна толькі па-хараішаму зайздросціць, бо свежасць успрыняцця свету мы часцей за ўсё з гадамі недзе губляем на таропкіх жыццёвых сцяжынах.

Паэты бліжэй за нас, «простых смяротных», прымаюць да сэрца ўсе радасці і трывогі жыцця. Таму і П. Макаль з неспакоем гаворыць аб «аграмадах няёмкіх будоў», якія пераўтвараюць зямлю, прыносяць людзям дабрабыт, але, разам з тым, іншы раз аддаляюць чалавека ад прыроды, выцеляючы з яго душы траву, кветкі, гаманлівых птахаў — усё тое, без чаго жыццё чалавека становіцца менш чалавечым. І вельмі важна, каб дзіця з малых год ведала не толькі камфорт. — каб яно прывучалася бачыць і адчуваць прыгажосць, каб сэрца

ТОЙ, ХТО СЕЕ...

яго чуйна адгукалася болем на чужы боль і радасцю — на радасць другога чалавека.

Ці не на глебе гэтай заклапочанасці духоўнасцю сучасніка ўзраста грамадзянскае паэты? Пра што б ён ні пісаў: пра песні Купалы або лёс Максіма Багдановіча, пра вясковых кабет з Палесся, або бярозу, што шуміць у родным гаі, пра нашы

«сцягі — для свята...» — паэтычны радкі гучаць як прызнанне ў любові — Радзіме, сваёй роднай зямлі, дзе «ходзіць ніва над ветрам ходырам», «на вішнях — цвет густы», і душа лечыцца «жывіцай сосен думных, пшчотай дробкіх траў». Так багата ўмяшчаецца тут у спіслых радках, дзе быццам бы і словы ўсе знаёмныя, а пачуцці выклікаюць глыбокія, моцныя. А ўсё, мабыць, залежыць ад таго, што слова стаіць на сваім адзіным месцы:

Часцей сумленне сваё турбуе,
Не зневажайце яго законаў.
Даламагаючы, не патрабуйце
Хвалы ліслава і паклонаў.
Даламагайце, як дождж палеткам,
Даламагайце, як пчолы кветкам.

Асабіста мне ў паэзіі П. Макаля імпануе актыўная жыццёвая пазіцыя аўтара. У паэта характар і тэмперамент байца. Падзеі на далёкім канцы свету хваляюць яго не менш, чым тыя, што адбываюцца дома. Яму баліць

і сірочы плач негрыянскага хлопчыка, і смерць маладых патрыётаў Чылі, болем адгукваюцца і разбітыя бомбамі в'етнамскія хіжыны. Горка паэту і ад таго, што былы яго таварыш не змог адстаіць сваіх юнацкіх ідэй і перакананняў, адступіўся ад іх, схаваўся за ціхім, спакойным жыццём.

Ворагі паэта — мяшчане ўсіх масцей. Вострае слова паэта знаходзіць іх усюды.

«Вышні» нам даюцца з боем, — запінае П. Макаль у адным са сваіх лепшых вершаў, маючы на ўвазе, што жыццё чалавека, калі яно аднаўдае сваёй чалавечай сутнасці, ёсць бясконцае жаданне ісці і ісці наперад, апыраджаць сябе ўчарашняга, сябе сённяшняга. Без гэтага немагчыма сапраўднае жыццё, сапраўднае мастацтва, вялікі сэнс якога паэт бачыць у тым, што:

І шчаслівай за ўсіх на свеце
Не той, хто жне, а той, хто сее.

Верыцца, што паэтынае паэтам уздыдзе добрымі парасткамі ў душах і сэрцах чытачоў.

Святлана АЛЕКСІЕВІЧ,
супрацоўнік аддзела культуры «Сельскай газеты».

ШТО ЧЫТАЦЬ ПРА ТЭТРАЛОГІЮ АЛЕНА ВАСІЛЕВІЧ «ПАЧАКАЙ, ЗАТРЫМАЙСЯ...»:

Р. Літвінаў. «Праўдзівае кніга». «Літаратура і мастацтва», 1974 г., 4 кастрычніка.

А. Марціновіч. «Шляхі даро-

гі Ганькі». «Вячэрні Мінск», 1974 г., 12 лістапада.

М. Сталроў. «Творчая сталасць». «Беларусь», 1973, № 3.

Т. Шамякіна. «У краіне маленства». «Літаратура і мастацтва», 1972 г., 6 кастрычніка.

ШТО ЧЫТАЦЬ ПРА КНИГУ ВЕРШАУ ПЕТРУСЯ МАКАЛЯ «ДОТЫК ДА ЗЯМЛІ»:

А. Грачанікаў. «Адлегласць ад сяўбы да жыва...». «Полымя», 1976 г., № 4.

А. Кучар. «У чарце за небам». «Малодосць», 1976 г., № 4.

В. Тарас. «Надзённы клопат». «Беларусь», 1976 г., № 5.

А. Марціновіч. «Песня зямлі». «Сельская газета», 1975 г., 24 жніўня.

В. Нікіфаровіч. «Радасці зямнога дотыку». «Літаратура і мастацтва», 1975 г., 8 жніўня.

МІНУТА МАЎЧАННЯ НА ГАРЫ СЛАВЕН

Здалося, не мне аднаму тая хвіля
Спыніла дыханне,
Калі ў пантэоне славак аб'язіў нам
Мінуту маўчання.

А гэта мінута ў самых суровых
Слязу мсжа высеч,
Стаім над магільай савецкіх салдатаў,
А іх тут — сем тысяч.

Прыехалі мы да славакаў гасцінних
Пазнацца іх мовы,
Балгарын, француз і японца далёкі
Нахмурваюць бровы.

А нас жа, савецкіх, вялі не прыступкі
Да гэтае кручы,
А ўдовіны слёзы, надзеі забітых —
Увесь боль наш плячуць.

Над намі салдату савецкаму помнік
І з сонца аправа,
А ўнізе на стужцы блакітнай Дунаю —
Уся Браціслава.

Пульсуе па венах і вуліц, і вулак
Працоўнае ранне,
На Славен-гары ў патрывожаных
сэрцах —

Мінута маўчання.

З Карлат і з далін сюды людзі прынесьлі
І ружы, і макі,
За памяць пра нашых і кроўных, і блізкіх
Вам дзякуй, славакі.

Я ведаў раней, што слова і песня
Мацуе аднае.

А болей — мінута ўрачыстага смутку,
Мінута маўчання.

Бязрожай задумнай і ціхай
Ты мне калыханку спявала,
Ад кулі, ад злыбяды, ліха
Сабой засланыла,
Перад маці сваімі нізка галовы
схіляйма

Я і сын мой, і сынавы сын таксама.
З году ў год, з веку ў век
Шчасце май, чалавек,
Павітацца:
— Дзень добры, мама!

ПАМЯЦІ БАЦЬКІ

Будзе сонца свяціць, будуць дрэвы
расці,

У начы будуць зоры спадаць.
Ды адно не паўторыцца толькі ў жыцці:
Ты рукі мне не зможаеш падаць.

Так існуе, на жаль, між людзей з
даўніны,
Што спывае спачатку нямала вады,
А пасля апантана шукаюць яны
Сваіх родных і блізкіх сляды.

Так і я.
Пакарыцца віною хачу
Перад шлохам зерня ў калоссах тугіх,
Перад следам саней, што і сёння ўваччу,
Перад лесам, напоўненым ціхай тугі.

Перад сябрам, з якім ты ў разведку
хадзіў,
Перад следам апошнім апошняй вярсты.
А найбольш перад маці, што ты аўдавіў,
Перад дзецьмі сваімі, бо ўсё гэта — ты.

Мы з табою цяпер на такіх берагах,
Што рассоўвае час, аддалае ўспамін,
Іх абрысы згубіліся недзе ў лугах,
Каб у нейкім імгненні зліцца ў адзін.

Нямала хто шукае печы
Ці ў небе ловіць жураўля.
На іх акругленыя плечы
Не апіраецца зямля.

Бязрошны ён ці пры пасадзе.
Такого трэба шкадаваць —
Нібыта кормілку ў засадзе,
Такому неба не відаць.

Як у любові прызнаваўся паэт,
Ёй падалося, што зрынула неба
І паў перад ёй ёю скораны свет,
Што і жадаць больш нічога не трэба.

Толькі вядома: на грэшнай зямлі
Не так, як легенды нам баяць пра
дзесьці,
Многае трэба браць у разлік,
Прабачце за прозу, і кожны дзень —
есці.

Паэт жа ні рыбкі не меў залатой,
Не знаў, дзе цароўнай шукаць
самабранкі.

Затое штодня па прычыне такой
Меў, як гавораць, на абаранкі.

Як у любові прызнаваўся паэт,
Радасці сонца паэту свяціла,
Смяяўся і плакаў у ім увесь свет...
А гэтую дробязь яна не ўлічыла.

ФОТА 1945 ГОДА

Застыла кухня. Кашавар,
Здаецца, крыху грозны.
Ён тут адзін і бог, і цар,
З ім жартаваць няможна.

Нядаўна (сам жа бачыў ён)
Здаваліся калонай.
Цяпер бяруць яго ў палон,
У іхнім ён палоне.

Яшчэ не думаюць дзужыць,
Хаваюць помсты холад.
І кацялок яшчэ дрыжыць;
Баіца, вырвае голад.

Тады ўжо ціхімі былі
Яны — забойцы нашы.
А гэта ж мы ім аддалі
Свае баршчы і кашы.

Мы аддалі не для вайны
{Хай ведае агрэсар!},
Каб не падушмалі яны;
Прыйшлі мы біць і рэзаць.

Хаця яшчэ нам цэліў звер
І ў грудзі, і ў пілоткі,
Мы брані голад за каўнер
І ціснулі за глотку.

РАСКАЗ ЛЁТЧЫКА

Калі чакаеш сябра з бою,
Глядзіш у далеч сінявы,
Здаецца, побач ён з табою,
Як перад вылетам, жывы.

Чакалі, як салоўка, лета,
Надзеяй блізкаю жылі.
Не ўсе яшчэ на ўлонні кветак
Заснулі пчалы і чмялі.

Пачуць хацелі гук знаёмы,
І дакрануцца да крыла,
Каб над сваім аэрадромам
Ніжэла кропка і расла.

Здавалася, што хвіляй кожнай
Ён прамільгне у вышыні.
І на душы было трывожна
Ад нескранутай цішыні.

Не адыходзілі нікуды,
Стаялі сцішана між дрэў,
Ды немагчыма верыць цуду,
Калі у небе сам гарэў.

А ў штабе чорная папера,
Што ён... І слёзы па шчаць.
А можа, усё ж яго прапелер
Паперу дробна пасяць.

Яшчэ ж так рана, ах як рана
Душы узвысіцца да зор...
І сёння ные тая рана,
Як непрыглушаны матор.

ВЕРАСКІ

Ёсць за Барысавым сяло
Лясныя Вераскі.
Вайной там ворагаў жытло
Паказвала клькі.

Заселі ў дотах чужакі,
Закутыя ў бетон.
А партызаны ў Вераскі
Прыйшлі не на паклон.

Мікола выкрыкнуў: «За мной!» —
І ўскінуў аўтамат.
Каго чаргой, каго нагой,
Каго хрысціў прыклад.

Не ўседаеў вораг у зямлі,
Хоць глыбака засеў.
На штурм усё байцы ішлі,
Вярнуліся не ўсе.

Загінуў там чужаш Яшкоў,
Загінуў як герой...
Да роднай Волгі ён дайшоў
Легендаю жывой.

І з кручаў Волгі дарагой
Сцякаў слязой пясок...
Сінее ў памяці людской
Чужашкі верасок.

Я не люблю туманнай павалокі,
А некалі ж любіў яе, любіў,
Калі сваё каханне вёў за локаць,
І думаў, што адзін так я вадзіў.

З гадамі разыходзяцца туманы,
І хоцацца ісці ў такі прастор,
Дзе вабяць не гушчэца, а паланы,
Калі над імі ззяе безліч зор.

Туманы, не цягніце павалокі:
Сябры мае ў дарозе не відны,
А мне ж убачыць трэба іх здалёку,
Мне трэба ведаць, з кім ідуць яны.

Карціны з музеяў ЗША

З унуўненасцю можна ска-
заць, што выстаўка з калекцыі
мастацкіх музеяў ЗША, якая
экспануецца ў Дзяржаўным
мастацкім музеі БССР, адна з
цікавых і значных за апошнія
гады. На ёй прадстаўлена су-
зор'е вялікіх імёнаў: Тыцыян,
Тынтарэта, Эль Грэка, Вермеер,
Рэмбрант, Гоя, Сезан, Пікасо,
Мадзіляні.

Сярод твораў італьянскіх
майстроў у першую чаргу хо-
чання адзначыць работы двух
выдатных мастакоў эпохі Адра-
джэння — Тыцыяна і Тынтарэ-
та.

Як і Мікеланджэла, Тыцыян
пражыў доўгае жыццё. І калі
першая палова яго творчай
дзейнасці сунала з перыядам
найвышэйшага развіцця гума-
ністычных ідэй Высокага Адра-
джэння, то апошнія дзесяцігод-
дзі яго жыцця прайшлі ў ду-
хоўным крызісе, якім суправа-
джалася наступленне позняга
Адраджэння. Партрэт Тыцыя-
на здзіўляюць складанасцю ха-
рактараў тыпозых для той эпо-
хі.

Да позніх работ мастака на-
лежаць і прадстаўленыя на
выстаўцы «Партрэт Ранучы
Фарнезе» і «Мужчына з флей-
тай».

У творчасці Тынтарэта, ма-

лодшага сучасніка Тыцыяна,
мастака, чья творчая індыві-
дуальнасць сфарміравалася
ўжо цалкам пад уздзеяннем
ідэй і калізій позняга Адра-
джэння, супярэчнасці эпохі
праявіліся асабліва глыбока.

«Партрэт венецыянскага ад-
мірала», які прадстаўлены на
выстаўцы, напісаны Тынтарэта ў
перыяд, калі мастацтва майстра
набыло асаблівую трагічную сі-
лу.

Сапраўдным упрыгожаннем
выстаўкі стала палатно Эль
Грэка «Багамар са св. Мар-
цінай і св. Інесай». Яно створа-
на ў гады росквіту талента ма-
стака. У карцінах Эль Грэка гэ-
тага перыяду з'яўляюцца не-
спакійныя рытмы, мігальнае
святло запануе іх. Майстар
часта дэфармуе чалавечыя фі-
гуры, празмерна павялічвае
іх, лабіваючыся тым самым вы-
разнасці і вастрыні ўспрыман-
ня.

Несумненна, прыцягне ўвагу
гледачоў і «Партрэт маладога
чалавека», які належыць пэнд-
лю вялікага Рэмбранта. Парт-
рэт яго здзіўляюць бяскончым
багавцем псіхалагічных харак-
тарыстык, тонкіх нюансаў ча-
лавечых думак, пастроўў. Глы-
біна і шматграннасць раскрыц-
ця ўнутранага свету чалавека

асабліва характэрны для парт-
рэтаў сталага Рэмбранта. Да
ліку лепшых партрэтных работ
належаць і экспануемы «Парт-
рэт маладога чалавека».

Вяршыняй французскага ма-
стацтва XVII стагоддзя стала
творчасць відчэйшага прад-
стаўніка эпохі класіцызма Ні-
кола Пусена, чья шырока вядо-
мая работа «Селена і Эндзі-
мён» экспануецца сёння на
выстаўцы. Сюжэт карціны пе-
раняты мастаком з твораў Аві-
дзія. Багіня Месяца Селена
прыносіць Эндзіміну дар Зеўса
— вечны сон, які дазволіць яму
назаўсёды застацца маладым.
Пабудова карціны, як і заўсё-
ды ў Пусена, вызначасца ад-
точанай закончанасцю і строгай
раўнавагай. Разам з тым Пусен
умеў унесці ў свае творы тра-
гічнае адчуванне жыцця, якое
так наглядна адразнівае яго
велічча, стрыманае мастацтва
ад умоўна схематычных твораў
«класіцыстаў».

У творчасці вялікага мастака
XVIII стагоддзя Францыска
Гоі партрэт займаў асаблівае
месца. Мала хто з сучаснікаў
мог параўнаваць з ім у вастры-
ні характарыстык. На выстаўцы
— два творы мастака. «Парт-
рэт Віктара Гюйе», на якім па-
казаны паж караля Іспаніі Жа-

зефа Банапарты, адносіцца да
больш афіцыйных твораў ма-
стака, але і тут майстар здолеў
перадаць непасрэднасць дэяч-
чай натуры. Найбольш цікавы
«Партрэт доўгі Амалі Банеле дэ
Коста», жонкі ўрача і блізкага
сябра Гоі. Гэтая работа захан-
ляе адчуваннем чалавечай знач-
насці, унутранай высакарод-
насці, захопленасці натурай,
майстэрствам выканання.

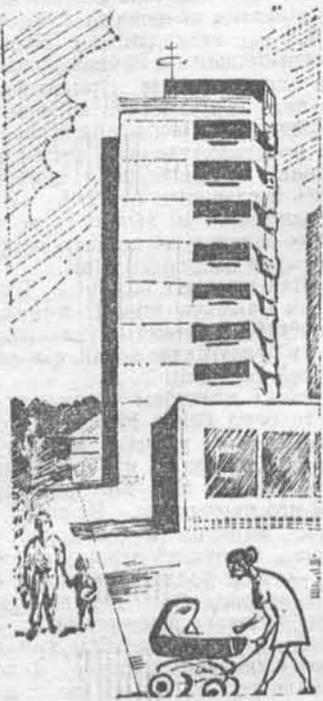
Амерыканскія музеі захоўва-
юць не толькі выдатныя калек-
цыі твораў старых майстроў.
Значную частку іх збораў скла-
даюць работы жывапісцаў на-
вэйшага часу еўрапейскіх і
амерыканскіх мастакоў канца
XIX пачатку XX стагоддзяў. Ся-
род экспануемых на выстаўцы
карцін гледачы сустрэнуцца з
работамі французскіх імпрэсія-
ністаў Дэга («Партрэт Джава-
ны і Джуліяна Белелі») і Піса-
ро («Плошча Французскага тэ-
атра ў Парыжы»), убачыць два
творы вялікага Сезана («На-
шорморэт з вішнямі і персікамі»,
«Партрэт пані Сезан»), палатно
Мадзіляні «Шакаладніца» і
твор Пікасо «Партрэт Себасць-
яна Хуньера Відалья», створаны
мастаком у ранні, так званы
«блукітны», перыяд яго твор-
часці.

Асабліва раздзел выстаўкі
складаюць карціны, якія на-
лежаць Гістарычнаму цэнтру Бу-
фало Біла ў г. Кодзі. Буфало
Біл — мянушка палкоўніка
Уільяма Кодзі, які адыграў вя-

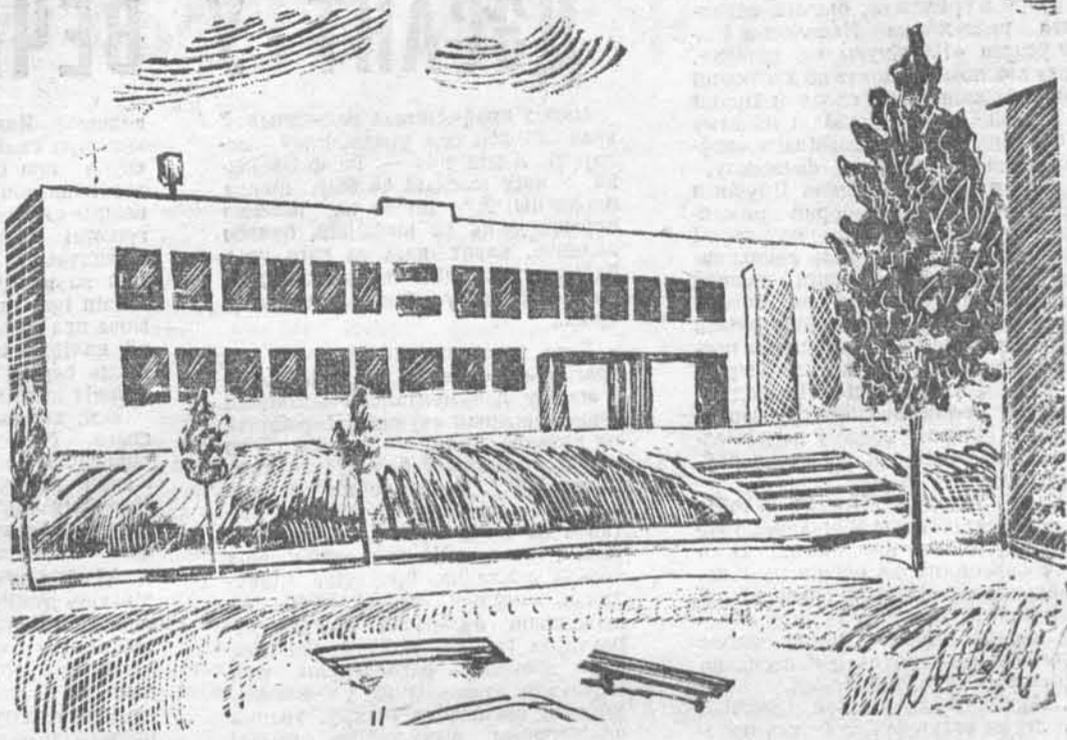
лікую ролю ў засваенні Захаду
Амерыкі і стаў легендарнай фі-
гурай. У памяць пра яго ў
1917 г. і быў заснаваны Гіста-
рычны цэнтр яго імя, састаў-
ной часткай якога з'яўляецца
музей. Калекцыя гэтага му-
зея раскрывае адзін з раздзелаў
гісторыі амерыканскага ма-
стацтва, звязанай з асваеннем
«дзікага Захаду». Жыццё пер-
расяленцаў, паліўнічых, каў-
боеў, індзейцаў, велічныя пейза-
жы Захаду — вось тэмы,
якія вабілі сваёй навізнай ма-
стакоў другой паловы XIX ста-
годдзя. Найбольшую папуляр-
насць і вядомасць набылі ў тым
гады Мілер, Бірштат, Рэмінг-
тон, Расел. Іх мастацтва засна-
вана на строгай дакументаль-
насці і вернасці гістарычнаму
факту. Да іх твораў неадіара-
зова звярталася амерыканскае
кіно.

Выстаўка твораў заходне-
еўрапейскіх і амерыканскіх ма-
стакоў з музеяў ЗША, якая бу-
дзе экспанавана ў Мінску на
працягу шасці тыдняў, не толь-
кі пазнаёміць савецкіх гледачоў
са скарбамі буйных музеяў
Амерыкі, але прынесе ама-
там мастацтва сапраўднаю ра-
дасць сустрэчы з творамі най-
вялікшых майстроў мінулага і,
несумненна, паслужыць спра-
ве ўмацавання сярброўскіх і
культурных сувязей паміж на-
шымі краінамі.

Вольга КАВАЛЕНКА.

Мінск, вуліца імя Янкі Маўра.

Малюнік Ф. АЛТАЕВА.

ЗА АПОШНІЯ гады ў беларускай графіцы выразна акрэсліліся шляхі пошукаў новых вобразна-пластычных рашэнняў, выявілася імкненне засвоіць адну якую-небудзь традыцыю або тэндэнцыю ў выяўленчым мастацтве мінулага, разабрацца ў ёй і зрабіць свой істотны ўклад у засваенне гэтай традыцыі або тэндэнцыі.

Адной з самых моцных, самых цікавых і захапляючых тэндэнцый у графіцы нашых дзён трэба, відаць, лічыць імкненне мастакоў да яркай, вобразна-выразнай дэкара-

ступленнаў ад самой сутнасці лубка, не спрабуе што-небудзь змяніць у яго аснове, у яго ўзорыстасці, у дэкоры і асноўных колерах. Пераносяць усю гэтую вобразна-пластычную сістэму ў свае графічныя лісты. Асноўныя колеры іх — чырвоны, як самы святочны, самы прыгожы; жоўты, як самы ўрачысты, самы мажорны. І два дадатковыя: сіні і зялёны.

Дзве новыя графічныя серыі: «Грай пра долю, пра шчасце, дуда беларуская» і «Радасць працы».

Цікава на іх прыкладзе прасачыць, як па-рознаму

на і адразу, лісты прымужаюць глядача доўга і ўважліва разглядаць іх.

Творчасць заслужанага дзеяча мастацтваў БССР А. Паслядовіч таксама абаянаецца на народнае мастацтва. Але сувязь яе творчасці з народнай яшчэ больш складаная, яшчэ больш апасродкаваная. Сувязь гэтая філасофская, глыбінная. А. Паслядовіч не бярэ ад народнага мастацтва нейкія асобныя прыёмы або элементы, а бярэ самую яго ідэю, яго мудрасць. У яе работах найбольш уражваюць выдатнае пачуццё кампазіцыйнага рыт-

вельмі блізіня да названых імямі. Гэта — Л. Марчанка, М. Рыжыкаў, І. Дзенісенка і інш.

Яшчэ адна тэндэнцыя беларускай графікі — імкненне мастакоў да разгорнутага, падрабязнага расказу пра сваіх герояў, пра іх справы і ўчынкi. Ім таксама блізкай народная творчасць. Іх героі часцей за ўсё людзі вёскі. Работы іх пазбаўлены дэкаратыўнасці, але ў іх іншая функцыя. Мастакі належаюць ліст масай прадметаў, велізарнай колькасцю дзейных асоб. Але пры гэтым яны прадумваюць кожную дэталю, старанна даследуюць кожную жыццёвую з'яву. У іх работах можна назіраць цікавыя прыкметы кампазіцыйнай пабудовы, калі на адной плоскасці сумяшчаюцца два розныя пункты гледжання. Адзін — быццам з вышні птушынага палёту, другі — гарызантальны.

Да прыкладу возьмем некалькі работ У. Папчэсцэва і П. Драцова. Тэма работ абодвух мастакоў — калгасны рынак з яго кругаваротам, сваім унутраным рухам. І тут мы падышлі да галоўнай асаблівасці творчасці гэтай групы мастакоў — іх імкнення да апавядальнасці, сутнасць якой заключаецца ў тым, што глядач паступова ўваходзіць ў малюнак, пачынае разглядаць кожную сцэнку пасобку, спыняецца на кожным персанажы.

Крыху інакш, у іншым напрамку, працуе малады графік А. Зінчук. У сваіх работах «Ураджай» і «Партызанскі лес» ён усё сцэнікі, а іх вельмі шмат, аб'ядноўвае адны велізарныя разгалістыя дрэвы. Гэта павінна глядачу напамінаць пра тое, што ўсіх нас, савецкіх людзей, аб'ядноўвае наша Радзіма.

Блізкі да гэтага напрамку і графік Ю. Тышкевіч — асабліва ў сваёй апошняй рабоце «Суботнік» з графічнай серыі «Рабочы Мінск».

Іншыя тэндэнцыі можна прасачыць у такіх мастакоў, як Г. Паплаўскі, Г. Скрыпнічэнка, С. Бродскі. Творчасці гэтых мастакоў уласціва адмова ад расказу. Іх мова сціслая, лаканічная, бадай, нават аскетычная. Тут вялікае значэнне набывае ўдзела выбраная дэталю, вобраз, сімвал, а таксама ўнутраны філасофскі падтэкст, разгорнутая метафара, а часам і алегорыя. Гэтыя мастакі запрашаюць глядача задумацца над складанасцю і шматграннасцю быцця, нашага часу.

Да прыкладу, у Ю. Зайцава ў лісце «Размова» з серыі

«Нафтавікі Палесся» мы бачым тоненькае, толькі што пасаджанае дрэўца. І нам некалькі адрозненняў асаблівасці, даступнай галоўная думка пра маладога, толькі што народжанага пачуццё першага кахання паміж двума маладымі нафтавікамі, пра тое, як важна зберагчы яго — чыстае і светлае.

Мастак Г. Паплаўскі сваіх герояў шукае ў суровых штармавых водах Атлантыкі, за Палярным кругам і дома, на Браслаўскіх азёрах. Ён заўсёды імкнецца падкрэсліць іх мужны характар, перадаць настойлівасць, з якой людзі пераадоляюць цяжкасці, нягоды.

На жаль, не ўсе беларускія графікі стаяць на так неабходным для творчага росту мастака шляху пошуку новага. Аўтары многіх работ застаюцца безудзельнымі фіксатарамі рэчаіснасці. Гэта можа быць грандыёзны размах якой-небудзь новабудовы (В. Ткачук «Раніца на Гродзенскім азотна-тукавым заводзе»), У. Садзін «Случкай электрападарстанцыя»), але самі мастакі засталіся абыякавымі да таго, што адлюстроўвалі. У такіх лістах, здавалася б, ёсць усё знешнія прыкметы нашага часу — і сіласныя вежы, і трубы новых электрастанцый, і рэзервуары нафтаперагонных заводаў або буравыя вежы, але няма галоўнага — чалавека.

Не здолеўшы раскрыць унутраны свет сваіх герояў, перадаць псіхалагічны настрой персанажаў, прыбігаюць да знешняга, ілюстраванага антуражу мастакі С. Раманаў, Л. Ран. Гэтыя ж недахопы ўласцівы і С. Герусу.

Засмучаюць і работы, у якіх талент мастака не рэалізуецца на поўную сілу. Гэта можна сказаць пра серыю «Дзядзяткі з камвольнага» М. Моўчан. Вобразы дзядзяткі вельмі сімпатычныя і лёгка запамінаюцца. Яны ў пэўнай меры лірычныя, жаночыя, ёсць у іх нейкая дзівочая чысціня. У афортах выразная лінія: то лявуча-плаўная, то пругкая. Але ўсяго гэтага ў наш час мала. Без глыбіні, без аналізу, без сур'ёзных аўтарскіх роздумаў мастак губляе дарогу да глядача.

Хочацца спадзявацца, што ўсе тыя тэндэнцыі, якія нарадзіліся ў беларускай графіцы, будуць удасканалвацца і спрыяць росквіту мастацтва, робячы яго больш змястоўным, высока эстэтычным і ідэяна глыбокім.

Валерый ВАЛЬФУСКІ,
мастацтвазнаўца.

ГРАФІКА. ЗДАБЫТКІ І СТРАТЫ

тыўнасці. І тут нельга абысці маўчаннем, што самы істотны ўплыў на развіццё гэтай тэндэнцыі ў беларускай графіцы зрабіла і працягвае рабіць народная творчасць, народнае мастацтва. Дэкаратыўна-прыкладнае мастацтва беларускага народа, якое служыла крыніцай натхнення для творчасці многіх пакаленняў нашых мастакоў (дастаткова ўспомніць мастака М. Філіповіча), у нашы дні аказвае самы дзейны ўплыў на творчых працэсах беларускіх мастакоў. Цікава прасачыць, як па-свойму, па-рознаму ставяцца да народнай творчасці беларускія мастакі-графікі.

Найбольш цікава, мне здаецца, на выстаўцы «Слава працы» выступіла А. Лось. Творчыя інтэрэсы яе сканцэнтраваны ў асноўным на працы і жыцці, быццё калгаснікаў, людзей сённяшняга сяла, беларускай народнай песні, частушцы. Героямі яе графічных лістоў сталі простыя, сціплыя працаўнікі вёскі. Мастачка паказвае сваіх герояў такімі, якімі бачыць, не ідэалізуючы, не скажваючы галоўнага: іх псіхалогію. Адзінае, што яна дадае ад сябе, дык гэта сваё душэўнае цяпло, сваё глыбокае пачуццё павагі да іх. Абраўшы героямі сваіх твораў людзей калгаснай працы, а таксама персанажаў беларускіх народных казак, мастачка лёгка і свабодна абыходзіцца з той спадчынай народнай творчасці, якую пакінула мінулае. Гэта яркая, маляўнічая па свайму характару руская народная лубячая карцінка.

Трэба заўважыць, што А. Лось не робіць ніякіх ад-

характарызуе сваіх герояў мастачка. У лісце «Зоры, зоры» аўтар не індывідуалізуе, не завастрае ўвагу на кожным з персанажаў, а наадварот, аб'ядноўвае іх у святочнае сузор'е. Зусім інакш яна робіць у лісце «Леснікі». Тут уважліва вывучаны твар кожнага героя, створана індывідуальная псіхалагічная характарыстыка. Асабліва цікавы характар графічнай лініі, якой перадаецца вобраз лесніка на першым плане — яна энергічная, выразная, як бы рубленая. Удаля гучыць у гэтым лісце чысты зялёны колер, які адразу ж асацыяруецца ў глядача з зялёным колерам лясоў.

Вытокі творчага натхнення мастака У. Басалыгі — таксама ў народным мастацтве. Ён сам робіць рэчы з саломкі ў народных традыцыйных, доўгі час працаваў галоўным мастаком у сістэме мясцовай прамысловасці і сутыкаўся з народнымі майстрамі. Маці мастака — таленавітая ткачыца.

У Басалыга стварыў трыпціх «Песня працавітасці», першы ліст якога называецца «Песня працы маёй маці». Ва ўсіх трох лістах мастак проста дэкларуе сваю думку: «Вось яны — мае бацькі, чыё жыццё і чыя праца могуць і павінны служыць прыкладам для нас». І яшчэ: «Сялянская праца, няхай гэта будзе праца хлэбароба, бондара (гэта тэма трэцяга ліста) або ткачы, варта самай высокай павагі і пашаны».

У Басалыга імкнецца да сінтэзу. Нягледзячы на тое, што галоўная тэма яго графічных лістоў чытаецца лёг-

му, незвычайная музычнасць пластыкі, выразная лінія, прыгажосць і гармонія фарбаў (для графіка пачуццё прыгажосці колеру таксама неабходна).

Для А. Паслядовіч простыя працаўнікі беларускай вёскі сталі сваімі, блізкімі, добра знаёмымі людзьмі, з імі сустрэкаецца яна не першы год. Але яе героі крыху іншага складу, чым, напрыклад, у А. Лось. Для А. Паслядовіч вялікае значэнне мае фальклорны пачатак у творчасці. Не выпадкова некаторыя лісты яе названы — «Ой, ляцелі гусі», «Ой, рана на Івана», «Бывайце здаровы» і г. д.

Мастачка паказвае сваіх герояў часцей за ўсё ў час адпачынку або ў свята, радзей — у час работы. Але калі А. Паслядовіч паказвае сваіх герояў у працэсе працы, то робіць гэта па-свойму. Яна імкнецца звычайную, будзённую работу ператварыць у свята, у своеасаблівы ўрачысты рытуал. А якое ж свята можа абысціся без песні! Вось адкуль вынікае яе цікавасць да беларускага фальклору. Вось чаму такое вялікае значэнне яна надае пошукам кампазіцыйнага рытму, а ў апошнія гады — і рабоце над колернай аркестроўкай. Асноўны колер у яе лістах — чырвоны, цёмна-карычневы (што ў глядача асацыяруецца з колерам зямлі, якую сагралі мазолістыя рукі яе герояў) — тонка нюансаваны, што стварае ўражанне багатай маляўнічасці, хаця ў яе работах звычайна выкарыстаны адзін-два, зрэдку тры колеры.

Шмат цікавых знаходак і ў маладых графікаў, якія

МАСАВЫМ тыражом разышлася кніга беларускага журналіста, былога савецкага разведчыка Напалеона Рыдзеўскага «Парашуты на дрэвах». Гэта хвалючы расказ аб дзейнасці савецкіх воінаў ва Усходняй Прусіі ў другой палове 1944 і пачатку 1945 гадоў. Тут знаходзілася «воўчае лагава» нямецкага фашызму.

...Як вядома, Усходняя Прусія з даўніх часоў была апорай нямецкага мілітарызму. На яе зямлі яшчэ з першай сусветнай вайны засталіся ўмацаванні, якія пазней былі больш удасканалены. Кожны горад і вёска, кожны водны рубец ператварыліся ў непрыступныя крэпасці. Сюды пад націскам Чырвонай Арміі з Беларусі і Прыбалтыкі адкаціліся фашысцкія групіроўкі арміі «Цэнтр», недзе ў падземельнай знайшла сваё сховішча гітлераўская стаўка.

Узяць Усходнюю Прусію «ўлоб», не ведаючы сістэмы абарончых умацаванняў, было немагчыма. Вось чаму савецкаму камандаванню патрабавалася глыбокая разведка ў тыл ворага. Адною з іх, пад кодавай назвай «Джэк», камандаванне даручыла разгарнуць дзейнасць на тэрыторыі Усходняй Прусіі.

...Адноючы ліпеньскай раніцай над лесам загушчаліся белыя парашуты. Нямецкі знішчальнік патрапіў на наш самалёт. Фашысты літаральна па следу ішлі за тымі, хто прыземліўся. У цяжкае становішча трапіла група дэсантнікаў: радысткі Аня Марозава, Зіна Бардышава, байцы Мікалай Шпакаў, Напалеон Рыдзеўскі... Усяго дзесяць чалавек. Сярод іх — пятнаццацігадовы Генка Юшкевіч — аднагодак і сябра Марата Казея.

Аня Марозава... Хто не ведае пра яе! Гэта ж яна, Аня, з'яўляецца адной з галоўных гераінь шматсерыйнага тэлевізійнага фільма «Выклікаем агонь на сябе».

За подзвіг у Вялікай Айчыннай вайне ёй пасмяротна прысвоена званне Героя Саветскага Саюза.

ДЭСАНТ У ВЕЧНАСЦЬ

Сярод прафесійных разведчыкаў знаходзілася сем ураджэнцаў Беларусі. Адзін з іх — Іосіф Зварыка. У часе высадкі ён быў цяжка паранены. Але нішто не павінна перашкодзіць ім выканаць баявое заданне, нават калі за гэта прыйдзецца заплаціць жыццём. З дзесяці чалавек у жывых застаюцца тры...

Гэта гераічная гісторыя з яе трагічным фіналам і пакладзена ў аснову дакументальна-мастацкай дзюксерыйнай стужкі «Парашуты на дрэвах». Жанр — не такі ўжо распаўсюджаны ў беларускім кінамастацтве. Убачанае на экране наводзіць на роздум, ставіць пытанне аб тым, што ўдалося аўтарам, а што не. На маю думку, яны вельмі дакладна, праўдзіва аднаўляюць мінулыя падзеі, беражліва перадаюць адметныя рысы ў характарах герояў, увогуле, паказваюць дзейнасць разведгрупы так, як гэта было фактычна, улічваючы, вядома, спецыфіку жанру, трапіна спалучаючы выяўленчыя сродкі мастацкага і дакументальнага кіно. Маюцца на ўвазе вобразы, створаныя акцёрамі, часта надзвычай вострыя, драматычныя сюжэтныя лініі і сітуацыі, але заснаваныя на пэўных гістарычных фактах.

Дакументальным робіць фільм і тое, што аўтары выкарыстоўваюць менавіта тэлевізійны прыём падачы матэрыялу. Некалькі разоў на экране з'яўляюцца жывыя ўдзельнікі разведгрупы «Джэк» — Рыдзеўскі, Цэлікаў, Юшкевіч разам з генерал-лейтэнантам паветрана-дэсантных войск І. І. Лісавым. Іван Іванавіч «прадстаўляе» нам іх, гаворыць уступнае слова, каменціруе асобныя баявыя аперацыі, характарызуе ролю кожнага раз-

ведчыка. Яны таксама расказваюць пра сваіх таварышаў і вельмі скупа пра сябе (усё астатняе будзе паказана на экране). Усталёўваецца своеасаблівы кантакт паміж героямі фільма і аўдыторыяй. Складасца такое ўражанне, быццам на працягу больш як дзвюх гадзін ідзе шчыра, сардэчная размова пра самае хвалючае — жыццё, вялікую мужнасць і самаадданасць савецкіх патрыётаў у гады цяжкіх выпрабаванняў.

Той, хто чытаў кнігу Н. Рыдзеўскага, будзе, напэўна, з цікавасцю сачыць за тым, якое экраннае жыццё набыў літаратурны твор. Кожнаму цікава ўбачыць жывых воінаў у баявым дзеянні, у барацьбе.

Аўтары тэлевізійнай стужкі развіваюць думку і аб тым, што ў фашысцкай Германіі, распачаўшай захопніцкую вайну супраць свабодных народаў, увесь час рос і пашыраўся пратэст, што многія сапраўдныя патрыёты гэтай краіны настойліва шукалі сувязі з савецкімі воінамі, усімі свядомымі барацьбітамі.

Ёсць такія эпізоды ў фільме «Парашуты на дрэвах». Напрыклад, у хаце старой немкі. Мяркуючы па афіцэрскай форме, нашых разведчыкаў яна прыняла за сваіх. З ёю дачка і ўнучка. Сын і муж загінулі на Усходнім фронце. Дарагой цаной плаціць Германія за шалёныя планы звар'яцелага фюрэра. «Няшчасная Германія», — гаворыць Грэта, удава. І нават калі жанчыны даведваюцца, што начныя госці — рускія, — усё роўна дапамагаюць ім, даюць прытулак.

Перш чым заваяваць давер у нашых разведчыкаў, складаны шлях праходзіць ляснічы Шыллят

(арт. Н. Крукаў). Адзін з такіх момантаў у фільме паказаны так. Нямецкае камандаванне прыехала інспекціраваць абарончыя ўмацаванні. Тут жа знаходзіцца і Шыллят як «прыбліжаны». Заўважыўшы ля дота сляды, адразу здагадаецца, чые яны, непрыкметна знішчае іх, каб адвесці небяспеку ад разведчыкаў, што знаходзіцца ў гэтым збудаванні. Усталёўваючы, нарэшце, сувязь з савецкімі воінамі, Шыллят дапамагае ім выканаць вельмі важнае заданне — здабыць сакрэтную карту абарончай лініі.

...Пройдзе час і камуніст Шыллят, як і тысячы іншых нямецкіх патрыётаў, прыме непасрэдны ўдзел у будаўніцтве новай, сацыялістычнай Германіі.

Нялёгі жыццёвы шлях праішоў таксама Генка Юшкевіч, хоць ён па ўзросту унучкам даводзіцца Шылляту. Яшчэ на пачатку вайны страціў сям'ю. Пад Мінскам падаралі яго партызаны. Ваяваў, як кажуць, нараўні з дарослымі, а значыць, заслужыў давер у старэйшых — яны ўзялі хланчука з сабой у варажы тыл. Так пачалася біяграфія юнага разведчыка...

Разам з Н. Рыдзеўскім яму давялося выканаць заданне далей, бо амаль усе іх баявыя таварышы загінулі. Цяжка было знайсці ім свайго памагатага Шыллята пасля карных фашысцкіх аперацый. І вось, нарэшце, сустраляся... Сумесна даставалі карту, якую пераправілі ў штаб савецкіх войск. Так закончылася небяспечная «экспедыцыя» ў далёкі варажы тыл... Пачынаючы з другой серыі, Рыдзеўскі і Юшкевіч менавалі становішча галоўнымі дзеючымі асобамі фільма. Дарчы, Напалеон Феліцыянавіч выступае тут у трох асобах: ён — аўтар сцэнарыя, каменціруе паказанае ў фільме, а акцёр А. Барчук — выконвае яго ролю.

Прауючы з вопытнымі кінамастаграфістамі — рэжысёрам-пастаноўшчыкам І. Шульманам і апэратарам А. Аўдзеевым, ён як дэбю-

БЕССМЯРОТНАСЦЬ ПАЭЗІІ

ГАСТРОЛЬНАЕ ЛЕТА

...Спектакль скончыўся. Напружаная цішыня глядзельнай залы была раптам парушана выбухам апладысмантаў. Некалькі разоў акцёры выхадзілі на паклон, а воплескі глядачоў, гучныя, шчырыя выклікалі іх эпоі і зноў.

Гераічнай камедыяй Э. Растана «Сірано дэ Бержэрак» (пастаноўка заслужанага дзеяча мастацтваў ЭССР С. Лермана) пачаў гастролі ў Мінску Вялікі драматычны тэатр імя В. І. Качалава з Казані.

Сірано дэ Бержэрак! Бліскучы паэт, адважны гасконец, абаронца слабых і пакрыўджаных. Гэтае імя ўвасабляе сабой ідэал мужнасці і рамантычнай узбеласці, бескампраміснай чысціні і самаадданнага служэння людзям. Сірано дэ Бержэрак! Пабрацім Дон Кіхота, д'Артаньяна, высакародны дзівак, прысвяціўшы сваё жыццё музам Мастацтва і Кашанія. Зайздросная роля, аб якой мараш многія акцёры. Роля вельмі прывабная і вельмі складаная. Яна вымагае ад выканаўцы вялікага майстэрства, патрабуе сінтэтычнага спалучэння пластыкі рухаў, мелодыкі дэкламацыі, лёгкас-

ці, нават эксцэнтрычнасці формы.

На пачатку спектакля пры ўсім дынамізме і экспрэсіўнасці ўчынкаў і слоў персанажаў адчуваецца нейкая скванасць акцёраў, адсутнасць унутранай свабоды. Дзеянне развіваецца ў некалькі замаруджаным, павольным рытме. Мне падалося, што гэта абумоўлена не толькі складанасцю знаёмства трупы з «незнаёмай» сцэнай, але і грувасткім, занадта абытоўным мастацкім афармленнем першай дзеі. Дарчы, не ўздзімаючы спрэчан, патрэбна ці не патрэбна заслона ў сучасным тэатры, менавіта на гэтым спектаклі я адчула яе неабходнасць. Ярна асветленая сцэна выявіла яны мулж бутафоры, штучнасць дэкарацыі, што разбурыла ілюзію сапраўднасці. Спатрэбіўся пэўны час, каб глядачы захапіліся сцэнічнымі падзеямі, былі ўзрушаны драматызмам трагікамедыйнага дзеяства. У тым, што гэта нарэшце адбылося, асноўная заслуга належыць выканаўцу галоўнай ролі Я. Залатароў.

Вобраз Сірано дэ Бержэрака такі шматбаковы, багаты разнастайнымі чалавечымі якасцямі, што для акцёра адкрываецца шырокае поле выбару для акцэнтнай якасна-небудзь адной, адметнай рысы характарау. Як галоўнае, Я. Залатароў вылучае максімалізм свайго героя, які вы-

яўляецца ў непрымысцці да існуючага навокал зла і апантанасці тварыць дабро. І гэта правамерна. Паспеху ж спрыяе вялікі эмацыянальны ўздзім, што ўласцівы выканаўцу ад першага іранічнага з'яўлення на сцэне да фінальнага трагічнага акорда.

Ёсць такі афарызм: «Здольнасць адчуваць чужы боль, як свой, параджае паэтаў і герояў. Сірано дэ Бержэрак у казанцаў востра ўспрымае менавіта чужы боль. Бязмерная шчырасць сэрца, імкненне аддаць людзям талент, любоў і нават жыццё робіць яго ў спектаклі сапраўдным Пастам і Героем. І яшчэ адно ўласціва Сірано — Залатароў: у яго вельмі чулая, раімавая душа. Ён нібыта адкрыты перш, так імпульсіўна рэагуе на кожную іравую абьякавасці і подласці, хцівасці і нізкапаклонства. Кранаючая чысціня героя, гордасць яго неўтаймаванай натуре асабліва ярка раскрываюцца ў лірычных сцэнах з Раксанай (Л. Коршунавай), на мой погляд, лепшых у спектаклі.

Вось Сірано дэ Бержэрак з выбраннікам Раксана Крысціянам (І. Лузін) у змроку ночы прыходзіць у сад да дзяўчыны. Паэт ад імя сябра прызначае ёй у каханні. Яго вершы, палыманія, высакародныя, ідуць з глыбіні сэрца. Яны кранаюць сілай пачуцця, трагічнай велічнасцю, рамантычнай адухоўленасцю. Але ўвесь свой талент Сірано аддае каб заваяваць сэрца Раксаны... для Крысціяна. Таму ў словах героя побач з хваляваннем мы адчуваем прыхаваны ім, невыказаны боль. Гэта, бадай, самы шчаслівы і самы драматычны момант яго жыцця: Раксана верыць яго паэзіі! Праўда, у некаторых момантах артысту не пашкодзіла б быць

У ролі Сірано дэ Бержэрака артыст Яфім Залатароў.

больш стрыманым, больш іранічным, больш унутрана тонкім. Гэтых якасцей не хапала яму ў сцэне дуэлі з віконтам дэ Вальверам, дзе пераважала знешняя бравада.

Увогуле ж у вобразе Сірано нас прываблівае не такі ўжо летуценны рамантызм, зольны марыць сам і дарыць шчасце надзеі іншым; сучаснасць трантоўнай вобразы выяўляецца ў высокай сумленнасці героя, яго чалавечай годнасці. Сірано гіне. Яго пагібель успрымаецца ў спектаклі як маральная перамога над цынічным графам дэ Гішам (артыст Я. Кара-Глур) — увасабленнем нізасці і двурушша навакольнага свету. Перамога героя тым больш значная, што ён не адзінока. У самых складаных абставінах побач з Сірано заўсёды аказваюцца яго сябры: самаадданы, верны Ле Брэ (Ю. Фядотаў), смешны, наўны, з тонкім адчуваннем прыгажосці паэзіі, кухар Рагно (П. Маслаў), па-фальстафуску жыццелюбівы паэт Лінер (Ю. Каршон).

У фінальнай сцэне смяротна паранены Сірано дэ Бержэрак, перамагаючы невыносны боль, апунціцца на калені. У свой апошні час ён гэтак жа апантана, як і раней, будзе ганьбіць хлусню і подласці, праслаўляць характэрна і справядлівасць. У гэтым нязгасным імкненні да свярджэння высокіх ідэалаў — бессмярот-

насць паэта Сірано дэ Бержэрака. Ён і застаецца ў нашай памяці імпульсіўным і непахісным, гатовым абняць увесь свет сваімі шырока раскінутымі рукамі, якія, нібы крылы, здаецца, узнімуць яго, як Ікара, у неабсяжны прастор, да сонца, да зор...

Своеасаблівым працягам тэмы паэта-бунтара з'яўляецца спектакль «Быць альбо не быць» па п'есе сучаснага амерыканскага драматурга У. Гібсана. Ён таксама пазнаёміў нас з натхнёным выканаўцам галоўнай ролі (а ў гэтай ролі раскрываецца характар юнага Уільяма Шэкспіра) — В. Кеш-перам, які чула ўспрымае рэжысёрскую трактоўку вобраза, распрацаваную Уладзімірам Партновым, і ў асобных момантах прадстае агністым прыхільнікам праўды, чалавечнасці, справядлівасці. Гарэзлівы, засяроджаны, здатны на эмацыянальны выбух, пяшчотны, яго Уіл завявае сімпатыі глядача тым, што прымушае паверыць: такім і мог быць вялікі паэт тэатра, Уільям Шэкспір. Гэта таксама прыемнае знаёмства.

...Гастролі працягваюцца. Труна раскрывае свае багатыя творчыя магчымасці.

Г. ТАМАРЫНА.

Сцэна са спектакля «Быць альбо не быць» па п'есе У. Гібсана, Фота Ю. ФЯДОТАВА.

АБЛІЧЧА АКТРЫСЫ

актрысы арганічнымі. Амплітуда артыстычных фарбаў, здавалася б, была выбрана даволі шырокай — «ад» і «да», але густ і прафесіяналізм спрыялі сплаву разнастайных матываў у нешта адзінае, і вобраз атрымаўся надзвычай цэласны. Да таго ж З. Браварская ўмеў добра падтрымліваць ансамбль. І ў сцэнах з удзелам Б. Уладзімірнага (Рэдзіб-бей) і Я. Ніхаль, як лютэра, убірала нешта, уласцівае дзядзьку, а ў дыялогах з Ахмедам Рыза (В. Тарасу) падкопала інтэлектуальную напружанасць яго разважанняў. Штосны трагікамічнае, агіднае і прыгожае парадаксальнае вылучала і вобраз Маці ў «Закананым апостале» паводле п'есы А. Макавіна. Яна ўвесь час толькі тое і рабіла, што разбурала сабе, як асобу, руйнавала сямейнае існаванне. Эдакавалася, бачыла, разумела, што яна робіць «не тое» і не магла адступіць, змяніць кірунак духоўнага жыцця, пераабраць сябе. Такі свет быў за вокнамі іх асабістых, такія законы панавалі ў грамадстве, што «іншай» яна быць не магла. І тым актрыса разам з рэжысурай выносіла прывод не толькі сваёй гераіні, а і афіцыйна ўзаконенай маралі капіталістычнага Захаду.

Дыялектыка пераўвасоблення ў вобраз!

Такая яна — на сцэне. Выступае З. Браварская і ў якасці рэжысёра тэатра, радыё, тэлебачання. Здымаецца ў кіно. Вядзе грамадскую работу ў родным калектыве. Ды толькі галоўнае яе прызначэнне — сцэна. І творчае аблічча актрысы складаецца з таго, што і як яна іграе на акадэмічных падмостках, у садружнасці з калегамі, з купалаўцамі.

А. САВІЧ.

тант у галіне кінадраматургіі, здолеў знайсці патрэбны экранны эквівалент уласнага літаратурнага твора. Знятая па ім двухсерыйная стужка «Парашуты на дрэвах» — цікавая работа. Гэта адзін з нямногіх пошукаў у стварэнні дакументальна-мастацкага фільма на такім матэрыяле.

Чым жа ён вылучаецца сярод іншых? Скажам, у «Семнаццаці імгненнях вясны» верыш, што так магло быць, настолькі шырока паказаны там дзейнасць савецкага разведчыка і поспехі Савецкай Арміі на заключнай фазе другой сусветнай вайны. Але ж глядач не ўпаўняны, ці сапраўды так усё было. У дакументальнасці падзей, адлюстраваных у карціне «Парашуты на дрэвах», ніхто не можа сумнявацца, бо разведгруппа «Джэк» сапраўды існавала, дзейнічала, хоць яе маштабы былі значна меншымі, чым у групы палкоўніка Ісаева («Семнаццаці імгненнях вясны»). Цікавае гледача да такіх фільмаў нельга тлумачыць толькі тым, што дэтэктыў захапляе моладзь (ды і старэйшых таксама). Есць у гэтым нешта большае — пакаленне, якое расце і выходзіць ва ўмовах мірнага жыцця, яшчэ і яшчэ раз адкрывае для сябе сутнасць прыроды савецкага патрыятызму. Такім чынам, нават сваімі прыгодніцкімі сітуацыямі фільм вучыць моладзь на гераічных подвiгах бацькоў, выходзіць лепшым духоўным якасці. У гэтым галоўнае значэнне стужкі беларускіх кінамаграфістаў.

Не усё, праўда, атрымалася так, як гэтага хацелася б. Некаторыя эпізоды і вобразы ў працэсе работы над сцэнарыем былі далісаны. Скажам, уся гісторыя з выкраданнем нямецкай карты. Наўрад ці ваенны статут дазваляў палкоўніку Кестнеру вазіць з сабой сакрэтную карту абарончых умацаванняў, ды яшчэ без належнай аховы. А ён вазіў, і разведчыкі вельмі лёгка забіраюць яе... Як кажуць, шыта белымі ніткамі...

Няма логікі і ў іншых эпізодах, асабліва ў тых, дзе разведчыкі трапляюць да мірнага нямецкага насельніцтва і надта лёгка завабваюць яго давер.

Месцамі аўтары захапляюцца вонкавым эфектам, штучна драматызуюць дзею, насычаюць кадры чыста ілюстрацыйнымі планами. Больш лаганічным можна было зрабіць іх прыём — «весці размову» былых разведчыкаў з экранна.

Аднак, калі гаварыць цалкам, то студыя «Беларусьфільм» зрабіла карысную справу, экранізаваўшы дакументальную аповесць Н. Рыдзеўскага «Парашуты на дрэвах». Гэта яшчэ адзін прыклад каштоўнай «садружнасці» мемуарнай літаратуры і экраннага мастацтва.

Рыгор НЯХАЙ.

ЗДАЕЦЦА, гэта азбучная ісціна: ёсць рысы аблічча і ёсць выраз твару; пасрэдным мастакам толькі першае, сапраўды — і другое... Гэта датычыць і акцёрскай творчасці. З адной розніцай: артыст шукае ў самім сабе, у сваім псіхафізічным апарате ўсё тое, з чаго можна склаці кожны раз новае, адметнае аблічча персанажа, знайсці новы выраз твару свайго сцэнічнага вобраза. Тэатральны партрэт, аўтарам якіх з'яўляецца народная артыстка БССР Зінаіда Браварская, — яскравае пацвярджэнне такога напрамку творчасці.

Як яна іграе? Каб адказаць на пытанне, мы не станем шукаць вызначэнне накітат «добра» або «пераканаўча», «сакавіта» ці «стрымана», бо часцей за ўсё (амаль заўсёды!) яна іграе з сапраўдным захваленнем. Не шкадуючы тэмперменту і фізічных намаганняў, надаючы значэнне пластычнаму малюнку вобраза, тэмпарытмам мовы і характэрным «прыстасаванням», дэталю, якія яна абавязкова падае рэзка, кідка, як кажуць у тэатры, акцэнтуючы на іх увагу. Мастакоўскае захапленне актрысы сутнасцю і праўдай сённяшняга яе персанажа на сцэне перадаецца ў залу, абуджае розныя эмоцыі ў адказ.

Сярод такіх эмоцый нараджаецца і наступная: мы ведаем: што Анна Карэніна загіне пад коламі, але, перачытаючы роман, адчуваем найўнае спадзяванне — а раптам яна не кінецца на рыжы; агульнавядомы прыклад з фільмам «Чапаеў», на які дваццаць разоў хадзілі хлопчыкі, спадзеючыся, што будзе ж такі сеанс, калі герой пераплыве рану і выратуецца... Дык вось і ў Акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы бываюць спектаклі, на якіх мы, загадзя ведаючы, што нас чакае далей, усё ж хочам, каб той або іншы герой вызваліўся з пастры забабонаў, сінуў з твару маску, стаў бы такім, якім мы і павінен быць сапраўдны чалавек. Каго называю ў гэтым сэнсе з рэпертуару З. Браварскай? Ды хоць бы нават і Зяліну або Юлечку («Хто смяецца апошнім» і «Даходнае месца»), Агнію ці Клею («Традыцыйны збор» і «Ліса і вінаград»). У гэтых ролях актрыса то больш, то менш, але абавязкова падкрэслівае граціснае імяныне гераіні да дробненькага (хай сабе і вельмі ж «прыгожага», па іх разуменню) ішчасця. Каб дасягнуць ішчасця, адчуць асалоду знешняга эфектнага жыцця, гэтым персанажам З. Браварскай не шкадавалі намаганняў, гаварылі дэмагачыныя прамовы, ішлі на хітрыкі,

падманвалі сябе, фальшывілі з іншымі... А хацелася, каб тая ж Агнія тут жа, на сцэне, на працягу спектакля, пераадолеўла ў сабе нейкае дзіўнае зданцвенне душы, пачала жыць па тым нодэксе маралі, які вядомы ёй, жанчыне разумнай, таленавітай... Так было на прэм'еры і на наступных паказах «Традыцыйнага збору».

Камедыйнае завастрэнне такіх тыпаў асабліва, мабыць, злоснае і па-акцёрску яскравае было ў ролі Бажашуткавай («Амністыя»), дзе З. Браварская даводзіла некаторыя моманты сцэнічнага жыцця сваёй гераіні да амаль буфанадных эфектаў, пакідаючы ёй штосьці, што сведчыла аб добрым зерні гэтай па-свойму і па сваёй віне няшчаснай натуре. Колькі вулканічнага тэмперменту працяўлялася ў Бажашуткавай, калі яна з запалам, вартым лепшага скарыстання, кідалася выконваць тэзісы чарговага кампані на фабрыцы лялек, дзе яна працуе! Яна была шчырай і сама сябе штурхала ў багню, з якой потым ёй выбірацца будзе ой як цяжка! І памогуць ёй людзі, якіх гэтая Бажашуткава лічыла сваімі ворагамі, праціўнікамі ўсіх надзённых кампаній, а тыя людзі аказаліся па-сапраўднаму сумленнымі і шчырымі... Урок — ды яшчэ які карысны, але і такі спозненны: таму горкія слёзы амываюць твар гэтай Бажашуткавай у фінале спектакля.

Вяршыні камедыйнага (а калі таго вымагае роля, то сатырычнага) выкрыцця адмоўных якасцей чалавека, народжанага для сапраўднага ішчасця і скалечанага ці то абставінамі, ці то катаграфічнай памылкай самой асобы, — яе ролі ў «Блакадзе» Ус. Іванова, «Лесвіцы славы» Э. Скрыба, «Старым новым годзе» М. Рошчына, «Закананым апостале» А. Макавіна... Тут актрыса часам выступае, шчыра кажучы, не шкадуючы сябе: яна не клапоціцца аб тым, каб захаваць абавязнасць, якая ў большасці артыстаў «перагляду не падлягае» і назват у рэзка адмоўных ролях. Калі гераіня робіць нешта на дурасці, то дурасць гэтая бязмежная; калі яна аслеп-

ла ад кахання, дык так, што не бачыць усім прыкметных агідных рысаў у «прадмета» свайго кахання; калі ёй трэба зрабіць яшчэ адзін крок на прыступку, што вядзе да славы або да багачыя, яна крочыць «без аглядакі!» І ўсё гэта заўсёды падмацавана адчуваннем аўтарскага стылю: у камедыі — гарэзлівых і дасціпных фарб акцёрскага жыцця ў вобразе, а ў сатыры — і гіпербалізаваных сакавітых мажкі.

Есць у яе рэпертуары і драматычныя парты, як называюць ролі ў оперы. Мабыць, найбольш яскрава з іх — Нора ў п'есе вялікага нарвежца Генрыка Ібсена, якая ў свой час з выдатным поспехам ігралася купалаўцамі. Галоўную ролю ў спектаклі (ён так і называўся «Нора», а не «Лялечны дом», як часцей пазначаюць тэатры на афішах) выконвалі дзве актрысы: Ірына Ждановіч і Зінаіда Браварская. У З. Браварскай Нора была максімалісткай ва ўсім — і ў адносінах да дзяцей, і ў разуменні «добра» і «зла», і ў адданасці каханаму чалавеку, і ў бунце супроць яго... Характэрна, што «Нору» купалаўцы ставілі тады, калі мінчане яшчэ былі пад уражаннем спектакля Маскоўскага тэатра імя Ленінскага камсамола, дзе галоўную ролю выконвала незабыўная ў ёй народная артыстка СССР С. Гіяцнтава. Вядома, параўноўвалі. І нікому перавагі не аддавалі бо беларуская сцэна давала яшчэ раз тую крылатую думку, што сапраўднае мастацтва — заўсёды абнаўленне даўно вядомых ісцін і вобразаў. Так, Нора паводле Г. Ібсена і такая, якой яе паказвала С. Гіяцнтава (летуценная), і такая, як яе сыграла І. Ждановіч (з глыбокім пацучцём асабістай годнасці), і такая, як у З. Браварскай (максімалістка ў эмоцыянальным адчуванні свету і чалавека).

Вядома, катагарычнай граніцы паміж тым, што робіць актрыса ў камедыі і ў драме, няма. Скажам, калі купалаўцы ставілі «Дзівака» Н. Хіммета то пераходзі ад іранічных здэнаў з Ніхаль да лірычнага роздуму аб ле крыўдным лесе былі ў

Г. АСВЯЦІНСКІ.

заслужаны работнік культуры БССР:

«БІЛЕТЫ ў МАСКВУ ЗАКАЗАНЫ»

— Коласаўцы едуць з творчай справаздачай у Маскву. Едуць напярэдадні свайго залатога юбілею. Кожны з нас паграмадзінску і па-чалавечы перажывае влікае хваляванне. Бо такая справаздача — не звычайныя гастролі, а экзамен на сталасць калектыву цікавых і самабытных майстроў. З рэпертуару, які мы прапануем сталічнаму гледачу, складаецца пэўная праграма і мастакоўскае аблічча тэатра. Ветэранам сцэны і прадстаўнікам наступных акцёрскіх пакаленняў дарэгія тыя тэндэнцыі, якія прыносілі калектыву агульнапрызнаныя здабыткі ў галіне засваення класікі і працятання сучаснай тэматыкі. І яны аддаюць гэтым тэндэнцыям.

На нашу думку, дзевяць спектакляў, якія мы пакажам на сцэне Дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Мясавета, дадуць поўнае ўяўленне пра сучасны стан творчых шуканняў і прафесіянальны ўзровень трупы. Адкрываем гастролі «Таблетка пад язык» А. Макавіна, знаёмім з нашай версіяй яго ж п'есы «Закананым апостале», іграем «Званы Віцебска» Ул. Караткевіча, прадстаўляем масквічам камедыю «Уіралі кодэкс» А. Петрашкевіча, даём сваё тлумачэнне «Энергічным людзям» В. Шукшына... Як бачыце, сёння і мінулае ў іх вобразным адлюстраванні драматургіі раскрываюцца ў самых розных жанрах і творчых аспектах. Хоць Масква ведае выдатныя сцэнічныя ўвасобленні «Улады цемры» Льва Талстога, коласаўцы вносяць свой спектакль, бо адчуваюць і вераць, што адкрылі ў драме штосьці па-свойму, у святле нацыянальнай традыцыі ў падыходзе да паказу дарэвалюцый-

на, а мінулага. Ды і нядаўня прэм'ера паводле Б. Брэхта — «Матухна Кураж і яе дзеці» — прыклад самастойных пошукаў тэатра ў складаным драматургічным клімаце. Акрамя таго, ва ўмовах намернай сцэны іграем «Шахматы» С. Граховяка і «Жыла-была сыраджыка» В. Зіміна. У спектаклях занята ўся труппа, большасць з акцёраў мае магчымасць правіць свае здольнасці ў розных якасцях і ў розных стылявых вырашэннях.

Ідуць апошнія падрыхтоўчыя работы. Кантралюецца кожная дробязь у машынерый сцэны. Білеты ў Маскву заказаны...

Так сказаў нашаму нарэспандэнту дырэктар Беларускага дзяржаўнага драматычнага тэатра імя Януба Коласа Г. Асвятцінскі напярэдадні ад'езду калектыву ў адказную камандзіроўку.

Рэпетыцыю вядзе галоўны рэжысёр тэатра А. Смелікоў. Злева направа — народны артыст СССР Ф. Шмакаў, артыст М. Цішчакін і заслужаная артыстка БССР Г. Маркіна.

Сцэна са спектакля «Таблетка пад язык» па п'есе А. Макавіна.

Фота Ул. КРУКА.

Коласаўцы запрашаюць на спектаклі.

на, які з поспехам можа выконваць творы музычнай класікі. Варты ўвагі таксама аркестры народных інструментаў з Рагачова і Рэчыцы.

Сярод народных ансамбляў песні і танца першае месца заняў калектыў Гомельскага Палаца культуры чыгуначнікаў пад кіраўніцтвам народнага артыста БССР А. А. Рыбальчанин. Выканаўчае майстэрства ансамбля сёння, як і раней, на высокім мастацкім узроўні. Вызначы-

танцы. Праграмы агітбрыгад, што мы убачылі, шырока асвятляюць барацьбу сваіх вытворчых калектываў за дзярміновае выкананне планаў першага года дзесятай пяцігодкі, прасякнуты непрымліваюцца да недахопаў. Лепшы калектыў у гэтым жанры — агітбрыгада Рагачоўскага раённага Дома культуры пад кіраўніцтвам А. Сількевіча. Сімвалічна яе праграма «Поўны наперад!». Ідэйнасць і музычнасць, цікавы сцэна-

ца культуры хімікаў і іншых, усё ж стан драматычнага мастацтва ў вобласці выклікае трывогу.

Выступленні эстрадных вакальна-інструментальных ансамбляў прыцягнулі ўвагу многіх аматараў музычнага мастацтва. Некаторыя з маладзёжных калектываў умела спалучаюць музычнае навадарства з вострай сацыяльнай праблематыкай. Гэта можна сказаць пра ансамбль «Галасы Палесся» Гомель-

памагаць эстраднай самадзеінасці.

Бадай, самай масавай была праграма агляду-конкурсу харавых калектываў, вакальных ансамбляў і спевакоў-салістаў. За два дні выступілі 44 хоры, 36 вакальных ансамбляў, 47 салістаў-спевакоў.

Цікавай і разнастайнай была праграма Гомельскага раёна. Харавы калектыў раённага Дома культуры пад кіраўніцтвам І. Бабкова па-

СУЗОР'Е НАРОДНЫХ ТАЛЕНТАЎ

ДЗЕСЯЦЬ дзён у Гомелі праходзіў абласны агляд-конкурс другога тура Усесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных Гомельскай вобласці. Гэта было сапраўднае свята народных талентаў. Вялікую цікавасць выклікалі творы народных умельцаў: майстроў дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, самадзейных мастакоў, рэзчыкаў па дрэву, аўтараў дакументальнай і мастацкай фатаграфіі. З поспехам выступілі народныя хоры і аркестры, эстрадныя калектывы, харэаграфічныя ансамблі. У аглядзе-конкурсе ўдзельнічала каля дзевяці тысяч самадзейных артыстаў.

Высокі мастацкі ўзровень паказалі аркестры народных інструментаў. Темпераментна, з глыбокім разуменнем аўтарскай задумкі ігралі музыканты народнага аркестра народных інструментаў Гомельскага Палаца культуры чыгуначнікаў пад кіраўніцтвам К. Карнілава. Пэўную тэхніку і ансамблевасць выявіў духавы аркестр Гомельскага прадпрыемства таварыства сляпых (кіраўнік Э. Серада). Аркестр народных інструментаў Гомельскага раённага Дома культуры, якім кіруе К. Шынкевіч, — калектыў, які пастаянна ў пошуку, у яго многа цікавых стылістычных фарбаў. Упершыню на абласной сцэне выступіў камерны аркестр Мазырскага гарадскога Дома культуры пад кіраўніцтвам А. Мазені-

ліся народныя ансамблі песні і танца Палаца культуры «Будаўнік» трэста «Мазырсельбуд» (кіраўнік Ул. Авар'янаў), «Дняпро» Рэчыцкага гарадскога Дома культуры (кіраўнік Т. Сыч), ансамбля Дома культуры аб'яднання «Рэчыцкадрэў» (кіраўнік Э. Сцяпанчанка і П. Калесні-

каў). Але не абышлося без «сюрпрызаў». Яны былі розныя. Вядомы ў вобласці народны ансамбль Яромінскага сельскага Дома культуры Гомельскага раёна не падрыхтаваўся да агляду, выступіў ніжэй сваіх творчых магчымасцей.

Танцавальныя калектывы паказалі беларускія, украінскія, рускія народныя і сучасныя танцы, танцы народаў СССР, харэаграфічныя малюнкі і кампазіцыі. Запомніліся «Беларуская полька» і «Украінскі танец» у выкананні танцораў са Жлобіна В. Голубева, Л. Быкавай і Т. Каваленкі. Вызначыўся танцавальны калектыў «Палессе» Гомельскага Палаца хімікаў пад кіраўніцтвам Г. Чудака.

У вобласці працуе нямала добрых агітбрыгад. На іх узбраенні — калектыўнае дэламацыя, песні, гумар і сатыра, эстрадныя фельетоны і

рый наблізілі яе да сапраўднага тэатралізаванага відовішча.

Адразу скажам, што не ўсе выступленні былі ўдалымі. Выявілася, што яшчэ слаба выкарыстоўваюцца элементы дэкаратыўнага афармлення і тэхнічныя сродкі: магнітафоны, фільмаскопы і асвятляльная апаратура. А між тым, усім гэтым зараз забяспечаны нават самыя аддаленыя сельскія клубы.

Драматычныя калектывы вобласці падрыхтавалі да агляду адна- і шматактовыя спектаклі, літаратурна-музычныя кампазіцыі. Што можна сказаць пра аматараў самадзейнага тэатра? Па-першае, іх было мала. Па-другое, некаторыя з калектываў выглядалі часам бездапаможнымі. Гледачы спадзяваліся, напрыклад, убачыць цікавую работу самадзейных артыстаў Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта. Але спектакль «Муж і жонка здымуць пакой» на п'есе М. Рошчына (кіраўнік А. Аляксандрава), які ён паказаў, нельга назваць удалым. І хоць на аглядзе давалася пабачыць і некалькі неаблігіх работ, скажам, спектакль «У ноч зацмення месяца» ў выкананні калектыву Гомельскага Пала-

скага вытворчага дрэвапрацоўчага аб'яднання (кіраўнік Я. Цыпоркін), жаночы ансамбль «Сонейка» ўніверсітэта (кіраўнік Ф. Круглянскі), ансамбль «Узоры» Гомельскага раённага Дома культуры (кіраўнік С. Фрайман) і г. д. У іх рэпертуары — кампазіцыі з кантрастнымі рытмамі, сучаснымі мелодыямі. Творчы пошук гэтых калектываў заслугоўвае ўвагі.

Аднак выканаўчая культура некаторых вакальна-інструментальных ансамбляў засмучала рэзкімі, дысаніруючымі гукамі гітар, грукатам ударнай устаноўкі, мікрафонным крыкам салістаў. Агульны недахоп такіх ансамбляў — дрэннае валоданне інструментам, няўменне імправізаваць. Некаторыя музычныя творы ў іх выкананні кампазіцыйна, па ўсёй гарманічнай тэктурцы вельмі бедныя (ансамблі заводу «Цэнтраліт», ГПТВ № 81 і іншыя).

Агляд паказаў, што ў вобласці мала кваліфікаваных, вопытных кіраўнікоў эстрадных калектываў. Пад свой неаслабны кантроль павінны ўзяць эстрадныя ансамблі дамы народнай творчасці і мастацкай самадзеінасці. Іх абавязак — сістэматычна да-

карыў сваёй манерай выканання. Добра выступілі хор саўгаса «Гомельская гарадзінная фабрыка» пад кіраўніцтвам В. Сталдрова і прадаўнікі Лоеўскага, Петрыкаўскага, Жытківіцкага, Чачэрскага, Мазырскага, Кармянскага раёнаў. Беларускі народны каларыт, шматгалоссе характарызуе выступленні ўдзельнікаў самадзейнасці Лельчыцкага раёна. Самабытныя харавыя калектывы прывезлі Ліплянскі і Тонешкі сельскія клубы: асабліва млагучнымі былі ў іх выкананні беларускія народныя песні «Скрыпка бы не грала», «Гаварылі людзі-суседзі», «Ой, пайду я па-над дугам» і іншыя.

І хаця не ўсе раёны падрыхтавалі ўдалыя і закончаныя праграмы, можна з упэўненасцю сказаць: Гомельшчына адрадыла славу песеннага краю, з'явілася многа новых добрых харавых калектываў, узабагаціўся іх рэпертуар.

З самых далёкіх куткоў Гомельшчыны з'ехаліся на абласны агляд фальклорна-этнографічныя калектывы і ансамблі, спевакі-салісты, у рэпертуары якіх было шмат добрых арыгінальных народных песень. Сапраўдныя жамчужыны, выдатныя ўзоры палескага меласу прыбэ-

ПАД такім лэйзам прайшоў рэспубліканскі агляд дзіцячай мастацкай творчасці. Мэта яго — далейшае развіццё мастацкай самадзеінасці, тэхнічнага, выяўленчага і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, выкананне дзяцей на лепшых творах савецкіх і зарубежных аўтараў, паліпшыненне рэпертуару новых творчых калектываў.

дзіянай пабудове нумароў пакінулі народны ансамбль танца «Радасць» (кіраўнік Э. Кіракозава) Палаца культуры Магілёўскага заводу штурнага валакна імя В. В. Куйбышава, народны ансамбль танца «Равеснік» (кіраўнік М. Вяльзаккая) і народная балетная студыя «Мара» (кіраўнік Р. Чаракоўска) Палаца культуры Белсаўпрофа, народны ансамбль

сама каля ста тэатральных і лялечных калектываў. Яны паказалі п'есы, якія адлюстроўваюць ваенна-патрыятычную героіку савецкага народа, школьнае жыццё. У іх рэпертуары п'есы А. Талстога, А. Гайдара, С. Маршак, С. Міхалкова, К. Чукоўскага, Г. Х. Андэрсена, Я. Шварца, А. Мах-

начы і іншых пісьменнікаў.

За змястоўны рэпертуар і высокую выканаўчае майстэрства ўзнагароджаны дыпламамі I ступені тэатральныя калектывы: Наваполацкага Палаца культуры нафтавікоў і Палаца культуры нафтавікоў і Палаца культуры Белсаўпрофа, народныя тэатры: дзіцячага Дома культуры Аршанскага лыкокам-

біната і Палаца культуры Магілёўскага заводу штурнага валакна імя В. В. Куйбышава, а таксама лялечныя калектывы палацаў культуры Наваполацкага будтрэста № 16 «Нафтабуд» і Мінскага будтрэста № 1. Дыпламамі ўзнагароджана вялікая група выканаўцаў і рэжысёраў.

Л. САСІМОВІЧ.

«АРЛЯНТАТЫ ВУЧАЦА ЛЯТАЦЬ»

Характэрнай асаблівасцю агляду з'явілася яго масавасць. У заключных абласных аглядах прынялі ўдзел 239 калектываў, якія палічваюць больш за 2.900 выканаўцаў. У ходзе агляду ў рэспубліцы было створана больш за 60 калектываў мастацкай самадзеінасці, у тым ліку, па Віцебскай вобласці — 20, Брэскай — 15 і Гродзенскай — 10.

Заклучны канцэрт стаў сапраўдным святам песні і танца. Ён паказаў, што ў аснове рэпертуару дзіцячай мастацкай самадзеінасці ляжаць творы пра У. І. Леніна, пра Радзіму, партыю, камсамол, піансерыю, дружбу народаў, гераізм савецкага народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны і мірнае будаўніцтва.

Найбольш яркае ўражанне па выканаўчаму майстэрству, разнастайнасці тэматыкі, кампазі-

песні і танца «Камарыкі» (кіраўнікі В. Клячко, А. Шут) і народныя цырквы калектывы (кіраўнік А. Шлюндзін) Наваполацкага Палаца культуры нафтавікоў, харавы калектыў (кіраўнік Т. Гуліна) Палаца культуры Мінскага трактарнага заводу, народны ансамбль песні і танца школьнікаў Гомельскага Палаца культуры чыгуначнікаў імя У. І. Леніна (кіраўнікі Т. Коўжун, Т. Хвалей), аркестр пымбалістаў Палаца культуры Віцебскага будтрэста № 9 (кіраўнік М. Баранова).

Усе яны і яшчэ шэсць калектываў ўзнагароджаны дыпламамі I ступені і грашовымі прэміямі. Дыпламамі II ступені ўзнагароджаны 18 і III ступені — 32 калектывы.

Дыпламамі ўсіх трох ступеней ўзнагароджаны 34 выканаўцы.

У аглядзе ўдзельнічалі так-

Удзельнікі народнага хору Палаца культуры заводу «Гомсельмаш» у загараднай зоне адпачынку. Фота Ч. МЕЗІНА і Г. ЮДАША. (БЕЛТА).

Магда Сабо — вядомая венгерская пісьменніца, лаўрэат дзяржаўнай прэміі імя Ацілы Ёжэфа. Нарадзілася ў 1917 годзе, піша прозу, вершы і драмы. Аўтар кніжак «Фрэска», «Касуля», «Пілат», «Данайда», «Вуліца Каліні», «Баль-маскарад», «Снажыце Жофіцы» і інш.

Магда САБО

ЗА ўвесь час, калі яна працуе ў гэтай школе, дырэктар ні разу не размаўляў з ёй такім тонам. Выйшла з яго кабінета і не заўважыла, як апынулася перад настаўніцай: паклала на баясы надрукаваныя на рататары аркушы загадаў і зрабіла выгляд, нібы чытае. Хутэй бы пайсці дамоў. Не церпіцца даведацца пра змены, якія ўнесены ў школьную праграму вясной гэтага цяжкага 1945 года. Слёзы, што набягалі на вочы, перашкаджалі чытаць.

Яна ніколі не любіла Катусю. А ў гэтую хвіліну дзяўчо было ёй проста невавісім. Ужо тройчы выклікалі яе да дырэктара, тройчы нагадвалі, што дрэнна ставіцца да сваіх абавязкаў, і ўсё праз гэтую дзяўчынку. Дырэктар любіў прыгожыя ілюстрацыі, яркія табліцы, выкананыя каларовым чарнілам, багатыя наглядныя дапаможнікі і проста не мог ацаніць вышэйшым балам пісьмовую работу, што не давала знешняга эфекту. І нават быў перакананы, што ўсё жыццё залежыць ад гэтых нязграбных Катусіных літар «ч».

«І не кажыце мне, што збіраліся стаць настаўніцай сярэдняй школы, што не ведаеце ўстаноўленых норм правалісу. — Паўтараў ён. — Спачатку вывучыце прынці. Навузна ж, ва ўніверсітэце вы вучылі больш складаныя навукі. Вось жа «ч»... Глядзіце. Лінію вяду ўгору... Вось так. Затым закругляю ўнізе. Бачыце, не так ужо і цяжка».

Сапраўды, не так ужо і цяжка. Ад-

нак яна не хоча рабіць гэтага, не хоча дый годзе. Проста сэрца не ляжыць. Вось паедзе ў горад і скажа начальству, што больш не можа працаваць ў пачатковай школе, дзе ўвесь свет толькі і верціцца вакол літары «ч» ды святкавання дзя іштук і дрэў і дзе бубняць нейкія невыразныя вершыкі пра тое, што жыццё цудоўнае. Не пра гэта яна марыла, калі вучылася. Марыла даваць веды кемлівым дзецям. Але марочыцца з Катусінымі літарамі «ч» — даруйце! Яна ўжо ездзіла ў горад. Там яе ўгаварылі прапрацаваць хоць трохі. Але хопіць! Больш яна не здасца на ўгаворы, не паверыць, нібы яна і сапраўды вельмі патрэбна ў школе і што ў гарадской гімназіі няма вакансій, а там, дзе яна працуе, няма настаўнікаў-мужчын.

Адно даўно на пенсіі, другія не вярнуліся яшчэ з франтавых дарог.

«Няма настаўнікаў-мужчын...»

Стаяла, прыжмурыўшы вочы. Вясоны вецер абвяхаў твар. Дырэктар сказаў, што ён ужо даўно збіраўся з ёй пагаварыць. Ім усім ніякавата, што ў кожным яе слове, у кожным яе жэсце адчуваецца непрыязь да іх. Чаму яна не любіць іх? Не такія яны ўжо і дрэнныя. Моўчкі стаяла перад ім, утуліўшы вочы ва ўзор кіліма. Што магла адказаць? Сапраўды, нядрэнныя. Але вунь Ковачне мае двух прыгожанькіх дзетачак і муж дома. Марышка Токач хутка выйдзе замуж за выкладчыка фізкультуры. І ў Сіладзіне таксама ёсць муж. А яна...

«Чаму не выходзіць замуж такая прыгожая дзяўчына?» — спытала неяк у яе Ковачне, памеснік дырэктара. Прамаўчала, не сказала ні аднаго слова, як і дырэктару. Можна сказаць ім нарэшце пра свайго Шандара? Крыкнуць з усёй сілы ў школьны мікрафон, як загінуў яе каханы на фронце, знік, як ранішні туман. Быў і няма яго сярод жывых... Не, не трэба. Хто ж пра такое гаворыць?

...Катусіны літары «ч». Вакол іх верціцца свет.

«Лінію вяду ўгору. Вось так... Закругляю і вяду ўнізе. Так... Пакажыце гэта, калега, і Катусі, як трэба рабіць. І дайце ёй заданне, каб напісала на дошцы словы з літараю «ч» — для лепшага засваення. Потым адшукайце такія паняцці, якія б зацікавілі вучаніцу. Затрымайце Катусю пасля ўро-

каў. А каб яе маці не хвалілася за сваю дачку, перадайце Ілдай Шыман запіску пра тое, што дзяўчынка затрымалася ў школе. Ілда жыве з ёй у адным доме. А вы патрэніруйцеся яшчэ паўгадзінкі!».

Праблемы, якія хвалююць дырэктара!

Хутка званок, канец перапынку. Нічога не скажаш, добра скарысталася вольны час! Не, досыць, у наступным годзе яна зробіць інакш. Калі ўжо ў горадзе больш не дапамогуць, сама даведзе справу да канца. А не, пойдзе ў магазін гародніны капусту прадаваць. Гэта куды лепш, чым марочыцца з Катусінымі літарамі «ч». Прадаўцу не трэба па трыццаць разоў у дзень тлумачыць дзецям, што праўда заўсёды перамагае і што жыццё цудоўнае.

У час перапынку напісала запіску Катусінай маці, збегала ў клас, пагаварыла з Ілдай і Катусяй. Дзяўчынка пазірала на настаўніцу нерухомымі шэрымі вачамі.

«Дурненькая, — мільганула ў галаву. — Нічога не цяміць. Не люблю марочыцца з ёй. Як усё гэта бязглузда і пуста».

Быў яшчэ адзін урок у хлопчыкаў. Выкладала граматыку. Добра ведала, што сёння ўрок не ўдасца, бо заўсёды адчувала, калі дзеці неахвотна слухаюць яе. Як на бяду, у клас заглянуў сам дырэктар. Дзеці адразу падхпіліся, убачыўшы яго праз адчыненыя дзверы. Іхнія твары расцвілі ўсмешкамі, хоць ён не сказаў ім ні аднаго слова. «Любяць яго, — падумала настаўніца. — А мяне не любяць. Не застаўся тут і ўсё. Досыць! Зусім не цікавіць мяне школа. Сірата я. Не маю ні бацькоў, ні родзічаў. Няма ў мяне нікагусенькі ў свеце. Ніхто мяне не пашкадуе, не спытае, пра што я думаю, што перажываю. Ніхто не ведае, каго я страціла ў жыцці, і жыву я сярод людзей як чужая».

Каб не тая нязграбныя Катусіны літары «ч», магла б ужо ісці дамоў, а так даведзецца валаводзіцца з дзяўчынкаю пасля ўрокаў.

Настаўніцы, якія мелі вольны ад урокаў час, несела гаманлі, абменьваліся рэцэптамі прыгатавання розных страў, расказвалі, што можна прыгатаваць з кукурузнай мукі. Яна выняла з шухляды свой шывтак і пачала працаваць, падбіраць словы, якія пачыналіся на літару «ч».

Намеснік дырэктара Ковачне заўсёды ведала пра ўсё, што рабілася ў школе. І цяпер толькі шматзначна запытала: «Зноў Катуся?». Як і дырэктар, Ковачне на аркушы паперы напісала вялізную літару «ч». Параіла даваць вучаніцы такія прыклады, каб тая змагла не толькі растлумачыць словы з гэтай літарай, але адначасова і ўзбагаціць свой слоўнік запас.

«Чарадзеі» — напісала настаўніца і раптам здзівілася сваёй бездапаможнасці. Як многа ўмяшчае ў сябе гэтае паняцце, якое Катуся наўрад ці зразумее.

«Чапля, чабор, чарада»...

Няхай цешыцца дырэктар, яна падбрала словы, якія добра вядомы дзецям і звязаны з прыемнымі асацыяцыямі.

«Чарэшня, чайка, човен».

З вачэй настаўніцы пакаціліся слёзы. Размазала іх па твары.

— У цябе тэмпература, — пашкадавала яе Ковачне і прапанавала таблетку аспірыну. Яна паківала галавой: маўляў, не трэба. Падбрала новыя словы: «чынара», «чалавек», «чахарда»... У школе сапраўдная чахарда...

Катуся чакала ўжо яе, седзячы за першай партай. Настаўніца выклікала яе да дошкі. Паказала дзяўчыцы, як

рапі дырэктар і Ковачне пісаць «ч». Аднак літара ў Катусі выйшла зусім нязграбнай. У дзяўчыні трымцела рука. Катуся паслухмяна напісала непакорную лінію, і твар яе быў зусім абьякавым.

«Свет належыць табе, Катуся, — падумала настаўніца. — Гэта я праз цябе застаюся тут у час абедзеннага перапынку. Няньчуся з табой... Чыж, чынара, чапля...»

— Чарадзеі! — дыктавала настаўніца. — Задавака-чарадзеі.

Яна чакала, што дзяўчынка засмяецца. Але тая заставалася сур'эзнай. «Чарот... човен...» Засяроджаны твар Катусі нічога не выражае. На дошцы з'яўлялася ўсё больш і больш нязграбных крывулек. Вучаніца выконвала заданне з абсалютнай абьякаваццю. «Чарэшня... Дзяўчынка напісала — «чарэшня...»

— Чарэшня! — крыкнула настаўніца. — На канцы слова «я». Чаго глядзіш? Не ведаеш, што такое чарэшня?

На сваё пытанне яна і не чакала адказу, сказала гэта так, як часам пытаюць у дзяцей: «Ты што, гаварыць не ўмееш?»

Але Катуся адказала, што яна і сапраўды не ведае, што такое чарэшня.

Яны моўчкі пазіралі адна на адну. У памяці настаўніцы ўсплывало, як яе калісьці частаваў вішнямі ў шакаладзе Шандар. А ў позірку Катусі — толькі абьякаваць.

На дошцы стракацелі невыразныя крывулякі. Дзяўчынка выводзіла літару «ч» у слове «чарэшня». Настаўніца прабегла вачамі тэкст: чарадзеі, чарада, чыж, човен. І раптам падумала: у іхніх краях нават рэчкі няма, і хутка бы не засталася... І ў лес не пойдзеіш, бо амаль пад кожным дрэвам закапанана міна.

І зноў сустрэліся іх позіркі. Павеі Катусі не варушыліся.

— А цяпер сама ўспомні словы на літару «ч», — загадала настаўніца. — Зможаш?

Катуся ўпэўнена кінула галавой.

— А калі я спытаю, што абазначае кожнае слова, ці растлумачыш ты?

Цяпер у вачах Катусі была ўпэўненасць. Яна смела ўзяла крэйд і пачала выводзіць на дошцы прыгажэйшыя літары, чым пісала іх сама настаўніца. Такія прыгожыя, як у дырэктара. Напісала «чарпак».

— Чаму не «чапля»? — здзівілася настаўніца. — Чаму не «чаромха», «чыж»? Чаму іменна «чарпак»? Божа мой, чаму?

— Ім выдаюць ежу салдатам. — растлумачыла дзяўчынка і побач вывела «чужына».

«Не! — ледзь не ўскрыкнула настаўніца. — Катуся, змільуйся! Не растлумачвай!»

— Чу-жы-на, — прачытала па складах Катуся. — Чужына, дзе паміраюць салдаты. Чаравікі, у якіх ты ходзіць, чужына, дзе ты загінуў, чарпак...»

— «Чаканне», — прамовіла Катуся, нібы раздумваючы, і змоўкла, бо гэтага слова не магла як след растлумачыць.

Настаўніца здзіўлена пазірала на дзяўчынку, нібы ўпершыню пабачыла яе. Бо толькі цяпер, пасля гібелі Шандара, неяк раптоўна адчула, што яна ўсё ж не лішняя на гэтым свеце, што яна патрэбна людзям і што ўжо ніколі не пакіне гэтай школы.

ХАЦЯ ПІСЬМО І НЕ АПУБЛІКАВАНА

Рэдакцыя атрымала пісьмо чытача нашага штотыднёвіка Е. Пайкіна з Оршы, у якім ён абурася, чаму канцэрт ансамбля «Верасы» пачаўся са спазненнем. Крытычны сігнал чытача быў накіраваны на рэ-

дакцыю Беларускай дзяржаўнай філармоніі.

Як паведаміў рэдакцыі яе дырэктар Г. Загародні, факты пацвердзіліся. Канцэрт у клубе завода «Легмаш» сапраўды пачаўся са спазненнем. Адмініст-

ратар, якому даручана была арганізацыя выступлення валькальна-інструментальнага ансамбля «Верасы», атрымаў спазненне. Ён папярэдзіў, што пры паўторы падобных выпадкаў будзе звольнены з работы.

Чытач М. Тычына напісаў у рэдакцыю пісьмо, у якім расказваў, як неарганізавана прайшоў канцэрт камернага аркестра Беларускай дзяржаўнай філармоніі ў летнім тэатры г. Слуцка.

Сакратар Слуцкага гаркома КПБ Г. В. Капарыха паведамі-

ла рэдакцыі аб тым, што пісьмо М. Тычыны было абмеркавана ў аддзеле прапаганды і агітацыі гаркома. Звернута ўвага гарадскога і раённага аддзелаў культуры на неабходнасць лепшай арганізацыі культурна-масавых мерапрыемстваў па эстэтычнаму выхаванню працоўных.

рыю, трахому, пнеўманію і алярыю. Больш за 15 тысяч жанчын і дзяцей атрымалі лячэбнае харчаванне. Атрад, абсталяваны спецыяльнымі машынамі, не абмежаваў сваю дзейнасць сялом Дурге і за паўгода работы ў Эфіопіі зрабіў сотні кіламетраў па навакольных сёлах.

пасля слава пра русіх «хакімаў» (урачоў) разнеслася далёка за межы раёна Камбата, што служыў нам базай. З усіх канцоў правінцы Шоа і іншых больш аддаленых раёнаў да нас пайшлі хворыя. Што цікава — лякарствы дзейнічалі на іх імгненна. У гэтых жа мясцінах, у мінулым пацярпелых ад шматгадовай засухі, прантычна людзям не аказвалася ніякай медыцынскай дапамогі. Для іх арганізма антыбіётыкі былі зусім новым і чужадзейным сродкам. Нам удалося выратаваць жыццё і аднавіць здароўе тысячам людзей.

Высока ацанілі дзейнасць савецкіх урачоў жыхары правінцы Шоа, кіруючыя работнікі мясцовых органаў улады і прадстаўнікі эфіопскага таварыства Чырвонага Крыжа. Шмат цёплых слоў вялікай удзячнасці за бескарыслівую дапамогу сказалі яны на развітальным мітынгу.

— Вяртайцеся, абавязкова вяртайцеся да нас, — сказаў адміністрацыйны сакратар раёна Камбата Хайле Вольдэ-Мікаэль. — Рускія «хакімы» назаўсёды застануцца ў нашых сэрцах.

Ю. УСЦІМЕНКА,
карэспандэнт ТАСС.

Адэс-Абеба.

НА СЦЭНЕ «БЛАМАДОНА»

«Прыйдзі раскажаць нам казку», — так у перакладзе з мовы гола — адной з народнасцей Ліберыі — гучыць назва папулярнай у Манровіі тэатральнай студыі «Бламадон». У гэтай заходнеафрыканскай краіне, дзе балоды і сказанні да гэтага часу — адна з самых распаўсюджаных форм народнай творчасці, такая назва трапіла адлюстроўвае галоўны напрамак пошукаў тэатральнага калектыву.

«Стварэнне сапраўднага народнага тэатра, які ґрунтуецца на традыцыях нацыянальнай культуры, — галоўная задача нашай студыі, — гаворыць мастацкі кіраўнік калектыву ліберыйскага драматурга Кона Кхасу. — Мы выкарыстоўваем розныя формы традыцыйнага афрыканскага мастацтва. У рэпертуары студыі — самабытная музыка і танцы народнасцей Ліберыі, інсцэніроўка фальклорных сюжэтаў».

«Бламадон» — аматарскі калектыв. Аднак рознабаковая падрыхтоўка актёраў, многія з якіх ужо ігралі на прафесійнай сцэне за мяжой, даюць яму магчымасць ставіць творы

вядомых афрыканскіх драматургаў.

На сцэне «Бламадона» адбылася прэм'ера спектакля па матывах п'есы вядомага нігерыйскага пісьменніка Чынуа Ачэбэ «Ліхія прыгоры брата Джэро». Эгаістычны разважання пра сэнс жыцця прапаведніка Джэро, які заваяваў сабе славу махляра і балбатуна, выклікаюць бурную рэакцыю ў гледачоў.

Але галоўную ўвагу калектыву аддае інсцэніроўцы твораў ліберыйскіх аўтараў, якія блізкія і зразумелыя шырокаму гледачу. Сярод іх вылучаюцца сваім грамадзянскім гучаннем п'есы кіраўніка студыі Кона Кхасу і ў першую чаргу спектакль «Даніна Афрыцы».

Паводле слоў актёраў, трупе даводзіцца перажываць нямаля цяжкасцей. Аднак кожны член гэтага тэатральнага калектыву глядзіць у будучыню з аптымізмам, бо разумеюць высакародную місію мастацтва, якая заключаецца ў тым, каб узнімаць народ на барацьбу за прагрэс.

А. КРЫЛОВІЧ,
кар. ТАСС.

Манровіі.

ВЫСАКАРОДНЫЯ «ХАКІМЫ» З РАСІІ

У эфіопскім сяле Дурге, размешчаным у правінцы Шоа, на плошчы перад аднапавярховым будынкам школы не так даўно адбыўся шматлюдны мітынг. Тысячы сялян з усіх акругі, усюдышныя і нястомныя школьнікі з падручнікамі і шпыткамі пад пахай, сівагаловыя паванжныя старыя і жанчыны ў белых нацыянальных «шаме» сабраліся ў ценю высокіх эўкаліптавых дрэў, каб праводзіць перасоўны атрад медыцынскіх работнікаў савецкага Чырвонага Крыжа, які працаваў у цэнтральным раёне Эфіопіі са снежня мінулага года.

За гэты час група савецкіх медыкаў аказала дапамогу больш як 20 тысячам хворым на амёбную дызентэ-

— Нам даводзілася быць у такіх месцах, — расказвае кіраўнік групы савецкіх урачоў Сцяпан Мікалаевіч Лебедзеў, — дзе ніколі раней не бывалі нашы калегі. Прыязджаем нека ў вёску, а яна быццам вымерла. Толькі ў адной хаціне «затрымаўся» стары, ды і толькі таму, што не можа рухацца самастойна. Тлумачым яму, хто мы і навошта прыехалі. Стары выслухаў нас, узлёў лудку, з цяжкасцю выйшаў з хаціны і выканаў нейкую старадаўнюю сумную мелодыю. Што ж вы думаеце? З усіх бакоў да нас пачалі выходзіць жыхары «вымершага» сяла.

— Але гэта, — усміхаецца С. М. Лебедзеў, — было ў пачатку нашай работы. А

АўСТРАЛІЯ РАСКРЫВАЕ СВАЕ ТАЯМНІЦЫ

Увагу вучоных даўно прыцягвае пытанне аб паходжанні карэннага насельніцтва Аўстраліі, якое жыло на гэтым кантыненте задоўга да прыходу туды еўрапейцаў.

Згодна адной з найбольш распаўсюджаных гіпотэз, продкі абарыгенаў Аўстраліі прыйшлі на кантынент з поўначы, праз лапцуг астравоў цяперашняй Інданезіі. Далейшая іх эвалюцыя, на думку прыхільнікаў гэтай гіпотэзы, адбывалася ў ізаляцыі ад знешняга свету, што нацвярджалася адасобленасцю іх мовы, звычайна і матэрыяльнай культуры, а таксама крайняй адсталасцю агульнага ўзроўню развіцця. Першыя еўрапейцы, што прыбылі на аўстралійскі кантынент у 70-х гадах XVIII стагоддзя, выявілі там напаўдзікія плямёны, якія знаходзіліся ў стадыі першабытнаабшчыннага ладу, не ведалі земляробства і жывёлагадоўлі. Яны здабывалі сродкі да існавання збіраннем, паляваннем і рыбалоўствам. Асноўнымі матэрыяламі для вырабу прымытальных прыладаў і служылі камень, косці і дрэва.

Аднак нядаўні даследаванні аўстралійскіх вучоных, праляваючы святло на некаторыя іншыя, даволі цікавыя асаблівасці гісторыі абарыгенаў, адваргаюць гэтую распаўсюджаную

думку. Так, супрацоўнік антрапалагічнага музея ў Пертэ М. Лаўгрэн знайшоў сведчанне даволі цесных сувязей паміж аўстралійскімі абарыгенамі і мораплаўцамі з астравоў Інданезіі, сувязей, якія існавалі задоўга да прыходу на аўстралійскі кантынент першых еўрапейцаў. На думку вучонага, выдаўблены са ствалоў дрэў лодкі-каное карэнных жыхароў Аўстраліі нічым не адрозніваюцца ад Інданезійскіх. М. Лаўгрэн удалося знайсці ў міфалогіі аўстралійскіх абарыгенаў нямаля слядоў уплыву фальклору жыхароў Інданезійскіх астравоў.

У выпушчанай нядаўна кнізе «Узоры жыцця (Гісторыя абарыгенаў Заходняй Аўстраліі)» М. Лаўгрэн сцвярджае, што Інданезійскія мораплаўцы ўстанавілі кантакты з плямёнамі паўночнай часткі Аўстраліі значна раней, чым туды прыйшлі першыя еўрапейскія каланісты, і аказалі даволі істотны ўплыў на развіццё абарыгенаў. Аўтар кнігі лічыць, што Інданезійцы выменьвалі ў старажытных аўстралійцаў жэмчуг, чарапахавыя панцыры і іншыя каштоўныя прадукты марской флары і фауны на металічныя прылады, вопратку і харчовыя прадукты. «Інданезійцы прыходзілі як гандляры і не рабілі спроб каланізаваць землі аба-

рыгенаў, — піша М. Лаўгрэн. — Хоць іх кантакты з мясцовымі плямёнамі і не заўсёды насілі дружалюбны характар, абодва бакі мелі патрэбу адзін у адным і ўзаемная выгода, як правіла, брала верх. Гэтыя кантакты прынеслі карысць абарыгенам — узбагацілі культуру насельніцтва паўночных раёнаў Аўстраліі».

Будучыя даследаванні і адкрыцці ў галіне гісторыі развіцця старажытных плямён Аўстраліі, несумненна, дапамогуць разгадаць і іншыя таямніцы малавывучанага кантынента.

А. ПЯТРОУ,
(ТАСС).

У КРАІНЕ ВЕЛАСІПЕДАЎ

Галандыя па-ранейшаму захоўвае за сабой карону веласіпеднай дзяржавы. У сярэднім кожны яе жыхар штогод праязджае на веласіпедзе 1.500 кіламетраў. Галандцы шырока выкарыстоўваюць яго не толькі для прагулак, але і як зручны сродка транспарту.

Паводле апошніх звестак, веласіпеды парк краіны дасягае 7,3 мільёна машын (населенства — прыкладна 14 мільянаў), і попыт на іх не падае. Цэлая сетка спецыялізаваных магазінаў прапануе лакупнікам шырокі асартымент розных веласі-

Народная Рэспубліка Балгарыя. Опера балгарскага кампазітара Парашкева Хадзіева «Ліхі хлопец» — адна з апошніх пастацоваў Сафійскай народнай оперы. Рэжысёр — Міхал Хадзімішаў, дырыжор — Барыс Хінаў.

На здымку: масавая сцэна з оперы. Фота Кірылі САВАВАЎ, Агенцтва Сафія-прэс.

педэў замежнай і айчынай вытворчасці. Сама Галандыя мае салідную індустрыю двухколавага транспарту. У 1974 годзе яна выпусціла больш за мільён веласіпедэў. Аўтамабільны бум, які суправоджаўся ростам дыспарорцыі паміж колькасцю аўтамабільна і прапускнай здольнасцю дарожнай сеткі, спарадзіў шмат сур'ёзных праблем, у прыватнасці павелічэнне колькасці катастроф і забруджванне наваколя. Асабліва востра гэта адчуваецца ў густа населенай маленькай Галандыі. Таму ў пла-

нах галандскага ўрада, паводле рашэння праблем, звязаных з аўтамабільным засілле, не апошняе месца адводзіцца веласіпеду. Гэтыя планы прадугледжваюць выдзяленне сродкаў на пашырэнне ў гарадах веласіпедных дарожак і стварэнне цэлай сеткі пракратных пунктаў. Немадую ролю ў росце папулярнасці безматорнага транспарту адгрывае і ашаламляльнае павышэнне цэнаў на бензін у сувязі з маючым месца ў капіталістычных краінах энергетычным крызісам.

В. ГРЫГОР'ЕУ,
карэспандэнт ТАСС.
Гаага.

НАДРУКАВАНА Ў «НАСТАЎНІЦКАЙ ГАЗЕЦЕ»

Нумар газеты за 7 жніўня пачынаецца перадавым артыкулам «Жнівеньскія парады настаўнікаў». Друкуецца справаздача «На пасяджэнні калегіі Міністэрства асветы ВССР». Пад рубрыкай «Рашэнні XXV з'езда КПСС — у жыццё» змешчаны артыкул «Дастойная змена» загадчыка аддзела прапаганды і агітацыі Іясевіцкага РК КПБ Л. Карабені і рэдактара раённай газеты «Чырвоны сцяг» І. Гартоўскага. Пра аўтарытэт сельскага настаўніка гаворыцца ў карэспандэнцыі В. Сокала «Шчырага сэрца парывы».

«На пярднім краі — камуністы» — так называецца артыкул кандыдата філалагічных навук І. Жыдовіча. Выкладчыца

біялогіі сярэдняй школы № 23 г. Віцебска Г. Каваленка змяшчае пад рубрыкай «Трыбуна станоўчага вопыту» артыкул «Раскрыць магчымасці колнага».

Карэспандэнт газеты А. Балаш прапанаваў чытачам артыкул «Вы падпісалі дакумент», ён падаецца пад рубрыкай «На тэмы маралі». Надрукаваныя вліці фотарэпартаж П. Нісіціна «Другія Усесаюзнныя турысцкія саборніцтвы піянераў і школьнікаў». Кандыдат філалагічных навук М. Мішчанчук рэцензуе кнігу «Беларуская крытыка і літаратуразнаўства. 20—30-я гады», якую выпусціла выдавецтва «Навука і тэхніка».

Шэраг цікавых матэрыялаў

змешчаны за 11 жніўня. Гэта — перадавы артыкул «Педагагічнае вучылішча», рэйд «Настаўніцкай газеты» і «Гродненскай правды» «3 тэрмінамі не ў ладах», дзе ідзе гаворка аб падрыхтоўцы школ да новага навучальнага года, артыкул выкладчыцы хіміі сярэдняй школы № 4 г. Мінска Н. Гаўрусейка «Складаемая поспеху». Газета прапануе чытачам старонку «Музей ці куток байвой славы — кожнай школе».

Змешчана рэцэнзія Ф. Собаля «У шпроўным баі», у якой расказваецца пра кнігу М. Фядотава «Разведка вядзе пошук».

На старонках газеты з новымі першымі выступамі І. Прануза, І. Вярбіці і М. Шаховіч.

БЕЛАРУСКАЯ ДЗЯРЖАЎНАЯ КАНСЕРВАТОРЫЯ

ІМЯ А. В. ЛУНАЧАРСКАГА

АБ'ЯЎЛЯЕ КОНКУРС

на замяшчэнне вакантных пасадаў прафесарска-выкладчыцкага складу па кафедрах:

агульнага фартэпіяна — загадчык кафедры — 1, замежных моў — выкладчык (англійская мова) — 1. Заявы і дакументы, згодна з Палажэннем пра конкурс, накіроўваць на імя рэктара па адрасу: г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30.

Тэрмін падачы заяў — адзін месяц з дня надрукавання. Даведкі па тэлефонах: 22-49-42, 22-96-71.

СУСТРЭЧЫ, ПОШУКІ, АДКРЫЦЦІ.

АМАТАРАМ КНИГІ

МАЛАДАЯ ВЫКАНАУЦА
НАРОДНЫХ ПЕСЕНЬ

ВЫПУСКНІКІ ХАРЭАГРАФІЧНАГА

ТАВАРЫСТВА НАЗЫВАЛАСЯ «АДУКАЦЫЯ»

Працуючы ў архіве, я расшукала цікавыя матэрыялы аб адным з культурна-асветных таварыстваў, створаных у Беларусі ў гады новага рэвалюцыйнага ўздыму. Адным з іх з'яўлялася віцебскае таварыства «Адукацыя», статут якога быў зацверджаны 16 студзеня 1913 года.

У праўленне таварыства «Адукацыя» увайшлі дэмакратычна настроеныя людзі, у тым ліку некалькі членаў РСДРП. Віцебскі губернатар даносіў у Міністэрства ўнутраных спраў: «Таі падбор кіраўнікоў асветнага таварыства даў паставу падзвараць на ўстаноў мэта палітычнай уласцінасці. Кіраўнікі таварыства «Адукацыя» з'яўляюцца асобы, выкрытыя ў супрацьрадавай дзейнасці і палітычна ненадзейныя. Таварыства яна імкнецца да распаўсюджвання сярод сваіх членаў супрацьрадавых ідэй».

Таварыства «Адукацыя» арганізавала бібліятэку з чытальняй, музычны, драматычны, спартыўны і шахматны гурткі. Арганізавала чытанне лекцый па гісторыі і літаратуры.

Праўленне таварыства складала для сваіх членаў анкету, якая ўтрымлівала 47 пытанняў. Пры дапамозе анкетны члены

праўлення спрабавалі вывучыць палітычныя інтарэсы членаў таварыства. У анкетце неабходна было пералічыць сур'ёзныя працы, «прачытаныя з цікавасцю».

На пасяджэннях таварыства абмяркоўваліся не толькі пытанні самаадукацыі, але і спецыяльныя палітычныя пытанні. Чыталіся і абмяркоўваліся працы Маркса.

Як даносіла віцебская паліцыя: «У чэрвені — ліпені месяцы гэтага года ў закрытых сходах таварыства праходзілі чытанні і разбор твораў Маркса і іншых пісьменнікаў, якія тракуюць сацыяльныя і палітычныя пытанні. Закрывытыя сходы членаў таварыства капсіратыўныя і даступныя толькі колу вядомых асоб. Асобы правага палітычнага напрамку не прымаюцца, левага палітычнага напрамку сустракаюць радыска прыём».

Восенню 1913 г. таварыства «Адукацыя» стала масавай арганізацыяй. Яно аб'ядноўвала 1.268 чалавек.

Губернія ўлады прызналі дзейнасць таварыства небяспечнай. 16 верасня 1913 года яно было закрыта.

Члены закрытага таварыства спрабавалі яго аднавіць пад іншымі назвамі: «Веды», «Навука». Аднак губернія ўлады адмовілі ў іх рэгістрацыі.

В. ЦЫБУЛЯ.

АД РОДНЫХ НІЎ

Калі мне даводзіцца ў якасці вядучага прадстаўляць гледачам маладую выканаўцу народных песень Надзежду Якімаву, то я і сам рыхтуюся паслухаць яе спевы. Яшчэ за кулісамі, напрыкладні выхаду на сцэну, яна заўсёды напоўнена ўнутраным хваляваннем. Здавалася б, што гэта лішняе: яна ж не адзін год прафесіянальна выступае ў канцэртах, бачыла розныя аўдыторыі. Але — хваляеца.

Чаму? Змалку Надзея, пачуўшы спеў — сэрцам пачуўшы, — вельмі ўзрушвалася. І таму, мусіць, штосьці адгукнулася ў яе душы на голас настаўніка Івана Паўлавіча, які даваў урокі ў школе яе роднай вёскі — Раманаўскай хутары, што на Брэстчыне.

Тыя дзіцячыя ўражанні запалі назаўсёды ў эмацыянальную памяць: калі зараз загучыць песня, трэба сабрацца, настроіцца на хвалю сардэчнай спеводзі, з якой зяртаешся да слухачоў. Мабыць, і сённяшняе ле хваляванне ад таго, ад дзіцячага ўспаміну.

Гарыць і пераліваецца пад сонцам рэчка Мухавец, шапочка лісце ў вяршалінах магутных дрэў, прабягае ветрык па лугавых травах і адкуль здалёк — голас. Настаўнік спяваў звычайна пад скрыпачку. І гэты анімманемент яшчэ больш падкрэсліваў незвычайны стан чалавекі, які расказвае табе нешта. Артыстычная натура Надзеі Якімавай азвалася менавіта на песню школьнага настаўніка. І нарадзілася мара — самай спяваць, ды так, каб не толькі голас твой лунаў над лугам, а і пачуццё тваё кранала душы...

Студыя пры ДOME культуры гарадскога пасёлка Мухавец і стала школай для выхавання патрэбных для ажыццэўлення мары прыёмаў. Што спяваць — такога пытання не было: Надзея педала з голасу бацькоў, суседзяў, родзічаў, аднавіскаў, цудоўна многія народныя песні. Яны ёй падабаліся, бо маглі расказаць пра усё — і пра тое,

як гарыць сінім агнём васілёк у жыццё, і пра тое, як праводзіць сына ў войска, і пра трапяткую любоў юнака да дзяўчыны... Толькі б знайсці ключы, якім «адчыняюць» сапраўдныя спевакі сэрцы для непаўторнага характара песень!

Яна вучыцца на дырыжорска-харавым аддзяленні музычнага вучылішча ў Брэсце. Вучыцца і адчувае, што не можа чакана, пакуль тая вучоба даасць ёй афіцыйна права на выступленні са сцэны. І паступае ў народны хор абласнога савета прафсаюзаў.

Надзея Якімава спявае лёгка. Паслухайце ў выкананні артысткі такія творы, як «Пасаджу рабінку ў полі», «Чаму каліна...», «Дубочак зялёны», — ці ж не з чыстай крыніцы шчыра сэрца струменіць спеводзь-роздум гераніі гэтых твораў?

раў? Маж тым, каб так спяваць, патрэбна школа. І ёй, маладой спявачцы, сапраўды пашчасціла: яе талент заўважылі, далі магчымасць развівацца, падтрымалі. І ў шыромай палітры сучаснага выканаўчага мастацтва нашай рэспубліканскай эстрады з'явілася самабытная і такая патрэбная фарба — лірычны голас Н. Якімавай. Ёй апладзіравалі слухачы РСФСР і Украіны, Венгрыі і ГДР, Манголіі і Швецыі... Я не бяруся пералічваць, дзе яна пабывала, — спіс будзе вялікі. Скажу толькі: Н. Якімава — лаўрэат V Усеаюзнага конкурсу артыстаў эстрады — мае права і на даволі папулярнае сярод нас, артыстаў, імя: паўнамоцны прадстаўнік народнай песні. А ў жыцці — чалавек сціплы, засяроджаны, даверлівы. Пакуль не настае гадзіна канцэрта, дык і не снажаш: актрыса. Толькі ж абвясціш пра яе выступленне, яна ўся — у песні.

Мікалай ШЫШКІН,
заслужаны артыст БССР.

ІХ ЧАКАЮЦЬ ПАДМОСТКІ СЦЭНЫ...

За 30 гадоў Беларускае дзяржаўнае харэаграфічнае вучылішча набыло сваё мастацкае аблічча, выпрацавала своеасаблівы манеру падрыхтоўкі будучых артыстаў. Дарэчы, з яго сцен выйшла больш за 400 маладых спецыялістаў, сярод іх вядомыя не толькі ў рэспубліцы майстры, якія ўдасцены ганаровых званняў Беларускай ССР — М. Чысцякоў, Л. Бялізінская, Р. Коасоўская, М. Кривоускі, Г. Мартынаў, Я. Паўловіч, В. Саркісьян, Ю. Траян, Л. Чахоўскі... Чым жыве сёння вучылішча, хто яны, выпускнікі 1976 года? Аб гэтым нараспандэнт «ЛіМ» напрасіў расказаць мастацкага кіраўніка вучылішча, народную артыстку БССР і САВЕЛЬВУ.

— У нашым вучылішчы два аддзяленні: класічнага танца і народнага танца. — сказала Ірына Мікалаеўна. — Сёлета мы выпусцілі — 25 чалавек. Выпускнікі нашы — старанныя і працалюбівыя. Аб гэтым сведчаць, дарэчы, і запрашэнні іх у Ленінград, Сухумі, Іжмэс і іншыя гарады краіны.

Наташа Грыцэнка і Алег Траян (малодшы брат Юрыя Траяна) будуць працаваць у балетнай трупі Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета БССР. У Дзяржаўны тэатр музычнай імядэй БССР запрошаны Лілія Харламава, Святлана Козырава, Уладзімір Ходан, Генадзь Слесараў. У ляржаўны ансамбль танца БССР накіраваны Людміла Калахатырская і Людміла Більдзя, у танцавальную групу Дзяржаўнага народнага хору БССР — Уладзімір Якімоў, Вялікую групу нашых выпу-

скаў запасіла да сябе рэспубліканскай філармонія. Некаторыя з выхаванцаў будуць працаваць кіраўнікамі, навукаўнікамі і метадыстамі ў калектывах мастацкай самадзейнасці. Справа гэтал вельмі няпростая, бо яна вымагае не толькі прафесіяналізму, а і педагагічных навыкаў. Едзе метадыстам у Гомель Валодзіца Новікава, кіраўніком танцавальнага калектываў у Баранавіцкім гарадскім Доме культуры — Валерый Смяля, у Мазырскім гарадскім Доме культуры — Віктар Сядзельнін, кіраўнікамі танцавальных калектываў у Магілёў — Ганна Мілгакава і Уладзімір Кармызаў. І дзе б ні працавалі — у горадзе ці ў вёсцы, на сцэне тэатра альбо ў ДOME культуры, я ўпэўнена, што усюды яны будуць дастойнымі выхаванцамі роднага вучылішча.

На працягу апошняга года занятыя нашы выхаванцы ўдзельнічалі ў спенталях опернага тэатра, мы далі шмат шэфскіх канцэртаў для працаўнікоў калгасаў, саўгасаў на прапрыёмствах Мінска і Мінскай вобласці. За актыўны ўдзел у падрыхтоўцы і правядзенні Фестывалю дружбы саветска-балгарскай моладзі вучылішчы была ўручана Грамата ЦК ЛКСМБ, а выпускнікі гэтага года Алег Траян за ўдзел на ўрачыстым канцэрте ў Крамлёўскім Палацы з'ездзаў, прысвечаным 30-годдзю Перамогі, быў узнагароджаны Ганаровай граматай Міністэрства культуры СССР.

1976 годам назначыць пачатак прафесіянальнай дзейнасці на сцэне група таленавітых выхаванцаў вучылішча.

КНИГІ 1977-га

ВЫДАЕ «НАВУКА І ТЭХНІКА»

Як і ў папярэдніх гадах, у тэматычным плане выдавецтва — кнігі па мове, літаратуры, мастацтву.

Чытачы, напрыклад, пазнаюцца з чарговымі, 11 і 12 выпускамі «Беларускага лінгвістыка» — штогодніка Інстытута мовазнаўства імя Я. Коласа АН БССР. У ім друкуюцца артыкулы, прысвечаныя актуальным праблемам беларускага, славянскага, індаеўрапейскага і агульнага мовазнаўства. У расце крытыкі і бібліяграфіі змяшчаюцца рэцэнзіі на манаграфічныя даследаванні і зборнікі, што тэматычна звязаны з праблемамі беларускага мовазнаўства.

Працягнуцца выпуск акадэмічнага шматтомнага выдання «Беларуская народная творчасць» змест двух чарговых тамоў складуць: «Вадады», алітомыіям выйдзць «Чароўныя назі».

На спецыялістаў даследчыкаў выйдзць у ВНУ і школ, краванавітву, гісторыкаў, усіх, хто цікавіцца культурай і літаратурай Беларусі, разлічаны кнігі «Начынальнікі» (з гісторыя-літаратурных матэрыялаў XIX ст.) і двух тамак. Складальнік кандыдат гістарычных навук Г. Кісялёў успомыў у зборніку дакумента і матэрыя-

лы аб жыцці і творчасці беларускіх пісьменнікаў XIX стагоддзя — В. Дуііна-Марцінкевіча, П. Вагрыма, Я. Чачога, Ф. Багушэвіча, Я. Лучыны, А. Гур'яновіча і іншых. Гэта першае ў рэспубліцы выданне падобнага характара.

У кнізе «Праблемы сучаснай беларускай крытыкі» В. Караленка ў святле ласановы ЦК КПСС «Аб літаратура-мастацкай крытыцы» даследуе сучасны ўзровень беларускай крытыкі, аналізуе яе творчыя магчымасці і ступень улічэння на развіццё літаратуры працы.

«Сучасная беларуская драматургія» — тема працы С. Лаўшкі. У кнізе асэнсуюцца праблемы развіцця сучаснай беларускай драматургіі, аналізуюцца лепшыя п'есы К. Крапіва, А. Макавіча, К. Рубарвіча, І. Козела, А. Маўзона, М. Матукоўскага, А. Дзялёндзіка, А. Петрашкевіча і іншых аўтараў.

Э. Мартынава аналізуе функцыі мастацкай дотад у творах В. Быкава, І. Птаднікава, В. Сачанкі, В. Адамчыка, А. Кудраўца і іншых беларускіх празаікаў, даследуе яе ролю ў стварэнні пісьменнікам тыповых вобразаў, раскрыцці характара, ідэй твора — «Мастац-

кая доталь у літаратурным творы».

У зборніку «Чалавек, Ваіна, Подзвіг» В. Смаіль на матэрыялах лепшых твораў савецкага, у тым ліку і беларускага, кінмастацтва аб Вялікай Айчыннай вайне прасочыла асноўныя тэндэнцыі ў адлюстраванні на экране геранічнага.

А. Фядосік у брашуры «Разліццё беларускай савецкай фалькларыстыкі», якая прысвячаецца 50-годдзю АН БССР, аналізуе развіццё беларускай савецкай фалькларыстыкі ад Вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыі да нашых дзён. Аўтар расказвае аб дзейнасці ў савецкі перыяд вядомых фалькларыстаў і этнаграфістаў, раскрывае ролю народнага песняра Беларусі Я. Коласа па кіраўніцтву фалькларыстычнай работы ў АН БССР.

Кніга Я. Шпакоўскага «Тыпизацыя ў лірыцы» — першае спецыяльнае даследаванне такога плана. На багатым матэрыяле рускай, беларускай і замежнай паэзіі, аўтар у даходлівай форме разглядае такія сродкі лірычнага абагульнення, як умоўная асацыятыўнасць, ідэалізацыя, «двойное націнцыванне» і іншыя.

Чытачам добра вядомы кнігі Г. Юрчанкі «І коціца і валішка» (1972), «І сячэ і паліць» (1974). Новая праца «Слова за слова» ўстойлівае словазлучэнні ў дыалектнай мове з'яўляюцца трэцяй часткай збору дыялектнай фразеалогіі. У зборніку прыводзяцца і тлумачэнні больш як 1.500 устойлівых словазлучэнняў на літары Р—Я, якія часта сустракаюцца ў дыялектнай мове.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Союза пісателёў БССР, Мінск.

«ЛИТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі

Індэкс 63856

АТ 01362

Адрес редакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмнай редакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзнака санктара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела вывучэння мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масавай работы — 33-24-04, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65.

Рукпісаў редакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Хведар ЖЫЧКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Барыс БУР'ЯН.

Анатоль ГРАЧАНИКАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ,

Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Ігар ДАБРАЛЮБАУ,

Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА,

Аляксандр КАПУСЦІН [намеснік галоўнага рэдактара],

Уладзімір НЯФЕД, Віктар ПРАТАСЕНЯ,

Іраіда САНКОВА, Мікола ТКАЧОУ,

Юлія ЧУРКО, Віктар ШЫМУК [адказны сакратар],

Рыгор ШЫРМА.